

طبع غیور

چون شمع میفروزم خود شام تار خود را
وز خون دیده شوئیم باغ و بهار خود را
چون لاله های صحرا از داغهای روشن
آورده اییم با خود شمع مزار خود را
تا آمدن به خود باز شد فرصت تماشا
از بخت بد کشیدیم خود انتظار خود را
تا دامن نگیرد گرد کدورت ما
آهسته می فشانیم زینجا غبار خود را
لطف تصویرت را نازم که همچو گردون
غرق شگوفه بینم هر شب کنار خود را
در پای هر خس افتم چون ابر در بهاران
باشد که باز بینم یار و دیار خود را

طبع غیور هرگز احسان پذیر کس نیست
چون شمع تا نبودیم بردیم بار خود را

غزل

رعب یب مه مکنه کلرغب له دماغه
سرخرویی د لاله و می دزی له داغه

چی پهرزو دې په چانه شوه، نو همداسې
نکور بنه یب د فلک شومه ایاغه

خه بلاده په دعب غرونو لکېد لی ۱۹
چی یب کډې زمونږ لېږد می له اېلاغه

د چمن لارو خطا کړه کلچینانو
چی نسیم یب په راتله ولید له راغه

یب داهسې ورته خک خه له «نثار» ۱۹
اورېدلی چادېسو زېږی له کاغه

تېڅنه سپوږمۍ

تېږ دي شپې د انتظار تمې دي
پنډې شپې پر سردار تمې دي
خه خزانو نه دي سپرې نه لري
د خيال وږمې په کندهار تمې دي
د يعقوب سترگو ته سر نه راځي
سپېږي وړيا رب د سهار تمې دي
سپوږمۍ تېڅنه ستوري نه مو سيزي
وچې وړېځې په کوار تمې دي
پر هر داوښکوې کوچې کوچې شو
په زړه کېږي وينې په انکار تمې دي

ستري ڪامونه

مون ٻه سترى شوي اوڙي شوي وو . نورو موند
لوڙي تون نه لاه . دزيانو ڪرڻ ڏلو اولهون تون هم نه
ورانه پاتي . دسهار له ڏورو بجومو پنه ڪرڻ ڏلو اولهون
پيل ڪري و . دري ٽوپڪي اوپتي اوڙهه نور سامان
موشا اوڙو ته پراڻه وو . داسيان موٽل له ڄانه سره
ڪرڻول . هسي خواوس موند له دغو ٽولو شيانوسه
عادت ڪري و خونن زمون ستر يا ڄهه بل ڊول وه . نن مون
دجنگ دتاوده . ڊگر پرڄاي همدلته دبنار پنه يوه ليري شان
کوٽ ڪنهي ڪرڻ ڏلو . لهون موڪلو . يوهه موولهلول ،
نه ڊپرڄهه موولهلول ، هرڄهه موچي پڊاڪو لي شول ،
له انسانانو نه نيولي تر نورو شيانو . نن يي دجنگ پير
ڄاي لهون مون ته راسپارل و . دغه برخه زمون ددري

تنو پټ وېش کښې رسېدلې وه . یوزۀ اودوه تنه نرمه
 عسکر . رښتیا زۀ صاحب منصب یم ، لومړی برید من یم . دوه
 تنه عسکر مې یو جبار نومېده چې نری او وچ کلک و خود
 زهورتیا به یې څۀ درته ولایم ! دویم یې شانور نومېده
 خودومو پټ خپل نرم نه و مشهور لکه پټ « پرسو » . نورو
 عسکرو به د ملنډو له پان « پرسو » باله . نرمالۀ لومړي
 سرتېري څخه یې سرچپه خویونه لرل . ناوخته به له
 خوبه راویښېده . زړبه ستري کېده ، زړبه وږی
 کېده . چاغومبی شاته و . لکه تل یې چې پر هډوکو
 در وى . خودبڼۀ سرتوب یې نوحد نه و . دېر زړۀ سواند
 و . د جنگ من یې هم له هډې کبله نه وه . تاسوته
 خو معلومه ده چې داسې زړۀ سواندي او مهربانه کسان
 بڼۀ جنگ نشي کولی ، اصلاً جنگ نشي کولی او که نرمه
 پر زړۀ وای نو داسې کسان به مې هڅکله جگړې ته نه رالېږل .
 زړۀ سوی او جنگ ، مینه او جنگ مهرباني او جنگ د اډېر
 سو لیرې خیزونه دي . شانور هډاسې و .
 نه خپله نه د جبار پټ خبر وم اونه د شانور پټ ډول
 یوڅۀ دیوۀ پټ شان وم او یوڅۀ د بل پټ خبر . نیم جبار
 وم او نیم شانور . جبار که به ډوډی و خوږله او که نه
 خو ټوپک یې بڼۀ پټ مزو چلولو او شانور که به ډوډی نه وه
 خوږلې نو بیا خوږ یو کار تر هم لاس نه ورته او که کېده .

به یی دکه شوه ، بیاخوبه پیه سختی له حایه پورته
 کېدای شو . ما به کله کله فکر وکړ چې کېدای شي دې دارن
 وي ، خو دومره دارن هم نه و . یوڅه به دارن واویو
 څه به ټنبل ، نه خپله هم کله کله داریزم ، خو تراوسه
 پورې ما څوک پرځان نه دی پوه کړي ، یا څوک نه دی
 راباندې پوه شوي اویا خو ښایي زه داسې فکر کوم چې کوندي
 څوک نه راباندې پوهیږي ، یا به ټول خلک هداسې وي .
 دېر زېور کسان هم کله کله داریږي .

موز دومره لټون زیات ستري کړلو . غومه هم تېره
 شوې وه ، خوموز دڅه شي ځکه لانه وه کړې
 سکري درانده بوتان لکه چې نور هم درانده شوي وي .
 موز اوس دومه گرځېدلي و چې قدم به مواخیست لکه
 چې څوک موبه درندو موزو پورې نښتی وي . داسې
 به درندې شوې چې زموږ قدم اخیستل به له لا
 نریاتو ستونزو سره مخامخ شو . ماخوبه فکر وکړ
 چې کوندي خوتنه مې په موزو پورې څوېند دې اویا
 خود زمکې مقناطیس څو برابر ځواکمن شوی دی .
 موز اوس ویجاړ کورونه لټول . د ښار زیاتره
 کورونه ویجاړ شوي وو . موز باید له دغو ویجاړو هم
 یوڅه بودکړي وای ، خو اوس موز دومره ستري
 شوي او وږي شوي وو چې د نور لټون ځواک نه ورکې پاتې

مونږ يې له دې هم په ټوله ودخ کښې په دغو ويجاړو کښې
 څه پيدانه کړې شول ، اوکه نور هېڅ مونه واي پيدا
 کړې خويواچې د خوراک لپاره مو يوڅه موندلې وای ،
 بيا هم غټه خبره وه . خو کورونه د خوراک له څيزونو
 داسې خالي شوي وو . لکه هرڅه چې دې په جبارو
 راټول کړي وي . مونږ زيات سترې شوو . په يوه ويجاړه
 کښې ما خپلو عسکرو ته امر وکړ چې لږه دمه وکړو . مونږ
 لږه شېبه کښناستلو . جبار په قهرېدلي غز وويل :
 - هېڅ نشته ، ټول خلک له دې ځايه وتلي دي .

شانور له ځانه سره وغورېد :

- چې خلک نه وي نو په داسې ځايو کښې زموږ کرځېدل څه
 ضرور ؟

زه چې وم ، خوجبار بيا خپل اواز لوړ کړ :
 - هرڅه ويجاړ دي ، هرڅه ويجاړ شوي ...

شانور بيا له ځانه سره وغورېد :

- کله چې د چا په لاس کښې ټوپکونه وي ، هرڅه
 ويجاړېږي ، آخر دا ټوپکونه پرته له ويجاړتيا څه
 کولی شي ؟

خپل ټوپک ته يې بد بد وکتل . بيا يې زما او د جبار
 ټوپکونو ته هم يو کرکجن نظر واچاوه او بيا هم وغورېد :
 - چې دا به چا جوړ کړي وي ؟

خپلې لارې یې توکړې او ټوپکونوته یې بیا دکرې یو نظر وکړ. داځل یې غزله غورېدلو څخه یوڅه منجم اولوب شو:

- زه د پېر پخوا کلونه دلته راغلی وم. دلته پخوا هرڅه بل ډول وو. پخوا دلته هرڅه تک شنه او بڼایسته وو ...

جبار ته یې وروکتل او خبره یې اوږده کړه:

- عجیبه سیمه ده، عجب خلک یې وو، خو ... زموږ له لاسه ... همدازموږ له لاسه ... خدای زده په زړه کې یې څه د تېر شول، لنډه شپې یې ځنډ وکړ. داځل یې بېرته د خبرو عادي حالت ورک شو او بیا له ځانه سره وغوړېد:

- اخر داوې ... داوې ؟

بیایې لارې توکړې، غومبري یې سره شول. ما هڅه کله هم شانور په داسې حالت کې نه ولیدلی. لږه شپه موږ ټول چپ وو. د شانور مخ داځل ماته راواوښت:

- ضابط صاحب قیامت به همداسې وي نو ؟

ما هېڅ هم ونه ویل. هغه بیا ماته مخ راواړاو:

- ضابط صاحب! تابه پخوا دا ځای نه ولیدلی، جبار به هم نه ولیدلی، خود خدای راستي ده چې که دې لیدلی وای نو پرې مین شوی به وای، زه همدلته دیوې تردې سیمې یم.

زما پرشونندو ترخه موسکا خپرو شوه :
 - لیدلی مې و ، خو خوځله مې لیدلی و ډېرې شپې مې
 په کښې تېرې کړې دي . دلته مود یو خپلوان کورو . ما
 به هرژمی همدلته تېراوه ، خپلوان څه دخپل ماما
 کور مې و .

جبار نرموز په خبرو کښې راولوبد :
 - شانور داسې خیال کوي چې کوندي یوازې ده لیدلی و ...
 شانور بیاله ځانه سو وغورېد :
 - پخوا دلته عجیبه بنایسته و ، هرڅه بنایسته وو
 دا اوس چې لاڅه قیامت ناټال شوی دی ...

خدایم خبر چې شانور به نورې څه خبرې کړې وي ، خوماد
 هغه پاتې خبرې وانه وړېدې . زما ذهن ډېرو پخوا
 کلونو ته لاړ . هغو ژمونه چې ما دلته تېر کړي وو . زما
 ښه یاد شي چې زما ماما همدلته اوسېده . دهغه له
 نړۍ سو به ټول نرمی یوحای وم . یو بایسکل مولولو . دوه تنې
 به په ټول ښار کښې په هاغه بایسکل کړکېدل . عجیبه
 وخت و . څه نارنجان ، څه ډول مېوې ، څه چیلی کبابونه ،
 څه ناغونه ، څه بنایسته نرمي ! هرڅه بل ډول وو دهنو
 شپونو هېڅ ښه اوس نه وو پاتې . جمد هم نړۍ پاتې .
 جمد هاغه ښاغول ماما نړۍ و . هنوی اوس له دې
 ځایه لوبو ، کډه یې کړې وه . ښکته تللي وو . چا به لایه کښې

ویل چي جدر اوس اخواته بنه غت سرے دی .
 ماته جدر راياد شو . دهغه مستانه خويونه راياد
 شول . هغه زه هم له خانه سر مست کړی وم . زه او
 هغه به تل سره يوځای وو . زه به په تري کښې ډېرې شپې دلته
 وم او هغه به په اوږې ډېرې شپې هلته راته . خواوس
 جدر هم نه و ، دلته هڅوک نه و پاتې ، دلته هرڅه وران
 شوې وو . ، زما په زړه کښې راوگرځېدل :
 - کاشکې ، هرڅه لکه د پخوا په خبر وای ... کاشکې اوس
 هم لکه د پخوا په خبر ناست وای ، مينه وای ... هرڅه شنه
 وای ... خلك وای ، کنه کوښه وای ...

زما سوچونه نور هم پسې اوز ډېدل ، خوجبار راغبر کړ :

- ضابط صاحب ! ترخوبه دلته ناست يو ؟

زما خان ته فکر شو . له خايه راپورته شوم ، خو ډېرې سختې
 لارې ليدل شوم ، لکه چاچي په نهک پورې تړلې وم . هغوی
 هم ډېر په سختۍ له خايه راپورته شول . له دومره
 دې سره سره لایه موز کښې د تگ توان نه و پيدا شوی .
 په سختۍ په لار روان شولو ، موز لا يوڅو قدمه نه وو
 پورته کړي چې جبار غبر کړ :

- چرکه ... چرکه ...

موز ټول پرځای ودرېدلو . رښتيا هم يوه چرکه په کنډوالو
 کښې يوې او بلې خواته سرگردانه گرځېدله . زه په تعجب

<p>دو دنیا کارون واره پش کمره او پنجم نعت می درت بد در کمره د اغیار بارون اخلاص ویریزه</p>	<p>ز ره مشغول خمپایا د بهر نفس کمره نظرو کمری به پیچ خیزند می نمکوی شبه و روح سخا و لور و ته تیریزه</p>
	<p>ای فقیر غلام محمد زره بیدار کمره پامیدی زره لفضل لیدار کمره</p>
<p>ممت تمام شمس و الضحی ابشب چهارشنبه وقت سه نیم پاس بتاریخ نیت نهم شهر رجب المرجب ۱۷۰۰ کسب استوار فقیر الحقیر کتب التقصیر اضعف من عباد الله بند خیر الله سائس بلد تته عفر له دنوبه و ستر له عیوبه لایین یارب العالمین بر حمت</p>	
<p>یا ارحم الراحمین ه</p>	
<p>کنه کارم کنه کارم کنه کار</p>	<p>خداوند اتم مرم من کنه کار</p>

د والضحی تفسیر د قلمی نسخی یو مخ

کښې شوم چې اخر دلته دا چرکه له کومه پاتې ده . دلته
خه کوی . دلته خو هیڅوک هم نشته ، موږ زیات وږي وو
د چرکې راپیدا کېدل نه‌وړل پلار د کپوې د مړولو یو امید
هم و . شانور غږ کړ :

- خاڅا به له کوم چا پاتې شوې وي ، یاده له کوم بل ځایه
راوړه شوې وي .

- جبار وویل :

- هر څنګه چې وي خود خوراک پلار یوڅه پیدا شول
نمايه نه‌کښې بیا هم تېر شول :

- دابه له چا پاتې شوې وي ؟

چرکه سرگردانه ځکه خپله او پرله پسې غږونه یې کول :

- کوټ ... کوټ ... کوټ ...

شانور غږ کړ :

- کوټکه چرکه ده ، کوټکه ده ...

جبار وویل :

- په کوټکه موږکه پسې یمه ګرځه ، خورانیول یې په کار
دی . دواړه زما امر ته منتظر پاتې شول . ماور غږ کړ :

- راوې نيسي !

دواړو له خپلو ټوپکونو سره یوځای په چرکې پسې

منډې پیل کړې . اوس له دوی سره د منډې عجیبه توان

پیدا شوی و ، چرکې له هغوی څخه دستر یا پخوانی احساس

هېر کړی و . زه هم په دوی پسې کولر کولر ودر روان شوم .
چرکه لاسته نه ورتله . یوې اوبلې خوا تر یې منډې وهلې
اخر یوه کور ته ننوتله . شا اوخوا نور کورونه ویاړ وو ،
خو هغه کور مرغ پاتې شوی و . چرکه همدغه مرغ کور ته
ورتنوله . زه یوڅه شکی شاته شوم . د ټوپک لټې
مې وواهه او خپله پښه مې یوڅه تېز کړله . هغوی لاپه
چرکه پسې ، هاغسې منډې وهلې . زما په زړه کې بیا تېر شول .
- چې دابه له چا پاتې شوې وي !

خودا تل مې په زړه کې خه شک هم ورسره تېر شو .
- دابه دلته خه کوی یواځې یوژوندی ځین . یوازې
یو ژوندی چرکه ۹۱

او خپله پښه مې نور هم تېز کړله . زه هم دکور په بېرته
پاتې شوی دروازه ورسوتم . دروازې ټولې بېرته وې . یا
د کورونو دروازې مړنکې وې او یا خو بېرته پرته وې . چرکې
هاغسې سرگرداني منډې وهلې . جبار او شانور هم سوکند
ورته کړې و چې رانیسي به یې . زه هم ورو ورو په هغوی
پسې روان وم . زما درانده بوټان نور هم پسې درنېدل .
لکه چې هر شېبه یو بل څوک هم ودرېږي نیلي . لکه چې ددې
کورونو ټول پرېښودونکي زما په درنو بوټانو پورې
نښتي وي او ما کام اخیستو ته نه پرېږدي . خو هغوی لا هاغسې
منډې وهلې . کورکې چرکې هم هاغسې منډې وهلې . چرکې

هم عجیبه توان پیدا کری و . درانیولو او حلالولوله پارخه
 خه داسی عجیبه توان هم پیدا کیدای شی .
 توان تل دیو خه له امله راپیدا کیزی . یوې انگېزې ته
 ضرورت لري ، یوخه یوچاته دیوخه توان ورکوي ،
 توان زیاتبدلی هم شی ، په هاغې انگېزې پورې اړه لري ، که
 انگېزه لویه وي ، توان هم لوی وي ، مایه دې وخت
 کبې یوخل بیا دغو کورونو ته وکتل چې زیاتو یې په
 کښه والو بدل شوي وو ، هغوی چې د کورونو یې پرینې
 وو ، دیو توان له مخې یې داکار کړی و ، یا یو توان
 د کورونو پرینودلو ته اړکړی وو ، توان هداسې راپیدا
 کیزی ، توان په همدغو وسیلو راپیدا کیدای شی .

چرکې هاغسې منډې وهلې نورې نوجبار او
 شانور هم ستري کړي وو . ماکه منډې نه وهلې ، خو
 ستريامې له هغوی هم زیاته وه . چرکه یوه دهلیز ته
 ننوتله ، موز هم دهلیز ته ورغللو . له دهلیز خخه یې
 کوټې ته منډه کړه ، د کوټې دروازه هم بېرته وه .
 موز هم کوټې ته ورننوتلو او چې موز خنګه کوټې
 ته ورننوتلو نو ټول د کوټې په دروازه کبې ودرېدلو
 لکه د ټولو خخه چې ساه وتلې وي . په پښو کبې مو
 دبل قدم داخیستلو توان نه و پاتې . توان راخه اخیستل
 شوی و . توان داسې هم اخیستل کیدای شی . د کوټې

په منع کښې یو بودا شان سړی اویوه پخه شان بنځه
پراته وو. د بنځې تر سر لاندې د سړي لاس ایښودل
شوی و، همداسې غزیدلي پراته وو، مړه وو. دواړه
مړه وو. شانور وروپاندې شو. هغوی یې وخوځول،
هیڅ زخم یې نه لاره. جبار دهلېزه ووت راغزېپ کړ:
— دوه ماشومان دلته پراته دي!

د هغه غز زموږ په غوږونو کښې انکارې جوړې کړې
په ځان پوه نه شوو، خو بیاله کوټې وتلې وو. د بلې
کوټې په درشايي کښې جبار ولاړ و. موږ ته یې لاره
پرېښودله. موږ ولیدل چې هغوی هم د کوټې په منع کښې
غزیدلي پراته دي. دواړه یوله بل سره تړدې پراته وو.
شانور وروپاندې شو، هغوی هم کوم زخم نه لاره
شانور موږ ته وکتل اوله ځانه سره وغورېد:
آه... داوای...

او موږ ټولو خپلو دوزخو عسکري بوتانو ته بد بد وکتل.
د کوټې چرکې اواز بیا واورېدل شو:
— کوټ... کوټ... کوټ...

موږ له دهلېزه هم بېرته راووتلو. یوځل مویوبل ته
بد بد سره وکتل هیڅ خبره موله خولې څخه نه وتله،
ځان بدې راته ښکاره کېده، لکه چې دوی ټول موږ په
خپلو ټوپکو ویشتلې وې. مایوځل بیا خپل ټوپک ته

اود نورو دواړو توپکونو ته وکتل ، خداځه خبر څنگه
زه هم لکه د شانور په څېر له ځانه سره وغورېدم :

- توپک ... توپک ...

لامرې مې توکړې . يوځل مې بيا د هلېزې وروکتل او په
يو قهریدلي غږ مې قومانده ورکړه

- مارش ، مارش ! له کوره ووځئ !!

کابل

ماران وايي په خاور باندې پاي څو عقدې يې

د غچ لپاره څه وژونکي زهر جوړوي

تناکې او مړې اوښکې هم د وېرېو انسانانو

د بښمن د جامعې ته د خداي قهر جوړوي

(پ)

تورپکی واک

د نښې قرباني

د ۱۳۶۸ کال داسد میاشت وه - سهار د وخته
د روانه وې بېده د دروازې له شامې وپوښتل ،
- څوک یې ؟

- په نښې غوښي آواز یې وویل :

- زه یم ، زرشه ، دروازه خلاصه کړو ...

آواز راته اشنا ښکاره شو ، بیایې غږ پرې وکړ او هغې دا
ځل خپل اواز لوړ کړ :

- زه یم فریده ، د داؤد ښځه .

تر هغه چې مې دروازه بندوله ، او بېرته مې انگې ته کتل نو
هیڅوک نه وو ، زه په بیرې کوټې ته ورغلم .

- فریدې خورې ! دا څنګه اوتر اوتر یې ، خیریت خوبه

وي ... آه ... دا ژارې ولې ؟

حال دایه . زما خودې زړه ژوران کړ ...

فريدي خپلې اوبښکې په خپل شلېدلي ټکري وچولې او ويلي
ويل :

- خوږې د حال پوښتنه مۀ کوه . اوس ورځ اوبو وېړي دي
څۀ ووايم څۀ وکرېم ؟

له بزې شېبې غنډ وروسته يې بيا خبرو ته ادامه ورکړه !
د داؤد کورته زما له ورنگ سر سم وهل ، له کور ويسي تل ،
لوږ او تنده دغه هرڅۀ زما مخې ته دي ... د داودنږه
تيز ده . زۀ به څۀ ووايم . زۀ له وېړي دلته راغلي يم . داؤد
ما وژني ... وژني مې ... وژني ...

فريدي دغه ټولې بدمرغۍ په ځان تېرولې ، له خپل شرم
اوحياء څخه يې هېڅاته هم غږ نه کاوه . هغې د واده د
پېل له څو ورځونه غبر ، نوځ خونې نه وه ليدلې ،
ناوېتوب يې په ويراوغم بدل شوی و . ددې خواږکې دلته
راتلل ، داوبښکو لپاره نه وو ، هغې ته داؤد د کور دروازې
تېرې وې . فريدي اودهغې دوو وېړو لوږو ته به د داؤد د
کور دروازې په حرکت خلاصېدلې .

داؤد د لوږو په خبر د شرابو په نشه ډوب د افسرۍ
« تي تي » تفنگچه په لاس يوې اوبلې خواته گرځېده ، هغه
ته دامعلومه وه چې فريده چيرته ده ، خوداجرات يې
نشو کولې چې زمونږ دروازې ته راشي .

داؤد دې بدو کړو وېړو دهنه موداوپلاس هم بل کورته اړ

کړي وو ، هغه مور او پلار زموږ کورته راولېږل هغوی
 دې زارې وکړې . حتی د فریدې پښتو ته ټیټ شول . د
 فریدې زړه دېر نازک شوی و . هغه د خسرو خواښې د
 سپینې زیرې اوسپن سر په خاطر ، کورته د تگ لپاره چمتو
 شوه ، خود هغې له سترگو په لپو لپو او ښکې بهیدلې .
 کله چې فریده زموږ د کور له دروازې وتله ، بې اختیار
 یې چينې کړې :

- قصاب خاني ته هم ... قصاب خاني ته ...

لږ وېر یوه میاشت تېره وه . د کلي د خلکو په منع
 کې گنګوسه غونډې شوه . په غونډونو کې خبرې کېدلې
 خو چا خبره نشوه اوچتولی ، هر ورو ورو خلک خبر شول .
 او خبرو خبره شوه چې دلته د سین په خوا کې په بوجی
 کې یو جسد ښخ شوی دی هغه جسد سپو راویستلی
 او ...

خلک خبر شول . له هرې خوا د مړي لیدو ته خلک را تلل ،
 ما هم هلته د تلو نیت وکړ . د مړي خوله او پڼه نه معلومېدل
 سړي لوڅ و او جسد غونډ موند په بوجی کې پروت و
 ما هم ونه پېژنده چې دابه خوګ وي ؟ کله چې بېرته راستنه
 شوم ، د کور له مخې د داؤد پلار حبیب الرحمن ، مخې ته راغی
 له سترې مشي وروسته یې راڅخه وپوښتل :
 څه خبر ده ؟

ما وریل :

- آه کاکا ! پوښتنه مه کوه . د سیند په خوا کېنې یو مړی
پروت دی ، څوک یې شته هم نه .

چې دابه څوک وي ؟ !

ده ځواب راکړ !

- غم مه کوه ، هرڅوک اوڅپل یې کار .

دا هرڅه هغه ته پرېنه معلوم وو ، نو هغه به څه ویل
د دولت نظر را خبر شول هغه چا چې په شړندلې ښه ورځ
نه وه لیدلې ، درواز په درواز او کور په کور کړځېدلې وه
مړی یې هم بې قدن و ، په میرو کېنې پروت و . وروسته
په امبولانس کېنې رغمتون ته ورسول شوه .

یوه اولنۍ ورسره د داود خسر غلام بنی زموږ کور ته
راغی . هغه موږ ته د سین دعا پرې د پېښې په باب وویل .
د هغه سترګې له اوبسکو (کې شوي .

داو د خلقي دولت لوی افسر د دریم واده ارمان ته ورسېده او
فریده د داود د انسانیت اوبه شړندله په ارمان کورته لاړه . د داود،
د دولت د دې شرابچۍ افسر د دریم واده ارمان پوره شو ، خو
فریده د شرابو ، د د انسانیت او عاطفې دیوه دشمن بشکار
شوه .

زکب

پوره شوی ارمان

د هغې خپل نوم به بل خه و ، خوله خه وخته چې نوموړ
کلب ته په کله راغلې وه ، نوموړ به ورته محمدیکل مور
ویل ، او هغه هم په همدې نامه خه خوشالېده ، چې
محمدیکل د هغې دارمانو او نیکمریو هیلو کعبه وه ، هغې
به ورته له نازه مدی وایه ، مونږ به هم ورته دمور د
خوشالی له پاره مدی او مدیکل وایه ، دمديکل دمور به
هېښه خوله له خدا ډکه وه ، هغه ډېره لمونځگزاره
بنحه وه ، هغې به ویل : زما نه یادیږي چې مابه په
اسانه او بې غږ له لمونځ پرېښی وي . دمديکل مور لمونځ
داسې نه و چې گنې هغې ورسره د دنیا روزگار او روزنې
گټلو ته شا کړې وه ، داوړې تر ټکنده غرمو پورې به
یې د جوارو وږي سپینول ، خلور کڼ مدیکل به

همگونسازی املای زبان دری

در روش املای زبان دری از دیر زبان به این نوشت و برگزیده گی
وجود داشته است. هر نویسنده و هر مجمع علمی و فرهنگی روش
دیژه یی را در نوشته های خویش به کار میگیرند که بعضاً خوا نش
آن خواننده را با دشواریهای روبرومی سازد. برای همگونی در نگارش
و رفع اشتباههای املایی زبان دری، روش پذیرفته استادان،
دانشمندان و نویسندگان با اعتبار کشور را به گونه فشرده به منظور
آگاهی قلم به دستان به نشر میپاریم. امید است با
پیروی از آن در همگون ساختن املای دری همت بکارند.

۱- هرگاه واژه های مختم به واد مجهول و واد مردف به حیث مضاف

یې ددلی سیوري ته په لوبو بوخت کړی و ، اودې به
 په هبله منو سترگو خان اوچې دلی به یې سپینه
 کړه ، نو ویده مدیکل به یې له پرسوکړې ټوکړې
 سه پراوړه اچول کورته راروان کړ ، مدیکل به چې
 کله دکلي کوچنیانو په سرو سترگو مورتو ولېږه ، نو
 هغې به دڅه ویلو پرځای یوسوې اسوبلی وکړ
 د سینې په پخړې پورې به یې جوخت کړ ویل به یې :
 مدیه بچیه ژر مه ، پاک رب دې ستا
 له خاطره پر موږ خوارو ورحمیزې چې خپل کلی او وطن
 مود زورکړو له ظلمه خلاص کړي چې ورشو ، نه
 دې څوک ووهي اونه دې د جانړنو د بېارۍ له لاسه
 چیرته پټ کړم ، که ظالمانو سرو کفارو مو هغه دخپلو
 جونګو را پرې ایښې وای ، او بیایې د زړه دکورچت
 (خپل خاوند) په بمونو نه وای راته پټ کړی ، نون به
 دلته د پردی وطن ماشومانو ستاله خوړلو ولې خوندي
 اخیسته ؟

دهغې د زړه خونه رښتیا چې د سرو کفارو بمونو پټه
 کړې وه هغې دخپل شهید خاوند یواځې دغه یو
 خلی (مدیکل) زمونږ ترکلي رارسولی و ، چې کله به
 دکور اوسارا له کاره سترې ستومانه وزگار شوه ،
 نوماته به یې د مدیکل د پلار په یاد دخپل سترې

اونډېدلی زړه کیسه په داسې خوزمن انداز کوله چې که هرڅومو سخت زړی انسان به و نو د زړه په مافۍ به یې زلزله کچه وای ، مدیکل مور به همپه دایو ارمان بیا بیا غبرکا وه چې کاشکې خویا ورسره غبرکه د خدای حضورته تلې وای او یا یې راته دغه یوځلی هم نه وای پرې ایښی ، مابه چې د مدي وجود ورته د خدای د نعمت په توګه په تسلی تسلی کښې یاد کړي ، نو هغې به په دېر ساده منطق ځواب راکړې:

خوږې ! زه له خدای نه د مدي په رالورولو هزاربار شکونه وباسم ، موږ شکر دی مسلمانان یو ، په مدي مې د زړه دنډېدلی کور د پایتې دېوالونه ودان دي ، خوڅه شی مې چې دېن ځوروي ، هغه دادی ، یو خومې خپلې بېوسۍ اودده سباني ژوند ته اندېښنه ده ، بل مې (پاک رب دې راته ناراضه نشي) دارمان کړې چې که مدي نه وای ، نو ما هغه د شهادت ارمان خو به لږ ترږه پوره شوی وای ، ځکه ما خودخپل ... د شهادت او مظلومی هغه زړه ورانوونکې شېبې ولیدې ، د هغه بختور نېکمرغه مرګ خوزه د ژوند په بې قدرۍ پوهه کړم ، هغه ماته د شهادت مرګ په میراث کښې پرېښود ، او ماله هغې سره لوز وکړې ، چې زه به چې ترڅو ژوندۍ یم ، نو ستا پت به یم اودامې درسه هغه د مینې تړون

په خبر پخه وعده ده چې ستا پرلار به درځم .
نو !

اوس چې له هغه سره د کړي لوز شهادت په نه ترسره کولو
هغه ته سترگې پټې دي .

هغې داهرڅه په یوه ساوویل ، دسترگو په
لنده بل یې دخیرن پلو زېمجنه پیڅکه په وېنکي
کښې نیولې وه ، مابته چې هرڅو ځان د لاسې
ته جوړاوه ، دهغې معصومو کتو او د کمکي مدیکل -
سلکيو به چې د تسلی لښکر پر شاو تمباوه اوبیا به
یې دخپلو خبرو تارته غوږه ورکړه ، ویل : مونږ
شکر مسلمانان یو اودا موکله ایمان دی ، چې په هوا
کښې مرغانو او په اوبو کښې ماهیانوته هاغه ذات
رونځي وړکوي ، نو دا د مدیکل رونی کښې دومره
سخته ده چې کښې خدای ... ژر یې غوږونوته لاس
کړ ، وی توبه ! دا چې څه وویل خدایه ! ته رانه
ناراضه مه شي ، خدایه ته راته بڅښنه وکړې اودغه
له خپل ... سره کړی لوزم چې پوره کړې چې په آخرت
کښې خومې ورته سترگې کوزې نشي .

هغې مدیکل پراوړه واپاوه اودمازیکی لمانځه
ته د بڅښنه جومات چوترې ته روانه شوه ، خو هغې به
لا د جومات د چوترې پر پاټکي پښه نه وه ایښې چې

دکولیو او بمباریو یو تنه کار شواوچی خو هڅې ځان
پناه ته سازاوه ، نوهاغو دکولیو بیا د مور او زوی
تهر داسې غلبیل غلبیل کړی و چې نه یې د دې سترګې
په قیامت کېنې د وزیرکل په مخکېنې ټیټېدو ته پرېښودې
اونه یې د محمدیکل د سباني غم لیدو ته .

ظالم بمرگ هم نکشد دست از ستم

آخر پر عقاب پر تیر می شود
(صائب)

لندي

بس په همدې تمه تړندي يو
چې بل بهار به بيا په گران وطن راځينه
ته د وطن په ننگ شهيد يې
زېږېدې دې خاورې شي چې تا به هېرومه
د شفاعت په لوی میدان به
له خدایه غواړم بمبار شوي خویندوږونه
زما د بابا قبر دې وران کړي
ظلمه وران دې شه ماځي او بلې نگونه
رالېږونکي: رسول داد اوینا محمد
(تربت جام)

د مجاهد د تورې شرنګ دی
روسان خوځکه په تپاماسکو ترځینه

وطن زما زه د وطن یم
خپله ځواني به په وطن قربانونمه

رالېزونکی: سید کریم - بنو -
(میرعلی تحصیل)

خوله مې خندا ته نه جوړېږي
د وطن غم په مخ چپېږي را کوينه

رالېزونکی حسن خروغی - یزد

بیا پس له په وطن راغی
د شهیدانو وینو و سپړل کلونه
په وطن سرې وینې بهېږي

د پر پرې ټپېږي یونیم لوېې پرې کوينه
رالېزونکی: شیرین گل منگل
(هنکو تحصیل)

اوسنې به ولې نه بهېږي
چې پر وطن موکا فرات حکم کوبنه
رالېزونکی: نور محمد مظلوم - کوماپ

ماتہ قلم او کاغذ را وڍی
دکران وطن تاریخ پڻ سروینولیکه

پرتورو خاور وڃي سلام دی
شهید خوکل دی کل به نه خاور ځوینه
رالیزونکی: رحمت الہی روزی له میر شخه

خاوندہ سل ځله شونډ را کړم
چي داسلام پڻ مینه سل ځله مې شمه

که مې وجود ټوټي ټوټي شي
زه به ملحد ته چیري سر نه ټیټومه
رالیزونکی: سید عثمان توحید یار به بهر

خویندو را نجہ را خخه واخلي
یار مې شهید شو سترگ چاته تورې کړمه

خدایه دنیا په زلزله کړمې
چي د بنایسته یار جنازه خاورو ته ځښه

د قلم اوسنکيا

د ليدلو ارمان

تاله ماسو پورې اوبدې شپې روڼې او پوښه
تېرې کړې وې! تازما دېرو ژباوته په خدا ځواب راکړی
و او په «جان» او «کوربان» دې نازولی وم!

تا پرېښودم چې د یتیم څپېرې مې وورېدې!
تا خپله ځواني خاورې کړه او کابو زماله ژوند سړه سم
دې د «کونټون» تريخ ژوند ته غاړه کېښوده او زه دې په خپل
لاس لوی کړم!

تا دخولې نمرې ښه کړه، خوزه دې د لوبې خولې ته ورنکړم!
ته تل زما د ژوند په خوښيو خوښه او زما په غمو غمگينه

او خوښه وې!
تا د ژوند په سختو ودرځو کېنې هم زه نه يم هېرکړی

اود ژوند بڼې ورځې دې هم بی له مانه په ځان پېرزونه وې !
ته سر له دې چې دنځ بې واکه او اوکه کړې وې خوزه یې
درنه هېر کړې نه وم !

تا د ژوند په وروستیو لځو کښې هم ارزو درلوده چې
زما په دلیلو سترگې مړې کړې !

تا د دې لپاره له مانه غوښتي و چې « وروستی دیدن »
سره وکړو خوماته په دې وخت کښې دخپل کار درنښت
دا جازه نه را کوله چې ستا « دا وروستی غوښتنه »
ترسره کړای شم !

زه درغلم ! خوداسې وخت چې ته تللې وې !
ما ستا دیدن وکړ خوداسې وخت چې تا د تل لپاره له دنیا نه
سترگې الوتیا کړې وې !

ما پر تاد « موری ! » موری ! « چينې وکړې خوداسې وخت
چې تاهاته د « نړۍ » ، او « کل » او « جان » لفظونه ونه
ویلای شول !

هو !

زما دلیلو هیله ستا پرخوا پورې د تل لپاره وچه شوه !
اوستا د نه لیدو داغ زما په زړه د تل لپاره پاتې شوه !

یول ۱۳۵۳ / ۱۰ / ۲۲

کابل ، باغ باک

« کوربان » د « قربان » اصطلاحی بڼه . کابو تقریباً . اوکه = ذله = سترې ، لږې =
لحظې ، الوتیا = نهام = پټ = پناه .

عبداللہ غمخور

د سپېدې د مجلې په مناسبت

له افقه تيارې لارې پلوشې دي
په ملگرو کوم زېږې چې سپېدې دي
مخ دياردي که بياض دي نه پوهېږم
په اميد اميد چې بيا سترگې خوږې دي
ستومانې دسترو زېږنو به شي کمه
که هرڅومو د منزل لارې اوږدې دي
د رقيب مخه به ونيسو يارانو
د غزل مسرې مې غشي دليندې دي
نوی بزم به اغاړ شي د ليکلو
نوی بزم به برپا شي زلزلې دي

موصوف یا منسوب قرار بگیرند ، پس از آنها یک { ی } میافزایم .

واو مجهول

- الف ، بهیث موصوف : سبوی - سبوی شکسته ، گنگلو - گنگلوی سودمند .
 ب ، بهیث مضاف : شبوی - شبوی چمن ، نمو - نموی نباتات .
 ج ، بهیث منسوب : لیمو - لیموی پاکتانی ، ماهرد - ماهردی کشمیری .

واو معروف

- الف ، بهیث موصوف : بازو - بازوی توانا ، رو - روی سپید .
 ب ، بهیث مضاف : مو - موی پیرمرد ، خو - خوی کودکان .
 ج ، بهیث منسوب : خواجو - خواجوی کرمانی ، آهو - آهوی ختنی .
 د ، هرگاه حرف { و } در پایان واژه به شکل کانونانست آید ، در حالت های موصوف ، مضاف و منسوب حرف دیگری در نوشته نمی آید و همین واو با کسره تلفظ میشود ، مانند : غریبو - غریبو جانگاہ ، گادو - گادوشیری .

۲- واژه های منتهی به الف ممدوده در حالاتی که بهیث موصوف ، مضاف و منسوب قرار گیرند ، در آخرشان یک { ی } افزوده میشود ، مانند : دانا - دانای داز ، هوا - هوای بهار .

۳- واژه های عربی که در اصل منتهی به همزه { و } بعد از الف

«پيرلي» به دكتور بېرغ كړې پورته
 هم «انځور» چې يې سرشاره ولولې دي
 د ادب سينگار به وکاندي د دوباره
 د «كوهري» چې د «صميم» اود «رفيع» دي
 توتيا به شي د چا دخوږو سترگو
 داشنا دكوڅې خاورې كه ايرې دي
 قلمرو به شي ازاد د افغانانو
 د قلم د خاوندانو غلبې دي
 د وطن په درد وغم باندې ژباړه ده
 د وطن په سړدي چغې كه سوري دي
 نور د زړه فياد د زړه په بنكلو بويه
 راپه غوږو چې دخوږ نېك ناري دي
 د خوبونو د وړ تېره شوه سبادي
 د سيالانو د سياليو د خې شپې دي
 چې لمنې د «سپېدي» كېرې پرې رنځيږي
 اديانونه چې داتې اسرې دي

برکت الله کمین

سپیدی ته

د تودو شپو لپاره د وېرې انهيې
او هم د کاروان سترو لویو زېري د سپايې
هر ورځې نېزوي يولمر د یونظام قرار ته
ته څومره مهربانه د ځمکې او فضا يې
ظلمت چې درنه تېتي هيبت تېتي وحشت تېتي
نړۍ کښې د بدلون او تحول هغه رڼايې
یوښه عامل د ماقې د سکون او د سکوت ته
هر زړه ته حرکت او هرې ژبې ته وينا يې
ځلانده د غن ليک ښه مؤثره مجربه
د ټولو انسانانو مسموم ژوند ته دوا يې
دا ستاپه ختومرې را ژوندي او را ولاړ شي
ا عجائب ته د عيسى اود موسى يد يضا يې
دا ستاپه زيارت شي کنه کار له کناه منع يې
ته وخت د استغفار او د توبې له هر کناه يې

سپیدی ته دې پخو چې دادبا اومايهاوي
داخته چې مقبول نه د ديا اومايهاوب

نویسه ګان ګرامی کښو !

اداره مجله "سپیدی" به خاطر معرفي وگسترش
هرچه بیشتر "داستان" و "ادبیات زیانهای محلی افغانستان"
دو نظر دارد در پهلوی نشر شماره های عادی مجله
ویژه نامه هایی را، در بخشهای مذکور به دست نشر
بسیار د. بناءً از شما قلم به داستان کشور صمیمانه
تقاضا مینماید تا آثار گرانبهای خویش را درین بخشها
بدین گونه بفرستید :

۱- ویژه داستان : این ویژه نامه در برگیر داستانهای . به
زیانهای پشتو و دری و یا ترجمه داستانها به یکی ازین
زیانها میباشد .

۲- ویژه ادبیات زیانهای محلی افغانستان : این ویژه نامه
در برگیر آثار ادبی به همه زیانهای محلی کشور میباشد.
همچنان مقالاتی که درباره ادبیات و فرهنگ زیانهای محلی
افغانستان به زیانهای دری و پشتو نگارش یافته باشند
نیز درین ویژه نامه جای نشر دارند .

گریستم

باشد آه و ناله و افغان گریستم
زد بر سرم هوای فرخ بخش کشوم
تا لطف و رحم خویش نماید نصیب
کردم دعا به روضه پاک محسودی
آمد خزان و آن گل رعنا به خاک شد
سر و سہمی نماند و چمن خوار و زار شد
شاخ گلشن شکسته و گلزار زرد و زار
خونین کفن شده همه گل های این چمن
دیدم فسرده کابل زیبای خود بخواب
از بلخ تا به غزنه و هرات آتش است
سلطان غور و غزنه به کار است این زبان
از ظلم ظالمان و ظلم رنج می کشد
طفل یتیم دیدم و اشک روان او
مادر به نوحه بر سر تابوت آن شهید

از صبح تا به شام غریبان گریستم
چون ابر نو بهار فردان گریستم
در نیمه شب به در که یزدان گریستم
هم در مرزبان شه مردان گریستم
بر حال زار بلبل نالان گریستم
با باغبان و قمری بستان گریستم
بر در و دوز مرغ غزلخوان گریستم
بر لاله زار قبر شهیدان گریستم
از دهنرنگ تا پلستان گریستم
بر قندار و جرم و بدخشان گریستم
در پای مرقد در دران گریستم
زین قصه پیش خبر و سلمان گریستم
بر بیوه های یکس ویزان گریستم
دستش گرفته بادل بریان گریستم

صد زخم بر تنش لیکن کند جهاد
 در دلم آنکه بود چو شیران رزجو
 لکش تباه و زار و زبونست ملتش
 در سرور داد می بود غنچه و شس
 نگران افتخار بود نه سر شک غم
 یعقوب دار نور بصر رنت از کفم
 چون مور پیش تخت سلیمان گریتم
 چون خود بهم تار چو توفان گریتم
 روزگار بشور افغان گریتم
 لیکن تمام عمر چه آسان گریتم
 باز هم همیشه با دل نرزان گریتم
 دایم به یاد یوسف کفان گریتم
 قدر ادب نمانده طبعی درین دیار
 بر روزگار مرد سخندان گریتم

ژنیو - سپتامبر ۱۹۸۹

ممکن نبوغ به هم خه حد ولری
 خو حماقت خه نهایت نه لری
 حکه مدام پله درنه وی د جهل
 بشری پوهه کفایت نه لری
 (پ)

امان الله نصرت

د ڪلونو دنيا

په اور مې سوځي د زېږي دارما توغ دنيا
خزان مې خاوري کړه دروند بهماړ نو دنيا
قطعي بادونو مې دروند هيلي تالا ولا کړي
لمبه لمبه مې شوه ملګرو د وختونو دنيا
د سري غوتي تنګي وډبل کښې پرهر جوړ شول
خاوري ايرې شوه داد وخت سر وکلونو دنيا
رقيب کورې لوتي لوتي شه دغم قاصده
راته دې ورانه کړه خوزه داميدونو دنيا
سپره قسمته تانما دروند بنادي يورې
اوس په زېږي مې جوړوې ډير هر نو دنيا
نما دوينو ګل غوتي غوړو ګل ګلونه
چې مور نګينه په خداشي د دردونو دنيا

د وطن ناوې تانه زار موزرکړته ځواني
 ته یې زمونږ دسترو سترو سترو کاروانو د نیا
 خپردی که لار هرخوا وزده ده حوصلې لوړې دي
 اخیږه فتح کړو دلرې متزلونو دنیا
 د کوه قاف د اېنا پېرۍ به خپل محل ته بیایو
 که موهرڅو مخې ته خنډ شي د ټانکونو دنیا
 د ابد الحی په کوربه بیادیت جنډې سرپو
 را کویم زېږی دادوینو سپلايو نو دنیا
 په تور اور بل کښې به یې بلې کړې دهیلو پوې
 چې شي رڼا دادې د رېغه تور تمونو دنیا
 زمونږ پاڅون به سباوون د ازادۍ راوړي
 نور به نه وي د ښکېلاک اوزنجیرونو دنیا
 اخیږه مات شي د خزان داخوږي لاسونه
 په ښکېدو ده دې رجه توپانونو دنیا
 د اسمان شونډو بیا سپرلي د سپېدو کلونه
 رابه وړې رنگ د شهیدانو د زخمونو دنیا
 چې زه نصرت په خپل ازاد وطن کښې ساواخله
 بیا به مخې هله شي رښکینه شعرونو دنیا

چې مري معاشرې كېنې روح پيدا كه
داسې كس طاهر نرېزي په پېر كېنې

سید میرزا یلم

په کتابونو تبصره

د ظاهري کلاچوي هېر په مضرب کېنې

له نن نه تخمیناً دېرش کاله پخوا زه د مرحوم ظاهر کلاچوي له
نوم سره اشنا شوی وم . د ظاهر صاحب د زېږه له پردو څخه
دالمېدلي نغمې مې دېرو لورې غرونو - پلنو دېستونو
اوسرکېنو سیندونو هايلو دځپان آمو په غاړه اورېدلی وې
بزېر ورته معتقد شوی وم خود کلام مستقله مجموعه يې
په لاسنه وه راغلی نه پوهېدم چې ددوی درست کلام به دغسې
پوخ ، خوږ اودلنشین وي که څرنگه ؟

ادیان او هنرمندان دېرځله موزې لیدلې دی چې په عازمي
توجه د قدرت ، ثروت ، سیاست او اجتماعي موقف په
برکت ځلېدلي دي خوچې هنر پېژندونکي ښه ورته څیر شويدي

ددې برسېره نو کړيمونو پوږيو نو تر شا يې اصلي بڼه وربشکاره شوې ده. بيا يې هغه مقبوليت او جذابيت نه وي په کښې ليدلې چې زړه وړېږي وټپي.

ظاهر صاحب له هغو الوتونکو څخه نه دی چې په عايرتي وزونو الوتی وي، دی خپل لوړ الوتونکی تخيل - سرشارې قريحي او خپل اوچت فکر د شهرت د نکو څوکوته خپلولی دی نه نورو عواملو.

درې کاله پخوا چې د بنو په بشکليې بڼارکښې د ظاهر صاحب په یاد د مشاعرې درانه محفل ته لاهم په هغه غونډه کښې چې مې د ادب پوهانو مقالې دهغه مرحوم د شخصيت او ادبي مقام په هکله واورېدې نور هم متيقن شوم چې د ظاهر صاحب سيمو چا دماز ديگر په مخه نه و راښوولی بلکه ظاهر صاحب واقعاً په ادب کښې د لوړ مقام خاوند و او د معاصر پښتو ادب په کهکشان کښې يو وړې ستوری دی چې تل لپاره به په خپل مدار کښې خپلې پلوشې شيندي.

په دې کښې شک نشته چې شعر د انفعالاتو او تاثيراتو هغه تعبير او تفسير دی چې د شاعر د کلام لطف يې په مونږ هم مني، ياپه بل عبارت د شاعر د زړه په تل کښې د پېژندوونو انعکاس دی چې شرع يې مونږ ته هم راواړولای شي.

کله چې ماته د ظاهر صاحب د اشعارو دوهم دفتر يعنې «مضارب» په لاس راغی او هغه مې ولوست باوري شوم چې هم د ظاهر زړه

د ناکرار سمندر په څېر د شورونو توفانونو مرکز و هم یې
شور آفرین هنر په برخه شوی و چې دده شعرونه یې روح
ورغښلې و طاهر مرحوم د هنر په مضارب د نازکو احساساتو
اورقیقو عواطفو تارونه اوبښتی په داسې هنرمندانه توګه
ورلړنړوي چې له هره تاره د ژوند او خوند نغمې سر
دا هسک کړي او هره نغمه یې بیا ځانته ځانته دانسان پټ
ضمیرد مینې محبت محفل ته وربولي .

ماد طاهر صاحب نور آثار نه دي لوستي د مضارب له غزلو
سړي څه قدر اشنا شوی يم نوز چې د هغه مرحوم
په هنراو فن څه وایم بس د دغه کتاب د غزلو په ساحه
کښې به وي . ښه به دا وي چې د یو هنرمند اثر د هنر په
تله وتلو نه دا چې طاهر صاحب قناعت ته په څه سترګه
کتل ؟ صبري څنګه ستایلی دی ؟ یاد علم په فضیلت
کښې څه وایي ؟ ...

په کلام کښې یې د بدیعي ښېګڼو اولفظي محاسنو
نموني هم په ځکوته کول نه غواړم ، البته ښه شعر
باید لفظي او بدیعي ښېګڼې ولري خود شعر روح باید
شاعرانه وي ، هر هنرمند تر څه حده صنعتګردی خو
هر صنعتګر ته هنرمند نه شو ویلی مثلاً منقو ط او
یا غیر منقو ط نظمونه جوړول ښه صنایع دی خود ښه هنر
ځای نشي نیولای له دې امله زه دلته صرف د شاعر

باشند ، همزه نوشته نمی شود . در حالات موصوف ، مضاف ، مضای استاد ، اطای - اطای دری .

البسته واژه های چون اسماء الحسینی و مادران هنر مانند اصل عربی نوشته میشوند .

۴- واژه های مختوم به « های غیر ملفوظ » که حرف { ه } زیر داشته باشد ، در حالات موصوف ، مضاف و مضوب نشانه { و } بالای { ه } نوشته میشود ، مانند : ستاره ، ستاره دنباله دار ، کارنامه - کارنامه بزرگان .

۵- هرگاه واژه های مختوم به « های غیر ملفوظ » یا { کان } یا { ها } جمع شوند ، « های غیر ملفوظ » حذف نمیشود ، مانند : بنده - بنده گان - بنده های ، والبسته - والبسته گان - والبسته های .

۶- هرگاه در اخیر واژه های مختوم به « های غیر ملفوظ » هرگونه پسوند یا واژه یی بیاید « های غیر ملفوظ » حذف نمیشود ، مانند : تشنه - تشنه گی - تشنه وار - تشنه گونه ، وارسته - وارسته گی - وارسته وار - وارسته گونه .

۷- با واژه های مختوم به « یای معروف » و ذائقهای یایی (مصوت مرکب) در حالات موصوف ، مضاف و مضوب نوشته چیزی افزوده نمیشود ، مانند : چوکی - چوکی معلوم ، نی - نی شکسته .

۸- واژه های یایی که مختوم به حروف نمودار صامتها باشند ، در حالات موصوف ، مضاف و مضوب یا هنگام پیوستن پسوند های ضمیری جمع و

هنري اړخ ته ستاسو پام را اړوم چې له زړه رالټېدلي او
په زړونو کېږي .

په شعر کېږي ډېرې خبرې شته چې متأسفانه
شرح و بيان يې مشکل دی ، لکه څرنگه چې د بنکلوښايست
په يو خاص چوکاټ او قالب کېږي نه ځایزې دغه شان
بنکلی هنرم بې کرانه دی کله چې خوله دي چې شعر ته
بنکلا وربخښي لکه يوشاعر چې وايي :

خوبی مېن کرشمه ناز و خرام نیت
بیار شیوه د استبان راکه نام نیت

دغه سبب دی چې ډېرو مختلفو شاعرانو شعرونه
برسېرو په دې چېت سبک - اسلوب خیال فکر او ترکیب
له مخه ډېر توپیر سره لري بیا هم هر یوه په زړه کېږي
ځای شته ممکن هر یوه به د هنر له لویې او غني دنیا
څخه څه رنگیني ور خپله کړي وي چې خوښيزي مو .
د طاهر صاحب کلام هم ډېرې خولې لري خوروايي - پختګي
فطري درد او جدت يې په هره غزل کېږي ځان را ښيي
يعني ددوی د شعر بنکلا تر ډېرو حده ددغه څلورو
لغوي او معنوي ښېګڼو مرهونه ده .

سلاست اوروايي :- دښه شعريوښه صفت سلاست

اور وانی وي ، هغه روانی چې له تعقید او پچایه
پېچ وټاب څخه په کښې ډډه شوي وي یعنې کلام د
فصیحو محاورو په څېر روان وي ، صرف د وزن په خاطر
نریا ټولې کموالی نه وی پکښې راغلی ، مبتداء او خبر
پې یو بل ته ځای نه وي پرې ایښی ، مطلب پوره په کښې
ځای شوی وي ، اود ژبې د قواعدو خلاف ورزی نه وي
په کښې شوې .

چې غوره نمونې یې د حضرت خوشحال بابا او حضرت رحمن بابا^(رح)
په کلامونو کښې وینو ، د طاهر صاحب شعر هم ساده -
سلیس او روان دی ، د مضارب شاعر^۲ خپله شریبه
حاکم دی ، خپل مطلب اکثراً داسې فصیح افاده کوي
چې ته به وایې یوران نثر لولم .

له بدیهیاتو رغېدل او تر عادي خبرو معرې
بېټونه لیکل چندان هنر نه دی چې ځینې ساده ځان
پې ساده کلام بولي اود سلاست او روانی ټټاپه
ورباندې وهي .

سلیس کلام هغه کلام دی چې شاعرانه مطالب یا
اوچت افکار او بدوینکوته په ښه توګه القاء کړای
شي خوشحال بابا او رحمن بابا چې د سلیسې او روانې
شاعري علمبرداران دي له بدیهیاتو څخه نه غزیزې
اکثراً خپلې تان تجربې او ډېر نازک مطالب په سلیس

اما پخه ژبه درته وایې د مثال په توګه :
 خوشحال بابا د ژوند د مصاف لپاره تر لویو لوی
 ډګر خوښوي او مونږ ته هم دا توصیه کول غواړي چې له
 ستونزو او مشکلاتو سترګه نه وکړو ځکه چې شخصیت
 په ستونزو کېنې وده کوي . دا خبرې دومره ساده او
 بدیهي خبرې نه دي چې د هر چا ذهن یې ومني ، دا د یو
 متفکر انسان د ژورو تجربو زیږنده دی خو قادر الکلام
 شاعر یې په داسې آسانه طریقه افاده کوي چې ته
 به وایې عادي خبرو کوي وایې :

خودې توان سړي په لوی دیراب کېنې کړن
 په ویاله کېنې دې زوال وینم نه ننگه

رحمت بابا د تصوف له هنې نازکې مرحلې درته غزیري چې
 د قافیه الله په درشل کېنې ځان د حیرت په دورو کېنې
 ورک ویني خود کلام قدرت یې په دې کېنې دی چې په
 شعر کېنې یې هېڅ تعقید یاد مجبوریت له امله ورسره
 وړاندې والی نه راځي وګورئ :

عشق په هسې رنګ مقام باندې قایم کړم
 چې وصال دی که بېلتون دی نه پوهېږم

داسې مثالونه دهغو نامتو مشرانو په آثارو کې دومره
 ګڼې موندلای شو چې که یې راغونډول وغواړو مجبور
 شوی به یو چې د دواړو استادانو دېوانونه تقریباً پوره
 پوره راټول کړو هغوی دومره په شریه مسلط دي
 چې که څوک وغواړي چې د دوی دا شعارو مطالب په نثر
 وليکي بیا به هم د روانی او فصاحت له امله مجبور وي
 چې عیناً یې راواخلي آیا د خوشحال بابا دا شعرونه
 به په نثر کې تردې سلیس او روان څرنگه لیکو؟

خو اړغلي له غليمه انتقام
 مرد نه خو بکا نه خواره کانه آرام

سپینه خوله که یې وریبار وړېشکش کړم
 په خوشحال به یې منت وي که به نه وي

نرې چې ستا په زلفونډ شو تا کباب کړ
 څوک شم به انهم د کباب لپاره نیسي

ظاهر مرحوم هم تر دې حده د ادب دهغو پېشوايانو په پله پل
 ایښی دی نوې مطالب او تازه تجارب په سلیسه شریه بیانوي

مثلاً :

که طاهر تر خواورنکړې باک يې نشته
 د تاغم خوږ وزانه ورغاړه وزيږي
 له يوتي ناجاڼه زړه چې کله کله
 داسې سوال وکړي چې نه دي منلو
 کړي انتظار وخت تمامه دنيا
 نکرې د پچا انتظار وختونه

پنځتگی :- نظیری نیشاپوری د هندي سبک ممتاز
 شاعر کلام پوځوالی ته دومره اهمیت ورکوي چې کلام د
 پوځوالي رنګ ونه لري حتی که په نور اوصافو معجز کلام هم وي باید
 انکار یې وکړو :

سخن کر پنځتگی رنګی نلارد
 اگر معجز شود انکار اوکن ږ

پنځته کلام شاعر به برسېره په دې چې د ژبې قواعد وپوره
 پاملرنه کوي تر څو په له له محلي لهجواو بانډه یې
 محاورو د ادب لمن ورغځاړي ، مطلب به په درناو مستحقو
 جملو افاده کوي او د عالي شعر شخص له دې گزند په امان ساتي ،
 متروک او په ذهن بار کېدونکي لغات پوره خوښوي .
 البته د محلي لهجو - عامیانه محاورو او متروکو لغتونو
 خوندي کول او ژوندی ساتل ضروري امر دی د ژبې لمن

پراخوي بايد خوندي شي خودنازک شعر او عالی نثر په
مخ داغونه دي دلورې پاڼې اديبان حُک وړڅخه ډډه
کوي چې د سعدي - حافظ او په پښتو کې د حميد بابا
شعرونه يې کاملي نمونې دي.

طاهر صاحب هم دې موضوع ته دقيقه پاملرنه کړې ده غير
فصيح او حُزينو الفاظ يا د پير محمد کاکړ په قول وحشي الفاظ
يې شاذ او نادر په شعرونو کې موندلای شو.
څرنگه چې هم لهجې مختلفې دي او د هرې لهجې خاوندان
هڅه کوي چې خپله لهجه معياري وښيي هم دوقونه
مختلف دي زه په دې خبرو کې دخپل احساس ښکارندوی
يم که څوک راسر او اختلاف ولري کېدای شي چې ويې لري او حق
په جانب هم وي.

طاهر صاحب د لکني مشغول

سوز او درد :- د طبيعی اوفطري سوز او درد څخه ډک زړه د دروي په شان وي په دروي يا شپېلي کښې که دخوښی سندرې هم اړوي د ښادی له سروده به درته د غم نغمه جوړه کړي دا ځکه چې د زړه دلالت له شکرو تش دی . د سوز خاوند چې هرڅه او هرچاته گوري له دردونو ډکه تناکه په نظر ورځي او د هرچا په ضمير کښې د وينو او ويدو څړپکو هجوم ويني ، جهان ورته غمگنده ښکاري او غم د انسان انساني ضرورت گڼي .

لکه صايب چې وايي :
 د مېچ مينه نيست کړنځ ته ناخني
 يک داغ شمېر دين لاله زار نيست

سوز او درد د هنر مالګه
 مساله دی ، چې په زړه کښې
 سوز نه وي هنر نشي
 پنځولای . خو ځينې
 شاعران په لوی لاس په
 ځان د درد پېريان را ولي
 د « وسوم - کباب شوم
 اير شوم - هغې شوم
 دغې شوم » جملې پوره
 سندرې کښې د سروکي

په شان اړوي را اړوي ليکن خلک ورباندې پوهيزی چې
 داشنا کوم غای خوږيزي ؟ حکه يې درد ډډ خاوندانو
 په صف کښې نه پرېږدي . درد د خاوند په ښکاره موسکاء
 کښې چې کوم اثر پروت دی دې دې دردو په چيغوسورو
 کښې هم نه ځایېزي .

ظاهر صاحب په خوله د وسوم وسوم چينې نه وهي خوله
 هرې خبرې يې دويشتلي زړو وينې څاشي لکه حميد بابا
 چې د عشق په اور کښې د اور د تاو غوښتنه کوي او وايي :

الهي د محبت سوز وچکداز را
 په دا اور کښې د سهي سمندر سانرا

دی هم درد او غم په وړو خبرو نه دی قانع ، داد مينې په
 زحمتمو کړاوونو عادت شوی شاعر هم د معشوق تر بې نيازی
 او بې رحمۍ ځارېزي ، څومو چې ستونزې ډېرې وړېښيزي
 هغومو يې د مينې تنده زياتيزي ، د داسې ارمانونو او
 حسرتونو غوښتنه کوي چې د تکيل له سرحدونو بې نياز
 وي :-

ستاله بې رحمۍ او بې نيازی نه صدقه شه
 دا خولا چې دې گردابونه درنه غواړمه

کوم چې تکميل له سرحدونو بيا نياز وي دغسې امان او حسونه درنه غواړمه

د ظاهر صاحب شعرونه د سوز او درد څرکندوی دي ،
د هغه سوز او درد چې د شاعر زړه هېښه د وينه په څېر
پټ پټ ورتوږي ، هغه سوز او درد چې د سپڅلي زړه
هستوکن وي اوله شاعر څخه بڼه شاعر جوړوي ،
هغه درد چې دېر ځله يې په خپله شاعر هم نه پېژني
خو آرام ته يې نه پېژني لکه استاد الفت مرحوم چې وايي :

يو پټ غلى احساس چې آرام چې نه پېژني
په اور چې کړي لکه چې خام چې نه پېژني

دا سوز او درد بڼايي د ټولنې او محيط زېږنده وي او دروند
ناخوالو د شاعر په زړه شيندلی وي ، ممکن د شاعر د
رقيقو عواطفو او نازکو احساساتو نتيجه او ثمره وي او بيا
کېدای شي چې حساس شاعر د غاټول دکل په شان د داغونو
فطري ورس راوړي وي ، هرڅه چې وي اوله هرڅه چې
پيدا شوي وي لکه لمبه چې د شپې درېا او ځلا باعثه
کيزي دغسې سوز او درد د هنرمن هنرته رڼا او ښکلا وړي
بلکه که ووايم چې بې درده شاعري به صنعتگرۍ وي خوشاعري

نه ده ، دېرې ځايه به ښه وي .

جدت او مضمون آفرینی :

د ظاهر صاحب شعرونه پکښه له جدت او مضمون آفریني لېږن دي ، ظاهر صاحب د ابداع او ابتکار خاوند دی ، زړه بوس نه بادوي ، د نورو ذهن او دماغ په محصول بڼه نه غوړوي ، تخیل یې د شاهانه غوندې د نوي نوی ښکار په لټه لوري او د طبیعي له گلستان څخه یې تان تان کلونه راټوکيزي .

یواځې وزن - قافیه - او نورو په پله پل زدول به سړی ناظم کړي خو د لویې پایې شاعر ته رسېدل لوړ تخیل او شاعرانه روح غواړي .

مکررات که هرڅومره ښه هم وي ستومانوونکي دي ، انسان جدت پسند دی په یو مقام یې زړه نشي صبرېدای هر لحظه د نوي عالم دندار په لټه وي نو له شاعر څخه هم هر مرو د تقاضا لري چې نوي پیغامونه ورته راوړي او په ناوړو اسرارو یې خبر کړي .

تل تل له یارو ځکه - له رقیبه سترګه - له هجرانه شکوه - له بخته ژبا - له آسمانه شکایت او په پروکو څو کینې خبرې شوي کړېوان لانجې او دواهي بد مرغیو پوځي افسانې څوک نشي اورېدلی .

شاعر باید د ویلو لپاره څه ولري او هغه څه هم باید په ویلو ورنزي هم یې په داسې شربه ووايي چې د

پسوند های نسبتی چیزی در نوشته علاوه نمیشود ؛ مانند : شعر : شعر نو ، شعر سعدی ، شعرم ، شرردی ؛ گل : گل سفید ، گل نارنج ، گل تو ، قلم ، قلمش .

۹- با واژه های مختوم به « های ملفوظ » که حرف نمودار صامت است ، در حالات موصوف ، مضاف و منسوب در هنگام پیوستن پسوند جمع یا پسوند های ضمیری ، نسبتی و تنکیر ، چیزی در نوشته افزوده نمیشود ؛ مانند کوه ، کوه بلند ، کوهی (نسبتی) ، کوهها ، کوهی (نکره) ، ماه ، ماه نو ، ماه نخب ، ماه من ، ماه قمری ، ماهها ، ماهی (نکره) .

۱۰- هرگاه با واژه ای ضمائر « مان ، تان ، شان » بیایند ، از آن جدا نوشته میشوند ؛ مانند : قلم مان ، قلم تان ، قلم شان .

۱۱- پسوند نکره ، پسوند اسم معنی د پسوند صفت نسبتی با واژه های مختوم به الف محدودده { ا } ، واد معروف و مجهول { و } و { و های غیر ملفوظ ، { ه } به شکل « یی » نوشته میشود .

الف- واژه های مختوم به { ا } {

دنیا : دنیایی میخواهم پر از صلح و صفا . (پسوند نکره)

دانا : دانایی ، تواناییست . (پسوند اسم معنی)

آسیا : سابقات قبال آسیای چندی پیش پایان یافت . (پسوند صفت نسبتی)

ب- واژه های مختوم به واد معروف و مجهول { و } و { و لیمو : پر ریز پیراهن لیمویی پوشیده بود . (پسوند صفت نسبتی)

لوستونکي يا اورېدونکي په زړه پرېوزي ، ظاهر صاحب داسې کوي ، اکثر نوې خبره ، نوی پېغام او نوی ژاندرته په نوي انداز وایي چې هم په ویلو انزري هم په اورېدلو ځکه په زړونو کېنې ځای لري اودې یې د بنو شاعرانو په صف کېنې درولم دی .

د ظاهر صاحب بازاری مینه نه ده چې د هوا هوس نرېنډه وي ، په هرجای بنکلوپورې زړه نه تړي او شخصیت یې دا اجازه نه ورکوي چې په پردو کوڅو کې سومات لاس ماتې خیرلې کړي او شلېدلې تنه وگرځي ډاګرځي ؛ ددوی مینه مقدسه ، سپېڅلې او عالي مینه ده ؛ له خدای سره - د خدای له رسول سره - د خدای له مخلوق سره - له نېکه سره له اجتماعي ژوند سره - له آزادي سره - له سړیتوب سره خلاصه له حقيقي حسن سره یې مینه ده ؛ ځکه یې طبیعت له ابتذال سره نه جوړېزي او د عالي حسن او اجتماعي مینې نمایندګي کوي . دی مینې ته په آدابو قایل دی ، هغه آداب چې هر مومن او معتقد ورته په درنه سترګه کوري . وایي :

دادمینې خوا آداب دي نورڅه نشته
که رکوع دی ، که سجود دی ، که قیام
دغه شان یې زړه منلی حسن هم داسې حسن نه دی چې

مینډ یې ورباندې سرتیځې شي . دده معشوق هغه
معشوق برین دی چې « پۀ هرلورې جلوه کا ... » هم د
ساحل پۀ خاموشۍ او سکوت کښې ورته نغښتی ښکاري
هم یې د طوفان پۀ مستو څپو سپور ویني :

د ساحل پۀ خاموشۍ کښې تۀ اوسېږې
پۀ څپو او پۀ طوفان کښې هم لیده شي

صایب اصفهاني ویلي ووچي :

موج را سرشته میگرد به دریا منتهی
راه های مختلف آخر به یک جا میروند

اتفاقاً دا مطلب د طاهر صاحب پۀ یوۀ بیت کښې هم راځي
خود صایب تر شعر واضح تراو شاعرانه تر وگورئ :

یوه لار هم سستاله دره خخته نه ځي
ورپړوځي ټول سیندونه سمندر ته

طاهر صاحب هم د « همه اوست » د نظریې پرودی اوپۀ
ټولو کایناتو د جمال مطلق وړانګې خورې ویني خو جمال

مطلق يا داستاد سلجوق په قول « معشوق برين » د
 لرغوندې په جلوو كښې نغښتي دي او د خان بابا په
 قول « چې له ډېرې پيدايي ناپديد دي »
 صايب وايي :

در، سچ پرده نېست نباشد نوای تو
 عالم پراست از تو دغای ست جای تو

بېدل وايي :

مخو بودم هر چه دیدم دوش دانستم توئی
 گر همه مرغان عشق آغوش دانستم توئی
 نیست باز هستم تنها دلیل طلوع ات
 با عدم گر هم شدم همه دوش دانستم توئی

ګرانه دلته پېښيزي چې خومره مشنود دي هغومره مستوي دي
 يا بالعکس ددې امله طاهر صاحب د خپلو پښتنو معصومو
 حسينو معصوم حسن د جمال مطلق له جلوو يوه جلوو کښې
 او په قطر کښې د بحر خا مېت مني حکه خای په حای
 د ښکلو ستر او حجاب ته اشاره کوي او ستر د ښکلود
 ښکلا له اساسي لوازمو کښې لکه چې وايي :

دومره ظاهر نړی د تا حسن له تا حار شمه
 خومره چې یې تغایر په پلواونقا بونو کښې
 ښکلی حکم نه باسي مخونه له نقابه
 بلې دیوې کله خوکه را باسي کورونو
 که خویان همته نه و فري گرم نه دي
 ملغلري هم اوسيزي په سپو کښې

د ظاهر صاحب مینه که په اصطلاح مجازي هم وي برسېرنه
 اودهوس په مقتضاء نه ده ، دده زړه هره عشو کړه
 نشي په پښو کولای ، دی له صورت سره سیرت ته هم
 کوري اوله ادا سوې حياء هم په نظر کښې وي نو چې له
 داسې حسن سره مخامخ کيزي د زړه سپمولو لپاره هېڅ پلوه او
 دلیل نه وي ، زړه ورباندې وشندي خودا کرانه وپېښه شي چې
 له دومره حیاناکه حسن څخه به اوس پوښتی څه ؟

خوکه به څه پوښتی له دغسې اشنانه
 چې بانه جگړای نشي له حياء نه

د حسینو خبرې هم حسینې وي ، په ښکاره اوبډه بولو خبرو کښې
 هغه لطف نه پاتيزي خومره چې د حسن له شان سره وائي
 حکم شاعر ښکلي او کلونه دیو دستور پېروان کښې چې دواړه

مطلب په موسکا افاده کوي.

بنکلو او دکلو مع لوميزي يودستور دی
دواړو تبسم که خو په خولي خبرې نه که

متل دی چې په ځان کې يې ويني نو په جهان کې يې ويني، نو
څرنگه چې ظاهر صاحب درست سر مينه مينه وي هر څوک وده
د زړه خاوند او هر زړه وده د مينې ځاله بنکارې خونه
پوهېزې چې د نورو هيلې - اميدونه - دردونه او نور
کيفيتونه به څه وړوي ؟

کيفيت به يې د زړه څه وي ملگرو ؟
چې د يوې ته پروانه ورغاړه وزي ؟
په زړه کې د مشاې به څه تېريزي ؟
چې ستازلفوته شانه ورغاړه وزي ؟
هر سحر کل لاله ته د چا اوښکې ؟
د شبنم په هاله ورغاړه وزي ؟

د حسن د نيایې خوشبين نظره ډېرو ښايسته ښکاريزي اما
حېران دی چې دايې د نظر دوکه ده که به د مينې معجز وي ؟

د اړيکې چې نظر دی، که اعجاز چې دی مينې ؟
 په رښتيا که دې د حسن دنيا دومره بڼايسه ده ؟

مينه يو ضرورت دی ، بشري ټولنه په مينه آباده ده او
 دغه مينه ده چې انسان له بدو راکړوي او ښو ته يې هڅوي واي :

په دنيا کې چې که ظاهر مينه نه وای
 انسانان به انسانانو وو خوړلي
 هر يو کار چې کړي په مينه سر ته رسي
 کار د مينې حکم ښه دی له هر کاره

د مينې مقام ډېر لوړ دی ، هر سړی نه شي ور رسېدای :

هر سړی د مينې لوړ مقام ته رسېدای نشي
 يونيم موندل کيږي په زرگونو په لکونو کې

عاشق سړی خپل نيمگرمې ارمانونه هم د جهان له ټولو
 نعمتونو سره نه برابر وي حکم په خپله برخه قانع دی او په
 لويه خوله واي :

د جهان خونې وروښخه جهان ته
 دي کافي زما نيمگرمې ارمانونه

د مينې په تمبوله کښې ونښت راوتل يې نشته خوپه
دې شرط چې مينه وي :

حان له کوم غم وړندي خلاص کړم محبت
ستا په دام کښې بېشان غم وړندي دي

د معشوق يا معشوقه له مخه يې د لارې اغزي هم ورته
له همدردۍ ډک معلوميزي چې اقلأخه شپه خوپه له
حان سره مشغول ساتي :

يو ساعت سړي له حان سره مشغول کا
ستا د لار اغزي هم ډک له همدردۍ دي

د يار د جستجو په لار کښې هره ستوړه مينه سړي په
سړي ترگو منلې وي بلکه ډېرڅه ورنه جاروي هم :

ستالټون کښې چې په پښو د سړي لاس شي
صدقه شرکستان له داسې خارنه

هدير وته چې کورې حان ورياديزي او د حان غونډې
ډېر د زړونو خاوندان او د ناو تلو هيلو ارمانونو
څښتنان تر تور خاورو لاندې پراته ويني د همدردۍ

حس يې لا سونه دوعاته پورته کړې وايي :

زما اوستاپه شاپي ډېرپه کښې پراته دي
حک نيسمه لا سونه هديروته

جذت پښنده روح - مبتکر خيال او تنوع خوښوونکی
زړه په هرڅه کښې تازگي او نوښت غواړي حتی حُسن
په جامو کښې ، د عالي حسن او مقدس جمال په جامو يعني
حرم او بځانه کښې .

عشق چې نوې جامې غواړي ستاد حُسن
حرم زوړ شو او زړه شوه بځانه هم

دغه شان په مينه کښې هم د زړو زخونو په خوندي
مور شوی دی د نويو گذارنو په تمه دی ؛
د زړو زخونو خوندي نه چې زړه ډک شو
يو تازه گذار چې ورکړه بيا زړگي ته

د حُسن او مينې سلسلې که څه هم ډېرې زړې دي خو نوښتونه
او تازگي يې لا هغه شان دي او لا هغسې رنگينه لري
لکه چې په ابتداء کښې يې لرله دغه علت دی چې د مين زړه تنده
نه ورباندې ماتيزي .

که د حسن اود مینې سلسله پوره زړه ده
لاهنسې نوې ټنګارې - لاهنسي رنگینه ده

مینډ سپېڅلې وي اود عالي حسن هم هرانداز سپېڅلتیاوي
بناء د سپېڅلي حسن بې رځ - بې نیازي او اجتناب هم د
سپېڅلي مین ته د یوځای نېغې نه ټنګاريزي بلکه د مینې
داظهار بهاني یې ګڼي :

بهاني واړه د مینې داظهار دي
بې رځ او بې نیازي او اجتناب هم

مینډ انسان ته آفاق نظر ورکوي ، د جهان بین نظر
خاوندانوته خپل اوږدی هېڅ مفهوم نلري ټول انسانان وده
خپل اودیوه لاس ګوتې ټنګاريزي :

چې نظرد سړي کله آفاق شي
نه پوهېزي کوم چې خپل کوم چې پردي دی ؟

حافظ ویلې وو :-

فیض روح القدس اربازدد فرماید

دیګران هم نه آنجه میځای کړد

ظاهر صاحب د جمال په وړاندو کښې دومو فیض ویني چې که
چیرته د دیر په خستو هم پرېوزی له هرې خستې به یې
یوه کعبه جوړ شي.

چیرته که پر تو ستاد جمال ورباندې پرېوت
جوړ به د دیر له هرې خستې نه کعبه شي.

حسن که د مینې تخنیک نه وي چوکاټ او فورم خود مینې
له خوا ورته خوړنیزې.

برنډې سترگې - سه لبان - زخمي زلفي - سپين مخونه
مینې ایني ې په حسن داسې نور هم پېر نومونه

که حسن د افتخار مایه وي کماله مینه هم ویاړم نه ده،
مین هم حق لري چې پخپله مینه وویاړي حکم چې که حسن عالمگیری
خصلت لري مینه هم آفاق شهرت حاصلوی شي.

که ته فخر کړې په حسن، زه نازېمه په مینه
که ستا حسن عالمگیری، زما مینه آفاقي ده
صایب اصفهاني وايي:

اینقدر کن که دل چنده شودشاد برات
زندگانے براد همه کس نتوان کرد

دو : دویی در بین دوستان ناپسندیده است . (پسوند اسم معنی)
 مو : اوسر موی به برادرش علاقه نداشت . (پسوند وحدت)
 ج : واژه های مختوم به های غیر ملفوظ بحر ۵ {
 سرمه : او پیراهن سرمه پی پوشیده بود . (پسوند صفت نسبتی)
 بنده : مبارزان زنجیرهای بنده گی را گسستند . (پسوند اسم معنی)
 د : پسوند های اسم معنی و تنکیر و ضمیری در واژه های مختوم به بحر ۵ {
 چنین نوشته میشوند :
 صوفی : صوفی آن است که هر چه در کف داری بدهی ... (پسوند

اسم معنی)
 (خواجه عبداللہ انصاری)

کشتی ، کشتی از دریا میکشدشت . (پسوند نکره)
 زنده گی : زنده نگیم ، زنده نمیت ، زنده نگیش ، زنده گی تان (یم ،
 یت ... نشانه های ضمیری)

۱۲- پسوند بحر ۱ ای { تنها در یک مورد در صیغه مفرد مخاطب فعل ماضی
 قریب یا صیغه مفرد مخاطب فعل اخباری نوشته میشود ، مانند :
 تو در خانه ای ، تو رفته ای ، گفته ای ، برده ای ، خورده ای .

۱۳- واژه های مختوم به الف ممدوده بحر ۱ { و بحر ۱ { و واو
 معروف و مجهول بحر ۱ { و ده های غیر ملفوظ بحر ۵ { هنگام پیوستن
 با پسوند های اضافی به گونه زیر نوشته میشوند :

پا : پایم ، پای مان ، پایت ، پای تان ، پایش ، پای شان .
 جای : جایم ، جای مان ، جایت ، جای تان ، جایش ، جای شان .

په دغه دستور ظاهر صاحب خوبا نوته برأت وړکوي چې که
بتکلي له هرچاسو ښه نکوي څه بده خبره نه ده، درست
عالم له ځانه راځي ساتل کرانه مسئله ده داچې ځينو
سړو کوي دا هم پوره ښه ده.

بتکلي که هرچاسو ښه نه کا بده نه ده
دا هم پوره ښه ده چې چاسو خوښه که

که مين دخپل مينې په جذبه کښې له ځان او جهان نه بېخ
وي دحسن سمندر هم دومره بېکرانه دی چې په خپله
معشوق ته هم دخپلو مستوليمود مستوادا کانونه انداز کړي
کړانه شي.

چې يې ته هم انداز کولای شې
شته دی دغسې ادا ستا په ليمو کښې

آيا داسې حسن جلوته به څوک زړه ټينګ کړای شي چې
بهار نه يې له خندا او ټوکيزي ؟

لوغړن کرمه ادا داسې حسن
چې پسرلي يې پيدا کيزي له خندا نه

د فارسي يوشاعرو بلب دو :
 به هر رنگي که خواهي جامه مي پوش
 من انداز قدرت را مي شناسم

ظاهر صاحب عين مطلب پڻه ٻڻه انداز ويلي دي ، ٻڻه انداز
 پڻه دي معني چي د فارسي شاعر له شعره د سوي ذهن کوم بجاني
 معشوق ته معطوف شي چي پڻه ملزملر رازر جامو کښي د عشاقو
 نظر فريبي کوي او پڻه عين حال کښي له خپل مين څخه ځان
 پټول غواړي خود ظاهر صاحب شعرا وراء الطبعي جنبه هم لري
 يعني د پارسي شاعر د ښار پڻه تنکو تيار کړ کوڅو کښي کړځوي
 اودي د پي عرش برين پڻه کنگر وکړځوي .

که هزار جاې بدلې کړي ستاحسن
 نه پټېږي دلباس پڻه بدلولو

ظاهر صاحب واقعي مين دي چي مينه پخه شي شکو او شکايت
 ور بدلوي او پڻه رضا بدليږي مين ته د معشوق هر شه بکلو
 او هر ادبي ورته پڻه ځای بنکارېږي .

گرم نه دي خويان که د عاشق پڻه اوښکو وځاندي
 ځاندي هم کلونه دسړلي پڻه بارانونو کښي

کا مل حُسن يوازې پۀ وېشتلو زېږونۀ وي حاکم،
 بلکه درست کاینات يې مسخروي حکم مين له معشوق خځه
 غواړي چې دکاڼه نظر له اندازۀ خۀ قدر کار واخله چې د
 ايام کردشونه هم تلولې کړي .

دکاڼه نظر انداز خود بښکاره کړه
 وار خطا چې کردشونه دايام شي

مين د بخښني او کرم پۀ تمه لغزش کوي خو هر لغزش
 د آمرزش قابل نه وي طاهر صاحب دې نکتي ته ځکوته نيسي .

چې باعث ستاد بخشش اود کرم شول
 احترام کوم د داسې لغزشونو

د عمر تېرېدل د دې باعث نه کړي چې لېوۀ هيلې دانسان
 زړۀ پيښي ور ټولې کړي .

داميد د ناوې پلونه بيا هم ښکاري
 که شي تېر سړی ژوند له هر څو دره

که خۀ هم حُسن د اضدادو مجموعه ده لکه شپه او وږخ ښي

نرغې اور خسار ، نېشراق نوش يعنې ټاټه او شونډې غمگنه چې په
سروانگو د حياء خوله راماته وينې حيراني يې په مخه کړي
چې دا اور بختنگه يوځای شول او عجيبه لا دا چې داسکرو وې
په دې اوبولا څرنگه تانغ شوې ،

ستا په اننگو چې خولو سلسله وليده چا به په يوځای ليدلي پرځه او شر نه وي

د پورتنی شعر مطلب د هر شاعرانه دى خويو خو په ځينې
شته هغه دا چې شور (سويکي) ياپه بله لهجه د اور
بغري ته وايي د انگو تشبېه له شور سره سمه نه ده که
د شور په ځای اخگر راغلی وي د انقص به رفع شوی و داهم
له امکانه لرې نه ده چې د قلم سهو وي .

ظاهر صاحب د حسن اوميني دېرو نازکو نکتو ته ځکوته نيولی
او دېرې خبرې يې افشا کړې دي چې په ټولو زغېدل دېر
وخت اولويه حوصله غواړي صرف يوڅو فوډه به يې راواخلو :

لن ځکه د سحر رتته ليدشي
تا چشمات لا پور نه دي غېرولي
د زلفانو به چانوم اخيستې نه و
په اوزو که د تانه واي زنگېدلي

په محفل کښې مې ستا ذکر داسې وکړو
 لې له تابه نور پرې نه وي پوهېدلي
 داسې نه چې ساه ترې ته د سحر شي
 پندې پندې زلفې لرې کړه خسار نه
 دي نومونه کوښې کوښې ستا دسترگو
 دغه جام او پیمان او مېخانه هم
 د پوښ په اور کښې حسن دی ظاهره
 کښې ټنټي هسې اودنه پروانه هم
 ستا غمونه زه تا هم پتومه
 وایه بل چاته یې څرنگ کړم څرکند ؟
 چې زده ژرې سترگې هم ورسره ژرې
 د پردې خپروي دې رشتې اودې دوستۍ ته
 کله ستا لېونې داسې چارې وکړي
 چې چېرې شي وده پاته فرزانه هم
 دا خوتاله مانه سترگې واړولې ښه پوهېږم
 اونا جانې خلک وايي کړه شونې دایام دي
 مینې د ما حول له غږوندو مې ساه ترې ته ده
 ستا د دلفریزو زلفو ولونه خولا پاته دي
 ځکه نه دې چا لیدلې زما اوښکې
 ستر مې جوني نه وزی بهرته

طاهر صاحب د بورا غوندي يواځې د حسن په کلوونو نه کړزي بلکه د شاتو د مچيو په څېر ورڅخه د ژوند و لپاره شات هم راټولوي ، د دوی په رنگينو غزلو کښې د پر داسې ژوندي مطالب شته چې د ژوند لپاره د لارې مثال وگوزي .

طاهر صاحب که د مينې مينجور وو د ژوند حکيم هم وو ، دوخت په نبض ښه پوهېدو او د پرو بد مرغيود علاج ښځې هم ورسره وې . دوی د ژوند هسکې ټيټې اوکړ لېچونه په خلاصو سترگو وهلي اوکتلي وو ، د ژوند په راز پوه شوی او د ژوند غايه او مقصد ورجوت شوي وو .

ژوند ديود و امداد و تلاش نوم دی په چا کښې چې جهاد او مبارزې راحيه کمزورې شي له ژونده يې لاس خپري لکه کليم چې وايي :

موجبيم که آسودگی ما عدم ماست
ما زنده برآينيم که آرام نداريم څ
علامه اقبال هم عين مطلب داسې افاده کوي :

موج زخود رفته ای مست خراميد و گفت

زنده ام ارمی روم گرزوم نيستم

طاهر صاحب دا خبرو په نوي نوي انداز د پر ځلې خبرې ده او په گڼو مواردو کښې مو د تلاش او جهاد په لور لسوي چې دا د ژوند مفهوم او ماهيت دی .

زندګۍ د مسلسل حرکت نام دی
 په یوځای درېدای نشي سېلابونه
 معلومېزي چې ژوند په راز پوهېزي
 هیلې ځکه خوښه اوسې په څپو کې
 دا دوخت سړې تودې او تغیر او ګرد شونه
 ټول د ژوند دي بڼې لږ لږ ځنې څنې څرګ څرګ
 د څپې غوندې د ژوند په سین کې درومه
 که هرڅو دې مخته درشي ګرد ابونه
 د مقصود ساحل هغوته هر کلی که
 چې په شانې له موج اوله ګرد ابه
 د دنیا دا ګرد شونه دې مدام وي
 ابا سین کې ګرد ابونه بڼکلي بڼکاري
 دا جهان خویو کارزار دی په کارزار کې
 تورزن لاس، تورزن مټونه بڼکلي بڼکاري

ژوند چې له هیجان او اضطراب څخه تش شي ژوند نه دی،
 خوف اورجاء د ژوند مرج مالګه وي هیجان او اضطراب له خوف
 اورجاء زیږي او خوف وځاء د مبارز او مجاهد په زړه
 کې خامخاوه کوي.

چې هیجان او اضطراب ورپه کېږي وي
 زه د داسې ژوندون نه یم آرزو مند

د ژوند چارې بايد په غوږېدلو سترگو تر نظر تېرې شي ،
هرې پېښې او هر چارې ته بايد سليم عقل راوبولو ځكه چې
او هام او خرافات مو تر كمرو راغورځوي .

چې په سيوري پسې زغلي اى طاهره
سړته نه رسي د هغو مرادونه

مؤمن خلك په نا اميدۍ كېنې د اميد دېنا ويني اونورو ته
هم د تلقينيوي چې زېږونه له ما يو سي څخه وژغوري لكه د
پارسى شاعر چې ويلي وو .

د نا اميدۍ بسى اميد است
پايان شېبه سيمه است
طاهر صاحب د مطلب په څه ښه ډول راوړې ،

نومېدى كېنې اميدونه راسره وي
په تيار كېنې مشالونه ښكلي ښكاري

طاهر صاحب په ژوند كېنې ډېرې تجربې كړي دي ، په
خپلو تجربو ډېر مټي دي اودا تجربې د نورو مخ ته
هم ښدي . عام ولس خطا كارو خلكو ته ډېر په كركه گوري
اوپه نړۍ يې وجودونه بار كوي خو طاهر صاحب ترې هېڅ

شی بی لزومه نه بشکاريږي خطا کار انسان هم له جامې يو
مخ نه پردوي بلکه دیوی ټولنې له ضرورتونې کوي ،

خطاکارو ته په کم نظر مه کورن
خس وخار هم د سړي کله په کار شي

یو خدای پاک په یو حال دی انسان کله دریاب وي کله
کریاب ، راز راز حالات ورباندې راځي اوداسې تودې
ډېرې جامې وراغوندي او ډېرې ترې باسي طبعاً شرایط د
انسان په افکارو او عقایدو هم لوی کول غواړي خومېره
هنر دی چې د حالاتو محکوم نشي او په آسانه ور بدل نکړي .

کله غېږ کښې نه حایېږي ، کله موټي کښې هم راشي
په سیمې راحي وختونه ځینځ رنګ ځینځ رنګ
داسې وخت هم په سیمې راحي طاهره
چې خدا د کلو هم په سیمې بار شي

لکه څرنگه چې انسانانو کې وډ سر توپیر لري دغه شان
بی افکار عادات او امیال هم مختلف دي هر څوک له حاذقیا سول
د ساده کسانو کار دی وايي :

دیوکس ارمان د بل سړي په رنگ نه وي طاهره
دې بشماره ارمانونه ځینې څه رنگ ځینې څه رنگ

منطق او فلسفه باید د ټولنې د نښکونې لپاره د آلا تـو
اسبابو کار ورکړي اود بشریت د ودې اوسو کاله په درد وځوي
نه دا چې غایه او هدف وگرځول شي هغه فلسفې چې د حقایقو
مرسته نشي کولای د ښمراهي د لایل دي :

چې د ژوند د حقایقو مرسته نكړي
بې فایدې دي که منطق که فلسفه ده

علامه اقبال وايي :

گمان مبر که به پایان رسيد کار مغان
هزار باده ناخوړه دررگ تارک است

طاهر صاحب هم د خقت کار پای ته رسېدلی نه گڼي دیو
پښتون مفکر په حیث دخپل محیط او ماحول څخه مرستیال
توري ورتولوي وایي :

هغه چې د ژوند نوی کودری منتظر دی لا
داسې قافلي او کاروانونه لایه لارې دي

آرزو : آرزویم ، آرزوی مان ، آرزویت ، آرزوی تان ، آرزویش ،
آرزوی شان .

نامه : نامه ام ، نامه مان ، نامه ات ، نامه تان ، نامه اش ،
نامه شان .

۱۴- « است » ، « استند » و « اند » چنین نوشته میشوند :

الف ، پس از واژه های مختوم به الف ممدوده { ا } ؛ مانند :
دانا ، داناست - داناستند - دانایند .

ب ، پس از { و } معروف و مجهول ؛
(۱) پس از واژه مختوم به واو مجهول ؛ مانند : نیکو ، نیکوست -
نیکوستند - نیکویند .

(۲) پس از واژه های مختوم به واو های صامت ؛ مانند : نو ؛
نواست - نواستند (استند) - نواند .

(۳) پس از واژه های مختوم به { ی } معروف و برخی از دهانگهای
یای ؛ مانند : علمی - علمیت ، زیبایی - زیباییت .

(۴) پس از واژه های مختوم به های غیر مفعول و تمام صامتها
مانند : خانه - خانه است ، چنین - چنین است ، نزدیک - نزدیک
است .

(۵) فعل « نیت » و واژه های پرشی « کیست » و « چیست »
به همین گونه نوشته میشوند .

۱۵- پیشوند ها :

پیشوند در زبان دری به دو بخش عمده جدا میشوند : پیشوند های صرفی

د سود او زيات تميز اود سړو سپينو هوس ورته
 د عقل فرېبونه بڼگري ، د ژوند هدف تردې پېر لوړ او
 سپېڅلی کړي ، دغه شان دنسل اونژاد توپير هم د نظر
 دوکه کړي اود نړۍ خلک دې ته متوجه کوي چې توراوسپين
 د يوه نقاش نقشونه دي خوګ چې نقاش او د هغه هنرمني
 بايد هراخوړي پۀ ځای او جالب و بولي او قدرې وکړي وايي :

د تميز د سود او زيان اود اهو سړو او سپينو
 د دې د عقل فرېبونه ځينې څۀ رنگ ځينې څۀ رنگ
 يو فرېب دی نظر د غا تميز د تورو سپينو
 دي ديونقاش نقشونه ځينې څۀ رنگ ځينې څۀ رنگ

پۀ عادي اتوقاعت د شخصيت د خاوندانو کارنه دی ، د ظاهر
 فکر باز د داسې فضاء پۀ طلب کړي چې د کایناتو وسعت تر دې
 هم ورته وور بڼگان شي .

د کونین وسعت چې چيرته له دې نه کم لیده شي
 بانر د فکر چې د دغسې فضاء پۀ طلب کړي

د لویو زړونو خاوندان د حوادثو د سېلاب معنیه د غږونو غونډې
 ټينګ ولاړوي لکه خوشحال ، بابا چې وايي :

د عالم پېرې خبرې ، لورپه لور تورې لښکري
زېږه مې نه خوځي له ځايه غرخو هسې ي کنه

ظاهر صاحب ته ځان د حادثو په مقابل کېنې غرنه ښکاره
کيزي د غرونو د زړه پوتېه يعنې کافي خور ورتنه ښکاري وايي :

وړای د حادثاتو مې سېلاب نشي
کاځي نه بهيزي له اوبوسه

د ګډ ژوند د مفهوم نه د دې چې سړی دی خپل انفراديت
په کېنې ختم کړي ، بې شخصيته او بې ارادې خلک د هغو پندو
حکم لري چې د عصا په تکیه ځي .

له هر چا سره اوسېزه د هر چا په رضامته ځه
لکه وړوند په پټو سترګو په تکیه د عصا مه ځه

د ژوند په اباسين کېنې بايد سړی د تيزي غوندې
استقامت او درنښت ولري ، د ځک او کنګر خلیو په دود
د دریا په اوزه بارېدل سپکه او بې قدرې ده .

د ژوندون په اباسين کېنې لکه تيزه محکم اوسه
لکه ځک او کنګر خلی په اوزه د دریا مه ځه

ظاهر صاحب د سعدی شیرازی غوندې خپلې تجربې مضایقې
مونږ ته وړاندې کوي مثلاً :-

پس له ډېرو تجربونه دومن پوه شوم
زندګۍ یوه ړنګینه حادثه ده
ودان هله خیرات کاندې چې تب جن شي
په ساره تنور مړۍ کله پخیري
خاکساري د کاملانوزود دستور دی
شهبازان اوسې په خړو پروغرو کېږي
ډک جهان کېږي ځان تنها ورته لیدشي
په سپرۍ باندې راحي داسې وختونه
په مفهوم د زندګۍ د ګردشونو ایل پوه شوم
تا چې مخ کېږي د سیالانو مانع سترګې واپړولې

د ظاهر د نظر او هنر په هکله ډېرې خبرې کېدای شي اود دوی
له باغ وېش نه ډېر کلونه راټولولای شو خو لیکل او لوستل یې
لویې حوصلې خواړې ښه به دا وي چې په همدې ځای د لیک لمن
ونغاړه خدای پاک دې د داشت هنر وړانوا مثال ډېر کړي .

آمین

ادبي اوفرهنکي خبرانه

ادبي غونډې اوسمينارونه

د پېښور پوهنتون د پښتو اکېډمۍ له خوا د پښتو
ليکدود (رسم الخط) د توحيد له پاره دروان کال د جولای
له لسمې څخه تر د ولسمې نېټې پورې په بانه کلي کې

یوه ملی مرکز یاملي سمپوزیم جوړ شوی واوډینستو
لیکدود په باب په کتبي یو لړ مهمې فیصلې وشوې.

په دغه علي سمپوزيم كښې د سلوتنو په شا او خوا
 كښې ليكوالو او پوهانو كډون كړی و . په سمپوزيم
 كښې د سرحديو شمېر ليكوال ، د افغانستان د بېلا بېلو
 علي او ادبي موسسوكه ، د افغانستان د كلتوري ټولنې ، د آزاد افغانستان
 د ليكوالو د ټولنې ، د افغانستان د پوهنتونو د استادانو د
 ټولنې يو شمېر استازيو او پوهانو

اودغه راز د بلوچستان يو شمېر ليكوالو كډون كړی و .
 د بابه كلي ملي سمپوزيم دلته دليكود د تشت او كډوي
 د خنيوي له پاره د يو معياري ليكود د رامنځته كېدلو
 په باب اهنې پرېكړې وكړې . د افغانستان دليكود
 په برخه كښې هم په دغه رسم الخط په زياتو مواردو كښې

له هغه سره يوډول (يا ترډې) شو او په عمومي توګه
د پښتو رسم الخط د توحيد په لار کې يې يو ډېر ارزښتناک
کام اوچت شو.

د بابه کلي ملي سمپوزيم درې ورځې دوام درلود ،
يوه دکار شل کسيزه کمیټه و ټاکله شوه او بيا فيصلې سمپوزيم
ټولو غړو ومنلې . د سمپوزيم د ځينو برخه والو نومونه
دادي :

له سرحد خټه سيد تقويم الحق کاکا خيل ، پروفيسر
محمد نواز طاش ، ډاکټر خالد خټک ، ميا بهادر شاه
ظفر کاکا خيل ، ډاکټر محمد اعظم اعظم ، ډاکټر راج ولي شاه
خټک ، ډاکټر اقبال نسيم خټک ، محمد پروېش شاهين ،
مفلس دراني ، محمد يونس خليل ، پروفيسر جهاتريب نياز ،

ډاکټر شېرمان غمښن طایزي ، ډاکټر اسرار ، پيرکوهر ،
همېش خليل ، پروفیسر افضل رضا ، منتظر بېټی نور شاه
جهان انور اونور .

له افغانستان څخه : پروفیسر عبدالرسول امین ،
حبیب الله رفیع ، محمد صدیق پسرلی ، حکیم تنهوال ، ډاکټر
کل جان وروړ ، سید احمد مومند ، محمد آصف صمیم
اوزین انځور .
له بلوچستان څخه :

پروفیسر سیال کاکړ اوښاغلی عبدالکریم بریالی .
دېستو لیکدود د توحید سمپوزیم د پښتو ژبې
د معیاري کېدلو او عملي کېدلو په لاره کې یو ډېر
مهم کام اواقدام ؤ .
ددغه زېږدو کامونو ارزښت به هغه وخت لاریات
اودقدر وړوي چې په بشپړه توګه عملي بنه پیدا کړي .

د نومیالي اوخوږ ژبې مشهور شاعر الحاج عبداللہ غمښد
د شعري مجموعې « لویه هنګامه » مخکښه د افغانستان د کلتوري
ټولنې له خوا د روان کال داسد د میاشتې په ۲۵ (د ۱۹۹۰ ع
د اګست ۱۶) د پنځشنبې په ورځ د مازیکر په پنځو بجو د
پېښور په نیشنل سنټر کې وشوه .

د مخکښې ددې غونډې مشر استاد یوسف آینه اوفش
میله یې ښاغلی همېش خليل ؤ . غونډې ته د افغانستان

اور صوبہ سرحد کنہ شہر
لیکوال او شاعران راغلی وو۔

غونہ د مولوی عبد الباری غیرت له خوا دکلام اللہ مجید
دخو مبارکو ایتونو پټ لوستلو پیل شوه. ورپسې اتناشنا
دکتوری ټولنې مشر بنا غلی محمد صدیق پسرې خپلہ افتاحیہ
وینا واوروله اوبیا دغو بنا غلو لیکوالو د محترم عبداللہ غفور
د شعری مجموعې «لویہ ہنگامہ» پټ بېلا بېلو اېخونو
خپلې مقالې واورولې:

مفلس درانی، قمر الزمان قمر طایزی، حبیب اللہ رفیع،
محمد آصف صمیم، استاد یوسف آئینہ او ہمیش خلیل
دغه راز دغو شاعرانو د موضوع پټ رابطہ خپل شعرونه
واورول:

الحاج غلام فاروق چشتی، سعید رہبر، عصمت قانع،
امان اللہ نصرت. د غونډې پټ پای کنې الحاج عبداللہ غفور

لنډې خبرې وکړې او د ټولو لیکوالو، شاعرانو او مېلمنو له راتګ څخه یې منډه څرګنده کړه.

غونډه د ماښام په اوو بجو پای ته ورسېده.

د ویرکړنې ...

پیاوړی شاعر اولیکوال الحاج عبدالمنان دردمند د روان کال د سرطات په ۳۱ نېټه (د ۱۹۹۰ع کال د جولای په ۲۲ نېټه)

دهغې ناروغۍ له امله چې ورپېښه شوې وه د (۷۳) کلونو په عمر د پېښور په لیوې ریډینګ روغتون کې وفات شو.

اَنَا لِلّٰهِ وَارَاَآلِیْهِ رَاجِعُوْنَ .

ارواښاد الحاج عبدالمنان دردمند ۷۳ کاله پخوا د باجوړ

په چهارمک کې زېږېدلی و. خو د ژوند زیات کلونه یې

په افغانستان کې تېر کړي وو. په افغانستان کې د اوږدې

مطبوعاتې او ادبي سابقې څښتن و. په کابل او د هېواد په

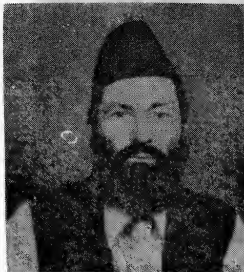
دقت ریزی، و پیشوند های واژه ساز اشتقاقی،
پیشوند های صرفی بدینگونه مشخص میشوند:

۱۱. پیشوند {می} یا {همی}
- زمانی که این پیشوند در جلوفعل های آغاز شده به صامت قرار
گیرد، با ماده یا اصل فعل پیوسته نوشته میشود؛ مانند: میگفت،
میرود، میدید، همیگفت، همیروم، همیدید.
- زمانی که با فعلهای آغاز شده به مصوتهای «الف مفتوح، مکسور و
مضموم» بیاید، باز هم با فعل پیوسته نوشته میشود؛ مانند:
انداخت - میانداخت، افزود - میافزودخت، افتد -
میافتد.

- هرگاه در جلوفعلی که با {و} و {ی} آغاز مییابند بیاید
بدینگونه نوشته می شود، میوزد، مییافت.
- و هرگاه با فعلهای بیاید که با مصوت {آ} آغاز شده،
جدا نوشته میشود؛ مانند: آراست - می آراست، آسایند -
می آسایند.

۱۲. پیشوند {ب} که همواره با فعل می آید به اینگونه نوشته میشود:
- هرگاه با فعلهای بیاید که با حرف نمودار صامت آغاز شده،
با فعل پیوسته نوشته میشود؛ مانند: نگفت، برد، بزد.
- هرگاه با فعلهای آغاز شده به حرف نمودار مصوت (الف مفتوح
یا مضموم) بیاید، {ب} حذف میگردد و پیش از فعل {ی} {ا} افزوده
میشود؛ مانند: افکند - بیفکند، افتاد - بیفتاد.

ولایاتو کښې یې په مطبوعاتو کښې ډېر کلونه کار کړی او د
دکني شمېر چاپ او ناچاپو آثارو خاوند دی. د هېواد
په مطبوعاتو کښې یې په سلگونو مقالې خپرې شوي دي.

مولوي ننگر هاري

عبدالملک دردمند

د افغانستان نوميالی ليکوال او شاعر محمد کلاښ ننگر هاري
د روان کال د اسد په (۲۷) نېټه (د ۱۹۹۰ ع کال د اګست په ۱۸)
د هغې ناروغۍ له امله چې ورپيدا شوې وه، په پېښور کښې
وفات شو. اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاٰجِعُونَ.

ارواښاد ننگر هاري د هېواد يو پياوړی ليکوال، شاعر
او ژورناليست ؤ. د شعريو مجموعه يې په ۱۳۳۴ هـ ش
کال کښې په کابل کښې د «ريډي، کلونه» په نامه خپره شوې
او دغه راز د هغه په راټولونه زيار او سرينو د «بهير»
په نوم د پښتو د خوږو کيسو يوه مجموعه او د «پښتني ارمان»
په نوم درې ټوکه آثار چاپ او خپاره شوي دي. د هېواد
په مطبوعاتو کښې يې د کښې شمېر ادبي، اجتماعي او سياسي
مقالې خپرې شوې دي.

خواجه عبدالله انصاری

مناجات

الهی !

اگر کوشم که خویش را بپوشم برهنه مانم ،
و اگر جهل کنم که به سعی خویش از تو چیزی یابم ،
بی بهره مانم .

تا کدام داغ کردی ، من آنچه نامم !
تا به کدام نام خواندی ، من آنم !
الهی ! نه در بندم و نه آزادم !
از خود رنجور و از تو دلشادم .

از زندگانی خود در عذابم ،

گویم که بر آتش کبابم

نه خورد پیدا و نه خوابم ،

در میان دریا ، تشنه آبم !

از آنکه در خود در حجابم .

منتظرم ، تا کی رسد جوابم

SPEDE

Bi-Monthly

Literary and Cultural Publication

July-August, 1990

یارب شراب عشق سرمه استم
در عشق حقیقت نیست سرمه استم
از همه چیز عشق خوشتر استم
یکباره ببند عشق پاستم
از خانه عبداشده صادر

Second Cycle

Vol. 1, No.2

Serial No.23

- هرگاه با فعلهای بیاید که با «الف مکسور» آغاز شده باشد ، بف
آن نوشته میشود ؛ مانند : ایستاد - بایستاد ، ایستد - بایستد .
- هرگاه با فعلهای آغاز شده به حروف نمودار مصوتهای { ی } و
{ و } بیاید مانند صامت‌ها پیوسته با فعل نوشته میشود ؛
مانند : یافت - بیافت ، دزید - بوزید .
- و هرگاه با فعلهای آغاز شده به حروف نمودار { آ } بیاید ، میان
پیشوند و اصل فعل { ی } افزوده میشود در زنگارش علامه « مد »
از آغاز فعل حذف میگردد ؛ مانند آورد - بیاورد ، آراست -
بیاراست .

(۳) پیشوند نفی { ن - } بدینگونه نوشته میشود :

- هرگاه با فعلهای آغاز شده با حروف نمودار صامت بیاید ، پیوسته
با فعل نوشته میشود ؛ مانند : نخورده ، نرفت ، نوزید .
- هرگاه با فعلهای بیاید که با حروف نمودار مصوت (الف مفتوح یا مضموم)
آغاز شده ، میان این پیشوند و اصل ، { ی } افزوده میشود و الف
آغازین فعل حذف میگردد ؛ مانند : انداخت - نینداخت ،
افزود - نیفزود . در واژه های « ایستاد » و « ایستد » به ترتیب
به شکل « نایستاد » و « نایستد » نوشته میشود .
- و اگر با فعلهای آغاز شده با حروف نمودار { آ } بیاید ، میان
این پیشوند و اصل فعل ، { ی } افزوده می شود و علامه « مد » حذف
میگردد ؛ مانند : آمد - نیامد ، آورد - نیاورد .

(۴) پیشوند نفی م - نیز ویژه گمی پیشوند نفی را دارد و با فعلهای

که با حروف نمودار صامت آغاز شده ، پیوسته نوشته میشود مانند : مکن ، مرو ، مخوان .

هرگاه با فعلهای آغاز شده به حروف نمودار مصوت بیاید ، مانند پیشوند نفی نوشته میشود ، مانند : افروز ، بنیغروخت ، میغروز ، میغروزید ، آ ، نیامد ، میا ، میامید .

۱۶- پیشوند های واژه ساز :

- پیشوند های واژه ساز باید تا حد امکان با اصل واژه پیوسته نوشته شوند ، مانند : ام ، امرزد ، اسال ، بابی ، بیکار ، بنوا ، بیدل .

- هرگاه پیشوند {بی-} با واژه های بیاید که با حروف نمودار مصوت {آ ، ا} آغاز شوند ، جدا نوشته میشود ، مانند : بی آب ، بی اراده .

- و هرگاه به حیش پیشینه به کار رود ، از اصل واژه جدا نوشته میشود ، مانند : بی چون و چرا ، بی گفت و شنود .

- پسوند های نیز مانند پیشوند ها تا حد امکان با واژه ها پیوسته نوشته میشوند ، مانند : نیلگون ، دانشمند ، نیستان .

۱۷- پسینه {را} از واژه ها جدا نوشته میشود ، مانند : کتاب را

دی را ، این را .

۱۸- پسوند های جمع {ها} و {ان} با واژه ها پیوسته نوشته میشوند ، مانند : کتابها ، جنگلها ، کوهها ، آسیاها .

البته واژه های که به « های غیر مفعول » پایان یافته باشند در

صورت جمع بتن با « ها » پایان واژه حذف نمیشود ، مانند : نامه- نامه ها ، افسانه- افسانه ها .

نبوي حديث

عن ابرهيم رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
 الايمان بضع وسبعون شعبة فاضلها قول
 لا اله الا الله وادناها اماطة الاذى عن الطريق
 والحياء شعبة من الايمان . (متفق عليه)

ترجمه : له حضرت ابرهيم رضي الله عنه روايت دي وي
 ويل - رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : ايمان خواويا
 خانكي دي - نوخودا غوره خانك ياب دالاله الا الله
 ويل دي اودان (پتيه خانك) يي دخلكو له لاريي شخه
 دضوري شيانو ليريي كول دي اوحياء دايان (يوه مهمه)
 خانك ده .

لنك شرحه : په دې حديث شريف كيني دمومن هغه

عملي ژوندانه ته توجه شوې ده ، چې مومن بنده يي د
 ايمان ترڅنگ په عملي كولو مكلف دي - كه څه هم د
 ايمان خانكي داخلاقو ، واجباتو ، سنتو ، مستحباتو او
 ادابوله شمار ويلي دي خود خواويا په يادولو د
 ايمان د خانكو پر بنسټ ته اشان شوېده چې له دې جملې يي
 درې خانكي په خاص طور سر ذكر كړيدي .

۱- دايان په لومړي سر كيني پروحدانيت اقرار دي ، چې
 دمومن او خالق ترمنځ يو سپېڅلي پيوند جوړوي .

بایسته گفتن است که جمع بستن واژه های دری با علامه های
 { ات و جات } نادرست است و کاربرد آن به هیچ صورت
 جایز نیست ، مانند : میوه جات ، گزارشات ، پیشنهادات
 که بایست به گونه میوه ها ، گزارشها و پیشنهادها نوشته شوند .
 همچنان واژه های ذیل زبان عربی ، که در آن زبان با علامه های
 جمع سالم عربی « - ون : - ین ، - ات » جمع بسته میشوند ،
 هنگام جمع بستن در زبان دری تا حد امکان باید با علامه های جمع ویره
 زبان دری (- ها ، - ان) جمع بسته شوند ؛ مانند : معلمان ، آموزان ،
 کله ها ، لیاره ها و امثال اینها .

۱۹- واژه های مرکب تا حد امکان یکجا نوشته میشوند ، مانند :
 هماهنگی ، صاحب نظر ، زبانشناس و امثال اینها . و اما واژه هایی
 چون نکست ناپذیر ، عدالت شعار ، شست و شو و امثال آنها که یکجا
 نوشتن شان سبب دشواری و ثقلت در خواندن میشود ، باید جدا
 نوشته شوند .

۲۰- تنوین (دوزبر ، دوزیر ، دپیش در حرف آخر واژه ها) :
 تنوین تنها بر واژه های عربی نوشته میشود و در زبان دری تنها تنوین
 « دوزبر » بر واژه های عربی رایج میباشد که قواعد نوشتن آن چنین
 است :

الف ، بر پایه قاعده کلی و رایج در پایان واژه مورد نظر « الفی »
 میا قراییم و بالای آن « دوزبر » می نویسیم ؛ مانند : اصلاً ، احتمالاً ،
 مثلاً ، اندرناً . لازم به تذکر است که کاربرد تنوین با واژه های

غیر عربی در زبان دری درست نیست ؛ مانند : تیلغونا ، زبانا ،
ناچارا .

ب - «توین» دوزبر « در واژه های عربی مخوم به همزنه
جی و { بر سر همزه نوشته میشود ؛ مانند : استثناء - استثناء ،
جزء - جزء .

۲۱ - واژه های همزنه دار :

همزه جی و { دیره ' واژه های عربیست که طرز نوشتن آن در واژه های
دخیل عربی در زبان دری بدینگونه مشخص میشود :

(۱) در آغاز واژه های عربی پیش از جی و { نوشته میشود ؛ مانند :
امت ، اصحاب ، ایجاد .

(۲) هرگاه همزه در پایان واژه های برکسی جی و { یا جی و { نشسته باشد ،
همزه حذف نمیشود ؛ مانند : مبدأ - مبدأ زبان دری ، رؤیت -
رؤیت حلال .

(۳) در آن دسته از واژه های عربی که بر وزن «فاعل» ، «فواعل» و
«فعاثل» باشند ، در زبان دری به جای همزه جی و { نوشته میشود ؛
مانند :

اصل عربی (بر وزن فاعل)	املای دری	اصل عربی (بر وزن فواعل)
قائل	قایل	فوائد
مائل	مایل	جوائز

املای دری	اصل عربی (بر وزن فاعُل)	املای دری
فواید	دلائل	فواید
جوایز	مسائل	جوایز
- (۴) هرگاه حرکت حرف ماقبل همزه فتحه باشد ، همزه برکسی
 {۱} نوشته میشود ، مانند : تاْشیر ، تألیف ، یاْس .
- (۵) هرگاه حرکت ماقبل همزه ضمه باشد ، همزه برکسی {و} نوشته میشود ، مانند : مؤمن ، مؤذن ، لؤلؤ .
- (۶) همزه ماقبل متحرک برکسی {و} ادا نوشته میشود ؛ مانند : رُوْدَف ، رُوْدَس ، شُوْدن .
- (۷) همزه مکسور ماقبل متحرک برکسی {ی} (دای بی نقطه) نوشته میشود ؛ مانند : رئیس ، لئیم .
- (۸) همزه مفتوح ماقبل ساکن برکسی {۱} نوشته میشود ؛ مانند : سألَه ، سألَت .
- (۹) همزه مفتوح ماقبل {ی} ساکن برکسی {ی} (دای بی نقطه) نوشته میشود ؛ مانند : حیثت ، بریئت .
- (۱۰) همزه مکسور ماقبل ساکن برکسی {ی} (دای بی نقطه) نوشته میشود ؛ مانند : سألَه (جمع سوال) ، تنخلطَه .
- (۱۱) همزه ماقبل مضموم وابعد الف برکسی {و} نوشته میشود ، مانند : سُؤال ، فُوَاد .
- (۱۲) همزه مضموم ماقبل ساکن وابعد {و} برکسی {و} نوشته میشود ؛ مانند : سُودل ، مرُوْدَس .

(۱۳) واژه های مأخذ ، مال ، اجزآت ، اقتضآت ، اراده ،
توطئه ، تبرئه ، نشأت ، جزآت به همین شکل نوشته میشوند.
(۱۴) واژه هایی که در اصل عربی همزه ندارند ، بدون همزه نوشته
میشوند ؛ مانند : موفق ، موقت ، معصون ، موظف ، موجز .
(۱۵) واژه هایی که در اصل عربی همزه دارند در شکل فاعلی و مفعولی
با همزه نوشته میشوند ؛ مانند : مؤرخ ، مؤدب ، مؤلف ،
مؤثر .

(۱۶) همزه یی که در پایان واژه های عربی بدون کرسی نوشته میشود ،
حذف نمیکرد ؛ مانند : سو ، جز ، دجزو .

۲۲- الف مقصوره :

در زبان عربی « الف مقصوره » یا یست { ی } در پایان واژه ها که
{ آ } خوانده میشود . این واژه ها در املای دری مانند اصل عربی
نوشته میشوند ؛ مانند : عیسی ، معنی ، ادنی .

زمانی که این واژه ها به حیث مضاف ، موصوف ، منسوب و
یا در عبارات تنها و ساختار های دستوری دیگر واقع شوند ، { ی }
به صورت { ا } نوشته میشود و قاعده واژه های مختوم به { ا }
بر آنها تطبیق میگردد ؛ مانند : عیسی - عیسی مریم ، معنی -
معنای واژه ها ، شوری - شورای مشورتی .

هرگاه این گونه واژه ها منسوب قرار گیرند ، در زبان عربی
به صورت زیر نوشته میشوند : عیسی - عیسی ، معنی - معنی ،
عنبه - عنبوی . و اما در املای زبان دری این اشکال را به خود میگیرند ؛

عیسی - عیاسی ، معنی - معنای ، گنجبه - گنجبه یی . برخی از واژه های در
حالت های فاعلی و مفعولی به دو شکل نوشته میشوند ؛ مانند :

شکل فاعلی	شکل مفعولی
محتوی	محتوا
منتهی	منتهای

نوشتن واژه های عربی بلوی ، تقوی ، قوی ، مبتلی ، مصفی -
مستنی در زبان دری با « الف » مزج دانسته میشود ؛ مانند
بلوا ، تقوا ، قوا ، مبتلا ، مصفا ، مستثا .

۲۳- هرگاه واژه « ابن » در آغاز و پیش از اسم خاص بیاید ،
این گونه نوشته میشود ؛ ابن سینا ، ابن بطوطه . و اما هرگاه
« ابن » در بین دو اسم خاص آید ، در نوشته فی الجمله آن حذف
میشود ؛ مانند عیسی بن مریم ، حمزه بن علی .

۲۴- هرگاه واژه های « بعض ، برخ ، بخش » در جملات اضافی
توصیفی و نسبتی آیند ، این گونه نوشته میشوند ؛ بعض مردم ،
برخ اول ، بخش دیگر ؛ اما اگر پس از آنها پیشینه « از » آید ،
چنین نوشته میشوند ؛ بعضی از مردم ، برخی از این کتاب ، بخشی از
حفته های سقراط .

و اگر نکره واقع شوند (پستان مستی ، گردهی ، عده یی) به این
شکل نوشته میشوند ؛ بعضی این طور گفتند و برخی آن طور .

۲۵- واژه های « این » و « آن » جدا نوشته میشوند ؛ مانند :
این کتب ، این زمان ، این جا ، آن چنان ، آن کس ، آن گاه .

همچنان واژه های «همین» و «همان» نیز جدا نوشته میشوند؛ مانند : همین که ، همان گونه .

۲۶- { که } از واژه ها جدا نوشته میشود ؛ مانند : مردی که آمد ، چنان که گفته آمد . و اما واژه های «چگونه» ، «چرا» ، «چطور» ، «چنانچه» ، «آنچه» و «آنکه» به همین شکل نوشته میشوند .

۲۷- { به } از واژه ها جدا نوشته میشود ؛ مانند : به او عفوتم ، به خانه رفت .

۲۸- { هیچ } از واژه ها جدا نوشته میشود ، مانند : هیچ کس ، هیچ گونه ، هیچ کدام .

۲۹- { کی } و { چی } پرشی به این شکل نوشته میشوند ، تو بکی گفتی ؟ چی گفتی ؟

۳۰- واژه های عربی به وزن «تفعیل» با دو { ی } نوشته میشوند ؛ مانند : تعیین ، تمیز ، تغییر .

۳۱- ترکیبهای عربی متصل در دری جدا نوشته میشوند ؛ مانند : عن قریب ، مع هذا ، من بعد .

۳۲- پیشینه ندای { ای } از واژه ها جدا نوشته میشود ؛ مانند : ای دوست ، ای مرد .

۳۳- این واژه ها با دو { و } نوشته میشوند : کا دوس ، طا دوس ، سیادوش ، کیکا دوس .

۳۴- برخی از نامهای خاص اردو پای ، که نوشتن آنها با { ط } متداول

شده است ، باید به همان گونه نوشته شوند ؛ مانند : سقراط ، افلاطون ، ارسطو . و اما برخی از واژه های دیگر دخیل بافت { نوشته میشوند ؛ مانند : اتاق ، اتریش ، ایتالیا ، برتانیاء ، امپراتور ، پترول .

۳۵- برخی از واژه ها و ترکیبها بدین شکل نوشته میشوند :

درست : بالخصوص ، بالعموم ، بالاختص ، بالکل ، بالعکس ، بالاخر .
 نادرست : بالخصوص ، بالعموم ، بالاختص ، بالکل ، بالعکس ، بالاخره .
 و اما واژه های زیر به دو شکل به معنیهای مختلف نوشته میشوند :

ترك كننده

ادا كننده

سپا سگزار

سپا سگزار

شكر گزار

شكر گزار

نماز گزار

نماز گزار

خدمتگذار

خدمتگذار

۳۶- برخی از واژه ها و اصطلاحهای دخیل اروپایی به این شکل نوشته میشوند ؛ تلفون ، تلگراف ، تلگرام ، پروفیسر ، داکتر ، سیمینار ، پداگوژی ، اکادمی ، ایدیال ، رئالیسم ، میناتور .

د پښتويه ليکلار

د باره کلی مذاکرې فیصلې

د پښتو ليکلار د پاره کومه کميټې چې په متفقۀ ډول منتخب کړې شوه هغې د پښتو د ليکلار په باره کې متفقۀ فیصلې داسې وکړې:

۱- هغه کلې چې د عربي او فارسي نه پښتو ته راغلې دي او معنی يې هم هغه ساتلې ده هغه به په خپل اصل شکل کې ليکلې شي لکه قصه، قميص، ضعيف.

او هغه کلمات چې پښتو خپل کړي دي، معنی يا شکل يې بدل شوی دی هغه به په پښتو کې په اوستی شکل ليکلي کيږي لکه تپوس، پام او د عربي مخصوص ټکي به د پښتو په کلماتو کې نه لیکو. مثلاً تورخم به په «ت» لیکو په «ط» به يې نه لیکو.

۲- «پ» به د پښتو په شکل کې د پښتو په اب ت يعنې حروف تهيج کې دن نه وروستو ليکلي شي او نوم به پ

« نوڼ » وي .

۳- هغه کلمې چې په اخر کې زور لري هغه به په « ډ » لیکل شي لکه خوشحاله (مذکر) خوشحاله (مونث) اودغه « ډ » به د تانيث مخصوص علامت نشي کېدلی .

۴- « مد » په پښتو کې نشته .

۵- مجهوله « ې » چې په قطعي پښتونخوا کې پرته لیکل کېږي هغه به هم داسې پرته لیکل شي . لکه سرې وغيره البته په افغانستان او سويلي پښتونخوا کې به د دوی دخپل لیکدود سره سمه د مخکې په شان لیکل کېږي .

۶- مخصوصه « ی » به د کلمې په منځ کې « پ » داسې اواخر کې « ی » لیکل شي لکه سرې او به ، خبر وغيره . مجهوله یعنې پرته « ې » به هم د کلمې په منځ کې د مخصوصې « پ » غوندې لیکل شي .

۷- د معرفي « ی » له پاره به دوه څنګ په څنګ ټکي « ی » لیکل شي لکه سړي ، زمري وغيره .

۸- یای تانيث « ی » به په اخر کې د کش سره لیکل شي لکه کرسی ، جینۍ وغيره .

۹- د فعل د پاره به د مخکې غوندې د « ی » د پاسه « ې » لیکو لکه وځورئ ، وکړئ وغيره .

۱۰- په ضمير متصل او « ئې » کې به په « ی » باندې همز لیکل شي او مخصوصه « ی » به لیکل شي او یا به « ی »

او مخصوصه «ی» لیکل شي لکه په یی کښې به یو «ی» او دوهمه «ی» باندې همون لیکل شي .

۱۱- په داسې «ه» کښې لکه زهه - ښه - په - ته د ځکښې په شان د «ه» د پاسه «ه» لیکو یعنې زهه - ښه - څه کښې به د «ه» د پاسه «ه» وي په افغانستان او سویلي پښتونخوا کښې به هم دغه رنګ لیکل شي .

۱۲- «گ» به په کونډه لیکل شي .

۱۳- کښې ، کښېناستل ، نخښه ، بخښل او داسې نور ټکي به هم دغه رنګ لیکل شي .

۱۴- معدوله «واو» به د ټکو نه نشي غورځولی . لکه :

خوله ، خواړه ، کوند ، غوندې وغیره .

۱۵- هغه ټکي یا کلي چې د عربي او فارسي نه د پېش په

حالت کښې راغلي دي ، په پېش به لیکل شي یعنې په خپل

رنګ کښې لکه گل ، بلبل - هغه پښتو کلي چې پېش لري

هغه به په مجهوله «واو» لیکل شي لکه پوښتنه ، موراوونور .

۱۶- معروف واو به د کلمو نه نه غورځول کيږي او د پاسه

به پېش ورکولی شي لکه نور ، سور وغیره .

۱۷- د پښتو مخصوص توري څ ، ح ، ښ ، ز به همدغې

لیکل شي .

د کمپنۍ سفارش دی چې پښتو اکېډمي دې د مرکزي او

صوبایي حکومت په مدد د استادانو او طالب علمانو د پاره

همدا تعلق د بنده پر ټول شونډ او عمل یو اخلاق
تأثیر غورځوی او ټول ژوند یې له نېکیو ښه‌بران
کوي .

۲- د ټولنیز خدمت په دې اشارې کې چې دایمان وده
شعبه یې د لاریو له لارې د هر ضروري شي ایسته کول
کېږي دي ، په دې مثال یې هغه اوږده منزل ته اشاره کړې
ده چې مؤمن یې باید له هغو (سترو همکاريو ، دودو کسبو
او جهاده) راینسه د لارې کوڅو ترکوره په غاړه لري
چې د مومن اجتماعي وجیبه په همدې کې خلاصه
شوېده .

۳- د حياء لفظ په یوې خاصې توجّه سره ذکر شوی
دی - هغه یې دایمان یوه برخه کېږي ده که څه هم
شرع حياء دایمان لرلو واضع دلیل دی خو په دې
نسخې بنده د کامل اخلاق څښتن کړجی او هر عمل یې
له خلکو او خالق د شرم او حياء په بناء تنظیمېږي -
له خلکو سره بد نه کوي ځکه چې بیا خلکو ته ځان
څر ترڅو ویني له شرع حدودو تېری نکوي ځکه چې
له حقه سره شرم درېږي . نو د داسې مؤمن چې په
ځان پورته د حياء په کانه سمبال وي رښتیا ده چې
یو اچي همدا صفت یې دایمان د تکمیل لپاره یوه عظیمه
برخه گرځېدای شي .

يو رهنما كتاب تيار كړي چې د دې په كولو په استعمال كېني
اشتبا ه ختمه شي .

زېږد ستخې

- ۱- جناب پروفیسر سید محمد تقویم الحق کاکاخیل ۱۱- جناب پروفیسر محمد افضل خیا
- ۲- جناب پروفیسر جہانزیب نیانر (اعزازی ممبر)
- ۳- جناب پروفیسر نصیر الدین ۱۲- جناب پروفیسر خواجہ محمد سائل
- ۴- جناب حبیب اللہ رفیع ۱۳- جناب نورشاہ جہان انور
- ۵- جناب منظر بہتینی ۱۴- جناب سیال کاکړ
- ۶- جناب عبدالکریم بریالی ۱۵- جناب ډاکټر وردک (اعزازی ممبر)
- ۷- جناب ہمیش خلیل ۱۶- جناب سید احمد مومند
- ۸- جناب ډاکټر محمد اعظم ۱۷- جناب ډاکټر محمد اقبال نسیم خټک
- ۹- جناب ډاکټر خالد خا خټک ۱۸- جناب ډاکټر محمد اسرار (اعزازی ممبر)
- ۱۰- جناب محمد پرویش شاہین ۱۹- جناب خیبر افیدی
- ۲۰- جناب پروفیسر یار محمد مغموم

جیب گذر رفیع

دینستونوی متفقه

لیکدود

دېښور پوهنتون دېښتو اکیډمی په نوښت (ابښکار)
اود صوبه سرحد د حکومت په سپارښتنه اولگښت په
« بابرکلی » کښې دروان کال د جولای له (۱۰)، تر (۱۲)، پورې یو
درې ورځنۍ ملي مرکه جوړه شوې وه، چې دینستونخوا له
جکټ - جکټ نه دینستو ادیبانو او ژبپوهانو کډون
په کښې کړې و، دې درې ورځنۍ مرکې چې تقریباً سلو
کسانو برخه پکښې درلوده، په خپله لومړنۍ ناسته (نشت)
کښې دکار شل کسيزه کمیټه وټاکله، چې هغوی په دریوناستو کښې
دینستو لیکدود مشکلات، کسالی او کډوډۍ وڅېړلې،
په ټولولې په سړه سینه غور وکړ او په هره برخه کښې تر

علي بحث ودرسته نتيجه ته ورسېدل ، كميته دخپلو
 بحثونو په وروستۍ نتيجه كښي د پښتو له يو راز
 ليكلو په برخه كښي يوه خوله شوه او په پای كښي د ملي مركې
 په لويه غونډه كښي د دې ټولو پرېكړو تاييد او ملاتړ وشو
 او هغه هغې چې خه باندې خلوېښت كاله د پښتو ليكپو راز
 والي له پاره پيل شوې دې نتيجه ته ورسېدلې :

زړونه سړي يوشول چې فكر يې نه سړي يوشول
 گوټ په كار پورې شوې لاسونه سړي يوشول
 نور زما اوستاد ليكدود ، نوم له منځه ووتو
 ښه وشول ، د پېر ښه وشول ليكونه سړي يوشول

ز د دې ملي مركې د يو غړي په توگه غواړم د پښتون ليكوالو
 او د پښتو لوستونكيو له پاره په دې پرېكړو يوڅه تفصيلي او
 تفسيرى بحث وكړم .

۱- پښتونه له عربي او فارسي نه راغلي ټكي (كلمې) چې خپله
 معنى يې ساتلې په هغه اصلي شكل ليكل كېږي كه ظالم ،
 قهر ، عدل ، عشق ، صبر ، حرص ، افسوس او نور خو هغه
 ټكي چې په پښتو كښي د پېر دخپل شوي ، خپل شوي
 او شكل او معنى يې اړولي هغه به په همدې اوبښتي ښه
 ليكو لكه : تپوس ، وخت ، اودس ، لوز او داسې نور . له

بې خوا به د عربي خامن تورېب لکه : « ث ، ح ، ذ ، ص ،
ض ، ط ، ظ ، ع ، ف ، ق » پوځې په عربي کلمو کې راځي
او په پښتو کلمو کې به يې نه لیکو لکه : تورخم ، څان ،
تورخان ، خبرلوڅي او تور باز به د طورخم ، ډان ، طورخان ،
خبرلوی او طره باز په پښتو نه کارو .

۲- « پ » د پښتو يو ځانگړی غږ دی نو په پښتو الفبي
کې به تر (ن) وروسته د « پ » په بڼه لیکل کېږي
او نوم به يې « نوپ » وي . دا تورې تورې وړاندې په
افغانستان او بلوچستان کې عام ؤ ؛ خو په صوبه سرحد کې
يې د الفبي په شمېر کې ځای نه درلود .

۳- کومې کلمې چې په پای کې زور لري ، هغه به په « ه »
ليکو لکه : وروڼه ، خوشاله او سې ! او په دې توگه
به خفي « ه » نور د تائيد خاصه علامه نه گڼو ، بلکه د
زور ښکارندويه به وي .

۴- مد (م) په پښتو کې نشته ، البته د نورو ژبو په
کلمو کې به په دخيل ډول له لومړۍ پرېکړې سره سم لیکل
کيږي .

۵- پرته « م » چې په صوبه سرحد کې يې مجهوله
« م » بولي او په افغاني ليکنو کې د « م » نوم
ورته اخلي ، په خپل حال پاتې شوه ؛ يعنې په صوبه سرحد
کې دا « م » پرته بڼه لري او افغانان او د بلوچستان

پښتانه به يې په گردۍ بې ټکيو (دۍ) ليکي ، لکه :
 الف) په صوبه سرحد کې ، « نن پېښور ته يوسپه راغلي
 ده »

ب) په افغاني ليکنو کې ، « نن پېښور ته يوسپي راغلي
 دي » .

۶- مخصوصې « ې » ته چې افغانان يې سپکه يا جهموله
 « ې » بولي دکلمو په پای کې تر غونډۍ « ی »
 لاندې دوه سر پر سرتکي ورکول کيږي ، « ې » لکه :
 « سړې اوبه » اود کلمو په منځ کې مخصوصه او جهموله
 « ې » دواړې په دوو سر په سرتکو ليکلي کيږي لکه :
 تېر ، هر ، بېل ، مېنه (ا) ، اونور . ددې « ې » په
 ليکل کېدلو سره به نور « مې » په زېر « م » او « چي » په « چه »
 نه ليکل کيږي او ټول به په پای کې مخصوصه « ې » لري
 لکه : مې ، چي ، پرې ، ترې اونور .

۷- معروفه « ي » به چې ترې وړاندې د دوند زېردۍ په
 دوو ټکو ليکله کيږي لکه : « سړي » په جمع او مغير
 حالت کې ، په دې توگه به ځينې التباسات ورک شي ، خصوصاً

۱) په صوبه سرحد کې د تېر ، هر کلمې د « ت » او « ه » په زېر خود بېل او
 مېنه (ا) ، کلمې په سپکه زود ويل کيږي نوځکه منځنيو ليکوالو ته مخصوصې
 او جهمولي دواړو يې کانونه قيد ورکړي شو .

ډېرې کلې به يودول شي لکه سړي (جمع) چې په صوبه سرحد کې «سړي» يې له ټکيو ليکل کېدل اودايې له ټکيو سړي په افغانستان او سهيلي پښتونخوا کې دمفرد بڼه وه.

۸- تا نښي «ي» به په کښ کېزي دا «ي» يوازې په نومونو لکه خوله ، ډوډي ، روپۍ اونورو کې راجي او په دې توګه به يې د فعل له «ي» سره چې په همزي لیکو توپير راشع اوسه ورته کلمې به يې بېلا بېلې بڼې ومومي لکه: کړي (حلقه) به له «کړي» (دکړو فعلي امر) يا شري (لباس) به له شري (دشرلو فعلي امر) سره بېلې شي.

۹- فعلي «ي» به د پخوا په شک په همزه ليکله کېزي لکه: «خوري خښي حساب مه مني!»

۱۰- «ي» يې اويي» به له موقع سره سم په همدې بڼو ليکل کېزي لکه په «ته راغلي يې! ، تاسې راغلي يې!» کې.

۱۱- دزيږ (دل) اوزيږ (کهنه) دتوپير له پاره به دا ډول

کلمې په همزه لرونکې «ه» ليکلي کېزي. په حقيقت کې دا «ه» دهنوکلمو ترمنځ توپير راولي چې په زور اوزوري (نيمه زور) سرته رسېدلي وي ، کومې کلمې چې په زور ختمې وي هغه به يې نخښې خفي «ه» لري او په زورکې چې ختمې وي هغه به همزه لرونکې «ه» ولري او په دې ډول به دګڼ شمېر کلمو ترمنځ دالباس او ګډون مخه ونيوله شي ، دا کار په صوبه سرحد کې پخوا هم کېده خو تر دې وروسته به يې

اقتانان او دکو ټي لیکوال هم کوی او په دې برخه کې به له نور هر ډول نڅېنه کولو څخه ډډه کوي.

۱۲- «ک» چې په غښ کې فارسي او اردو له «گ» سره یو دی، شکل به یې خاصه پښتو بڼه لري او «ک» به لیکل کيږي، په صوبه سرحد کې دا ډول پخوا هم لیکل کېده خواقتان او سهيلي پښتونخوا لیکوال به یې هم تر دې وروسته په همدې بڼه لیکي.

۱۳- کې، کېښناستل، کېښوتل، څښنه، څښل او دې ته ورته کلمات به همدا سې لیکل کيږي. دا د یادولو ده چې دا ډول کلمات د پښتو په بېلابېلو لهجو کې بېل بېل تلفظونه لري خود دې له پاره چې هر چاته د لوست وړ وي ټول به یې په پورتني بڼه لیکي، خصوصاً په دې لړ کې «کې» کلمه ډېره مهمه ده ځکه په افغانستان کې داسې کاله کيږي چې دیوې پرېکړې له مخې «کې» لیکل کيږي او په صوبه سرحد کې هم د پخواني لیکدود له مخې «کینه» کښل کېدل خو تر دې وروسته به یې ګډ او منلی شکل «کې» وي.

۱۴- معدوله وار به لیکل کيږي اوله کلېو څخه به یې نه غورځوو دا د یاد ولوړه چې معدوله وار یو لرغونی غښ دی چې په «اوستا» کې هم و او دیوې حرف په بڼه داسې: «ی» لیکل کېده، په فارسي کې هم شته «نظری»

په دستوراللفته کېږي د «خو» په بڼه یو غږ بللی دا
حکله چې په فارسي کې تر څ وروسته له څ سره په کډه
ډول راځي خو په پښتو کې په وسیع ډول شته
چې تر څ ، غ ، ک او ک وروسته واقع کيږي یعنې تر
دې وروسته به «خوله ، غونډه ، کوته ، کونډه» ې
واړه نه لیکل کيږي او په لیک کې به د معدوله واوخاص
اهتمام کيږي .

۱۵- مجهول واو چې په لیک کې تش د پښتنکارندوي
دی په هغو کلمو کې چې د پښتو خپلې دي دکلمې په
منځ او پای کې د پښتن لپاره لیکل کيږي لکه : پوښتنه ،
لومړی ، اوبه ، انورخوله نورو ژبونه زیاتې راغلي
کلمې به دلومړۍ پرېکړې له مخې په همدغه اصلي شکل
لیکولکې : کل ، مل ، بلبل ، سر او نور .

که دنورو ژبو کلمې زیاتې پښتو شوې او خپلې شوې
نو بیا به یې په لیک کې هم بدلون راځي .

۱۶- معروف واو نه غورځول کيږي او د پاسه دې پرې
پېښ لیکل کيږي . د اقد هغه وخت د پرضروې دی
چې یا التباس راځي او یاد ماشومانو د زده کړې په کتابونو
کې لیکل کيږي لکه : تالو ، لور ، سور او نور .

همداراز هغه واوونه چې واول نه دي او دکلمې
اصلي جزء دي هم له لیک نه نه غورځول کيږي لکه په

لورستونکي کښې چې تر «ل» وروسته واوکانونتې او د کښې جزء دی ، همداراز له دې پرېکړې سره په فعلي جملو کښې دهغو الفونو لیکل هم له منځه ولاړل چې تر داسې واوونو وړاندې لیکل کيږي لکه : وکړل ، وکوت ، وشو چې پخوا اوکړل ، اوکوت ، او شو لیکل کېدل .

۱۷- دښتودځ ، څ ، ښ ، بن ، دخامو غزونودتورو دسم لیکلو له پاره به دښتو اکیدیمې دښتونخوا د بېلا بېلو سیمو د پوهانو په مرسته یو لارښود لیکي چې لیکونکي اوزده کوونکي استفاده ترې وکړي . د داسې کار کول ځکه لازم وبلل شول چې داخلورتوري دښتو په بېلابېلو قبیلو کښې خوړلس غزونه لرې اوموز به یې یوازې په هغو کلمو کښې لیکو چې هر توری دخپلو ټولو متعلقه غزونو ښودنه وکړای شي .

په دې توګه دښتو لیک دیوالی لپاره یولوی اواساسي کام پورته شو او په عملي کولو سره به یې ژبه یوه شي او یو واحد لیکدود به ولري چې بیا به یې هر پښتانه تر لوستل اسانه وي ، هر ماشوم ته به یې زده کول یې تکلیفه وي او هر خارجی زده کوونکی به یې په اسانه زده کوي . خدای دې ټولو لیکوالوته توفیق ورکړي چې دخپلو ټولو پرېکړو مراعات وکړي اود لیک دیوالی له پاره ټول لیکوال یوه لاره ونیسي . (وَمِنَ اللّٰهِ التَّوْفِیْقُ)

منوچهری

جوانمرد

جاویدا

۵- منوچهری و دانش‌های گوناگون :

بگفته عوفی ، « استاد منوچهری آراینده چیره بلاغت و پیرایه‌سرد
بوستان براعت ، از نوا در ایام و عجایب روزگار بود . در ایام کودکی
چنان ذکی بود که در آزمایش میگفت پر نوع شعر ، بدیهه میگفت و از آن
پیروز بدر می‌آمد » (۱۹ ، ص ۵۳) همین حدت ذهن و ذکاوت ، او را

پښتو تفسیرونه

الحاج حبیب الله رفیع

دوالضحی منظوم تفسیر

دوالضحی منظوم تفسیر دپښتو له لومړنیو تفسیرونو
څخه کښل کيږي ، چې غلام محمد ککيايي ددوولسمې
هجري پېړۍ په لومړۍ نیمايي کښې لیکلی دی .
دوالضحی سورت دقرآن کریم (۹۳) سورت دی
چې په مکه معظمه کښې نازل شوی (۱۱) آیتونه لري
اود قرآن کریم په دېرشه پاره کښې راغلی دی .
دغلام محمد دوالضحی تفسیر په دوولس څپه ایزه
مثنوي کښل شوی چې څه د پاسه (۱۳۰۰) بېتونه لري
(لنډه مثنوي او غزل ډوله نمونې هم پکښې شته) ددې

در غفوان شهاب به آموختن ادب عربی و حفظ شعرایی از شاعران بزرگ تازیگوی و احاطه بر احوال آثار شاعران پارسی و تازی و آگاهی از علوم دینی و ادبی و طب یاری کرد، چنان که خود به دانشهای که در آن تبحر داشت، اشاره صریح دارد (۱۷، ص ۵۸۲) :

من بدانم علم طب علم دین و علم نحو : توندانی دال و ذال دراء و ذاء و سین و شین (دیوان ۲۲، ص ۸۱)

افزون بر آن، استفاده از اصطلاحات علم نجوم و طب و استقبال و تقصین شعرای شاعران تازی و ذکر نام شاعران مشهور پیش از خود، همه دلیل گسترده گی آگاهی این شاعر بزرگست (۱۴، ص ۹۲؛ ۱۷، ص ۵۸۲). اینک به گونه فشرده پاره از دانشهای را که منوچهری بدانها آگاهی داشته بر می شماریم :

الف، دانش دینی :

چنان که از دیوان شاعر بر می آید، آیه ها و حدیثهای در رابطه به موضوعهای گوناگون آمده است (۲۲، ص ۱۹، ۲۴۴، ۳۷۱)، که این خود آگاهی منوچهری را در سایل دینی نشان میدهد. بیتهای زیرین گواه این ادعا است :

«ناگشته کشته صفت روح قدس بود»، ناگشته کشته صفت این حیوانست (دیوان ۲۲، ص ۱۹)

ظاهراً اشاره است به آیه «واقسوه و ما صلبوه و لکن شبّه بهم» (سورة النساء آیه ۵۶) (۲۲، ص ۲۴۳).

و : نعمت بسیار داری ، شکر از آن بسیار تر
 نعمت افزون تر شود آن را که او شاکر شود (دیوان ، ۲۲ ،
 ص ۲۴) . اشاره است به آیه ' لئن شکرتم لازیدنکم ' (سوره ۱۴ آیه ۷)
 (۲۲ ، ص ۲۴) .

یا :
 و اگر اجزای جودش را گذر باشد به دوزخ بر
 کتاب و شهد گرداند جمیعش را و غشاش (دیوان ،

۲۲ ، ص ۴۸)
 « جمیم و غشاق » مأخوذ است از آیه ' لا یدوقون فیها برداً ولا شرباً ولا
 حیاً و غشاقاً » سورة النبا آیه ۲۴ - ۲۵ (۲۲ ، ص ۲۴۷) .
 و یا : تا « فاتحة الكتاب » بخواند اندر عرب و عجم کی
 مقری (دیوان ، ۲۲ ، ص ۱۱۰) اشاره است به اولین سوره قرآن کریم
 « الحمد » (۲۲ ، ص ۱۱۰)

یا : مانند پیغمبری زبکی روز خشم تو آن روز کاسان بنوردند همچو طلی
 (دیوان ، ۲۲ ، ص ۱۱۴) اشاره است به آیه ' یوم نطوی السماء کطی
 السجل للکتب کما بدانا اول خلق نمیده وعداً علینا انا کن
 فاعلین » (سورة الانبیاء آیه ۱۰۴) (۲۲ ، ص ۲۶۵) .

یا :
 باطنش هست دیگر و ظاهرش دیگر است
 گویی شده است این عمل دوروی باطنی (دیوان ، ۲۲ ، ص ۱۲۹)
 « باطنی » منسوب به فرقه باطنیه است که نام دیگر اسماعیلیه باشد
 و مبنای این وجه تمییز آنست که ایشان برای هر چیز ظاهری

دقشری، و باطنی (مغزی) قابل بودند و بدین آیه از قرآن کریم استناد میکردند در باب باطنی فی الرحمة و ظاهره من قبل العذاب «
(سوره حدید آیه ۱۳) (۲۲، ص ۲۶۶).

یا: محل زند و محل خیری و بید و باد شبگیری
ز فردوس آمدند امروز سبحان الذی اسری د دیوان،

۲۲، ص ۱۳۱ «سبحان الذی اسری» اشاره است به آیه «سبحان الذی
اسری لعبده یلا من المسجد الحرام الی المسجد الاقصی الذی بارکنا حوله
لنریه من آیاتنا انه هو السميع البصیر» (سوره الاسری آیه ۱) (۲۲،
ص ۲۶۲).

یا: به حق کرسی و حق آیت الکرسی
که نخبیده شبی در بر من نقسی (دیوان، ۲۲،

ص ۲۰۱)
«آیت الکرسی»، مراد آیه «اللهم لا اله الا هو الحي القيوم ... ولا یغیو خطیها و
هو العلی العظیم» از قرآن کریم است (سوره بقره آیه ۲۵۵) (۲۲، ص ۲۷۲).
و: چهره کار تو بی راهنای تن خویش خسروی تو دل تو راهنای تو کند
(دیوان، ۲۲، ص ۱۴)

تن اشاره است به حدیث: «ارباب الدول لهمون» (۲۲، ص ۱۴).
یا: رفته و فرمودنی، مانده و فرمودنی: بودجه بودنی، کلک فروایتاد
(دیوان، ۲۲، ص ۱۹)

اشاره است به حدیث «جف القلم باهو کائن الی یوم الدین» یعنی در
ماره آنچه که واقع شده و واقع خواهد شد قلم تقدیر کار خود را

کرده است (۶، ص ۷۷۶؛ ۱۰، ص ۵۸۴؛ ۲۲، ص ۲۴۴). مولانا
جلال الدین محمد بلخی نیز گوید:
من ممی گویم برو جفت القلم زان قلم بس ننگون گردد علم
(۶، ص ۷۷۶)

و یا: «شرم خدا آفرین بر دل او غالبست»
شرم نگو خصلتی است در ملک محشم (دیوان، ۲۲،
ص ۱۶۰)

بشاره است به حدیث: «الحیاء من ایمان» (۹، ص ۲۴۴؛
۱۰، ص ۱۱۰۲۳). بشاره های دیگری از این دست رامیتوان در دیوان شاعر
سراغ گرفت.

ب، دانش پزشکی:

چنانکه در بالا یادآوری شد، شاعر از آگاهی خویش به مسائل طبی
سخن گفته است (۲۲، ص ۸۱).

با نگرشی شبانده بر شعرهای این استاد دانشمند به خوبی دانش پزشکی
آن در نظر می آید. واژه های کالبدشناسی چون اکحل، دنام، رگیت
در بازو، پی، آعداق (جمع عده، بمعنی سیاه چشم)، خجوه، زهدان
در جم، غظام (استخوانها)، شیران و دم (خون)، و بیماریهای چون
خفاق (دیفرتری)، دق (سل)، یرقان (زردی)، و داروهای مانند تریاق
دپاد زهر، قوتیا، معجون داروهای به هم سرشته، و ازین قبیل
در شعرهای منوچهری فراوان وجود دارند (۲۲، ص ۱۰، ۱۶۵، ۳۸۵).

۳۸۸ ، ۳۹۸ ، ۳۹۹ ، ۴۰۹ - ۴۱۲ ، ۴۲۰ ، ۴۳۶ ، ۴۵۵ ، ۴۶۸ ، ۴۷۸

به نمونه نایبی در این مورد توجه میکنیم :

حاشم خواهد که او چون من همی گردد به فضل
هر که بیماری دق دارد ، بجای آورد سین دیوان ، ص ۲۲۰ ، ص ،

(۷۹)

و : همی بگذاخت برفا نذر بیابان : تو گفتی باشدش بیماری سل

(دیوان ، ص ۲۲۰ ، ص ۵۶)

یا : بدست گستر برآورد از گریبان سربرون
چون کمند تو ، گریانش فرو گیرد خاق دیوان ،

(ص ۲۲ ، ص ۴۹)

در بسته های بالا ویژه گی بیماری دق (سل) و خاق (دیفتری) را داده

شده است . در این دو بیت از دارو نایبی چون تریاق بزرگ

(معجون مخدر) و معجون مفرح نام برده شده است :

تریاق بزرگست دشمنی همه نمها : نزدیک خردمندانی می القب اینست

.....
معجون مفرح بود این تنگدانی را : مری سلبان را به زمنا سلب اینست

(دیوان ، ص ۲۲۰ ، ص ۲۱۵)

در این بیستها مسنون شیوه تداوی عامیانه گردم گزیده گی را که امروز

هم رواج دارد ، مشاهده نمود (۱۰ ، ص ۸۵۶) :

ز آنکه زلفش گردم است و هر که را گردم بخزید : مرهم آن زخم را گردم نهد گردم فای

(دیوان ، ص ۲۲ ، ص ۱۲۲)

یا : راحت نگردم زده ، گشته نگردم بود

می زده را هم بهی دارد و مرهم بود (دیوان ، ۲۲ ،

ص ۱۷۷)

در بیست و نهمی زیرین مرض شناختی یک پزشک را به گونه عالی تمثیل کرده است :

وان یبست کردار یکی مردم بیمار	گز جمله اعضا و تن ، اورا دور خانست
یک نیمه رخس زرد و دیگر نیمه رخس سرخ	این را همچان دم و آن را یرقافت
.....
زیر که ولایت چو تنی هست و در آن تن	این حاشیه شارگست و شیرانت
دستور طبیعت که بشناسد شریان	چون با ضربان باشد و چون بی ضربانت
چون با ضربانت کند قوت او کم	در کم نکند بیم خنق از همچانت
چون بی ضربان باشد ، نیز ددان را	ورنه دل ملکست را بیم یرقافت

(دیوان ، ۲۲ ، صص ۷ - ۱۰)

درین بیست و نهم کالبد شناسی و دانش طبیبی شاعری را که خون شادی در تن تمام شعرش دیده است ، به درستی میتوان دریافت .

به دهقان کدیور گفت انگود	مرا خورشید کرد آبتن از دور
.....
همینو هم من ای دهقان که امروز	بگری خجری مانند ساطور
به خنجر خنجر من باز بری	نشانی مر مرا بر پشت مزدور

رِک و پی چمنان و جلد مقشور
چون قطره زلاله و چون اشک بهجور

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۳۹)

بیندازی غلام دلم و ششم
نجری خون من مانند لاله

ودرین شعر ، دوره نقامت - زمانی که بیمار صحت خویش را باز مییابد
تمثیل شده و تعجیل طبسبکاری خوانده شده است (۹ ، ص ۵۴۸)

آشفته شده طبعش هم مائی و هم ناری
بهتر شودش درد و کمتر شودش زاری
دانه که به یکجاعت کارش نشود کاری
تا دور توان کردن ، زو سختی و دشواری
تعجیل طاعت باشد ز سبکساری
(دیوان ، ۲۲ ، ص ۱۰۵)

درین مسط اخرون بر کالبدشناسی ، ویژه گیهای زمان زایمان را
نیز بر شمرده است ،

بیمار بد این ملک زود و طریب او
آنکون که طیب است نزدیک به بالینش
بیمار کجا گردد از قوت اوساط
یک هفته زمان باید ، لاکه دو هفته
بروی نتوان کردن تعجیل به پر کردن

شاخ آنکو کهن دخترکان زالسی
همه راز او بیکفحه ، نه پیشی و پس
که نه از درد بنالید و نه برزد نفس
نه در قابل یی بود و نه فریاد رسی

این چنین آسان فرزند نزاده ست کسی
که نه دردی بگرفتش مستواتر ، نه تبی

چون برادران بچکان را ، سزگشت دلم
بچکان زاد مدد همه بی قید و قدم
وند آویخت به روده ، بچکان را به شکم
صدوسی بچه اندر زده دودست به هم

دوسرا اندیشه کم حرکت ، نه پیش و نه کم
نه در ایشان سخنانی ، نه رُغی ، نه عصبی (دیوان ، ۲۲ ، ص ۱۵۶-۱۵۷)

بدین گونه دوسرا سر دیوان شاعر ، شعرهای فردا را میتوان یافت که
اصطلاحهای پزشکی در آنها به کار گرفته شده اند .

ج ، ستاره شناسی :

منوچهری همچنان که طبیعت پیرامون خویش را وصف کرده ، نظریه
سوی آسمان و کیهان نیز دوخته و به ستارگان به نگاه عاطفی و علمی
تعمیر یافته است . بزرگ گردانی دیوان شعرش ، به آسانی میتوان
دانست که شاعر در این ساحه نیز دانش درخور آن روزگار داشته
است . منوچهری ضمن سخنپردازیهایش ، اصطلاحات نجومی فردانی
را به کار گرفته است ، چون ، طرلاب ، کوف ، برج ، سعد ،
بنات النفس ، عقرب ، نعیم ، فلک ، جدی ، شهاب ، شربان ،
قرقدان ، دویبکر ، اکلیل ، نثره ، طرزه ، عوانا ، شهب ، نر طایر ،
نر واقع ، ثریا ، دم سرگک ، مجره ، ماه ، مرتج ، زهره ،
مشتی و غیره (۱۲ ، ص ۵۰ ، ۵۱ ، ۱۶ ، ۶۳ ، ۱۴۲ ، ۱۴۳) .
گواه این گفته ما در شعرهای او نهفته است که به گونه مثال بیستهای
در این جا ذکر میشوند :

لاله چون مرتج اندیشه نختی بکوف کل دوروی ، چو بر راه سپیل مینا

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۲)

و : منجم به بام آمد از نود می

(ص ۲۲ ، ۵)

یا : نرگس چون یاه در میان ثریا

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۱۶)

و یا :

یاه را راس دُنب ره ندید در هرج
تا ز سجد تونداوند مر این هردو جواز

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۴۱)

در بیت های زیرین که موقعیت شب تمثیل گردیده ، اصطلاحات نجومی زیادی
را می توان مشاهده کرد :

شب چون چاه بیزن تنگ و تاریک
چو بیزن در میان چاه اوسن
ثریا چون نیش بر سر چاه
چو چشم من بدو چون چشم بیزن
همی برگشت کرد قطب جدی
چو گرد با بزن مرغ مستن
بنات انقش کرد او همی گشت
چو اند دست مرد چپ فلاخن
دم عقرب بتا بید از سر کوه
چنان چون چشم شاهین از نشین
یکی بیستگین (پداست این) منبر مجره
زده گردش نقطه از آب دین
نغایم پیش او چون چار خالط
به پیش چار خالط چار مؤذن

(دیوان ، ۲۲ ، ص ص ۶۲ - ۶۳)

همچنان در این چکامه نیز با تمثیلی از شب ، شاعر ، ستاره شناسی
خویش را آشکار می سازد :

به لوله لوی (۹) پیوسته هر سهیل و حبلی
 زمر جانش مهره ، ز لوله اش خصلی
 شده به ظاهر چنان شاخ تکی
 کهین دختر نفس مانند قعلی
 سها هم به کرداره چشم نعلی
 شده فردانش چو دونه لیلی
 نه منکف همچنان ستم نعلی
 شده مشتری همچو بجاده نعلی
 ز نره ناری و طرفه چو حبلی
 که پیکانها پیش و پنهانش نبلی
 مجره همیدون چو سیمین سطلی
 ویا چون مرصع به یا قوت رطلی
 ویا چون ز چرخ ربا گشته حبلی
 (دیوان ، ۲۲ ، صص ۱۴۲ - ۱۴۳)

شبی پای طالس در پر کشیده
 فلک همچو پروزه گون نخسته نردی
 شده به واقع به سان سه بیضه
 مهین دختر نفس چون صوبخانه
 جدی هم به کرداره چشم رنگی
 شده شریانش چو دو چشم مجنون
 به سجکاهی چنان قرن ثوری
 شده زهره مانند یا قوت سرخی
 دو سیکر چو تختی واکلیل تاجی
 ثریا چنان دسته تیر بسته
 دم گرگ چون چرمه ستوری
 عوانا چو یک خوشه انگور ندین
 شهب همچو افکند از نو در حبلی

در دیوان منوچهری ، شعرهای دیگری نیز وجود دارند که در آنها اصطلاحهای
 نجومی آمده است .

د) تربیت شناسی :

منوچهری با طبیعت انس و ثیره یی دارد . او طبیعت را با همه
 زیباپهائش و با همه بسک و گیاه و حیوانش به ستایش میگیرد .

تفسیر قلبي نسخې هم نړیایې دي اوچاپي هم. یوه
 د ښو لرغوني نسخه یې د لیکونکي په کتابتون
 کې خوندي ده (۱)، چې په ۱۱۷۵ هـ. ق کال د مرجب
 په (۲۹)، نېټه خیرالله د سند په «تته» کې کېږي ده،
 د نسخه (۵۵) پاڼې لري چې (۱۰۸)، لیکلي مخونه پکې
 دي، کچه یې ۱۸ × ۱۱ سانتي مترو ده او هر مخ یې
 (۱۳) کرښې لري. نسخه په نفیس ورښمېن کاغذ
 کېښل شوې چې قرآني آیتونه او عناوین یې په ښو ښک
 او متن یې په ټور ښک دي، خط یې پوخ نستعلیق او
 صفحې یې درې کرښې ښو او ټورچوکاټونه لري. وقایه
 یې چرمي ضربی خود پاڼو سپینې حاشيې یې
 موزیکانو خوږې دي. (۱)

مفسر دانه والي چې تفسیر یې ترجمه که تالیف دی
 خوله محتوی مخ یې ښکاري چې له کوم دری تفسیر نه به ترجمه
 شوی وي.

۱- د نسخه په ۱۳۵۴ کال کې داسې وخت چې د کابل پوهنتون په کتابتون
 کې د پښتو شپږنو نړیوال سیمینار د ای و ماته نجا دوست ښاغلي
 عبد الصمد هاندی راکړ، چې له کندهار څخه راته راوړې وه او ما پر سیمینار دیوې
 داسې مهمې نغې د موندل کېدو زېږی وکړ.

در دیوان، هیچ شاعری این همه گل لطیف و پرزده نغمه سرا
 که دی نام برده است، دیده نمیشود (۲۲، ص بیت ۲۸). این
 شاعر طبیعت، شعرایش یا شعر آنها ترین موجود هستی اش را با نامهای
 بیشتر از چهل گل و شصت پرزده و دهها گیاه و حیوان آذین بسته است
 ۲۲، ص ۱-۲۳۱، ۳۷۹-۳۸۲. دانستن این همه نام گیاهان
 و جانوران، آگاهی ادرا از دانشهای گیاه شناسی و حیوان شناسی

نشان میدهد. منوچهری از آن گیاهان (به رنگ نمونه، خجسته، دوفلی، شبرم
 و زبان گنجشک) و درختگانی (به رنگ نمونه، بخشار، سرخاب،
 لاسکو، ویشان، در شعرایش نام برده که مردم عادی حتی امروزه نیز
 شاید با نام اکثر آنها آشنایی نداشته باشند، چه برسد به دانستن
 ویژه گیهای حیاتی شان پس بی، هیچ تردیدی میتوان گفت
 که دی ازین دانشها نیز بهره یی داشته است اینک به گواهی
 این گفته ما تخت برای گیاهان کسپس برای جانوران نمونه یابی چند
 آورده میشود:

وان گل نادر به کردار کفنی شبرم سرخ بسته اندر بن اوختی مشک و خندا

(دیوان، ۲۲، ص ۲)

و از اردو کمر کتم، ازیه ضمیران زده از ناردن پیاده و از ناردن سوار

(دیوان، ۲۲، ص ۳۱)

آند خجسته مهرگان جشن بزرگ خسروان
نارنج و نار و اقحوا، اورد از هر ناحیه
(دیوان، ۲۲۰، ص ۹۰)

در بیستهای بالا به ویژه در بیت اول، توصیف ویژه گی ظاهری
گیاهان نشاندهنده آنست که منوچهری چنان مردمان عادی به گیاهان
نمیشناسیده است. در کشور افغانستان، نیز اکثر مردمان به جز از
گیاهشناسان و دست اندرکاران زراعت با نام گیاهی چون شبرم
(*Euphorbia* sp.) و مانند آن آشنایی ندارند و به نام هرزه شناسند
(۲۳، ص ۲۱۴-۲۱۶).

چنانکه پیشتر یادآوری شد، در دیوان منوچهری نامهای بسیاری از
پرنده مگان و دیگر جانوران آمده است. در بیستهای زیرین حقیقت این
گفته آشکار است:

به زیر پر قوش اندر، همه چون چرخ دیبا
به پر گلبک بر خطی سیه چون خط مجر با
چو چنبرهای یا قوتین به روز باد غلبه نهاد
جهنده بیل و میل، چو بازیکو به چنبر با
(دیوان، ۲۲، ص ۳)

و یاد در بیستهای زیرین که صنعت لفظ و نشر مرتب در آن به کار گرفته شده،
نامهای جانوران و ویژه گیهای ظاهرشان ذکر شده است:

آفرین زان مرکب شبی ز رنگ رخسار
آنکه روز چنگ بر شش نهند زین زندگ
دست او دمای و سحر و چشم او
آن شیروان پیل و آن گور و آن رنگ
برده را و برده سینه، برده را نو، برده ناف
از چوین و از حیر و از گونین و از پلنگ

بیش بین چون کرس و جلال کنده چون خفا

را حواریان چون کبک و دست و چون کلنگ

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۵۲)

یا :
بردم طاق و ساه ، بر سر حد کلاه
گردن هر قری معده جی ز مشک

بر رخ در آج گل ، بر لب طوطی بقم
دیده هر کبک میس می می ز دم

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۵۹ - ۶۰)

یا :
جند اسبی محفل مرکب تازی نژاد
بارکش چون گامیش و حمله بر چون نر و شیر
یوز جت و رنگ خیز و زگر و کوه و غم نمک

نعل او پروین نشان و سم او غار نمکن
مما مزن چون زنده پیل و بانگزن چون کرگدن
بر ج ، آهو و دور و باه حیل ، گوردن

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۷۵)

آفرین زان مرکب میمون که دیدم بر دشت
گوشت و کاه و پست و کمرک ساق و کمر و دوی

مرکب زین کرده و خاره بر و جادو ربای
بیر کوش و رنگ چشم و شیر دست پیل پای

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۱۲۳)

در نمونه های بالا بر علاوه اینکه نامهایی را از جانوران ذکر شده ، برخی از دیرینه گیاه
سلوکی شان نیز نشان داده شده که امروزه دانشی زیر نام سلوک حیوانی
(ETHOLOGY) این دیرینه گیاه را مورد بررسی قرار میدهد که در دانش زیست
شناسی بخش نسبتاً تازه ای است . منوچهری نیز بے آنکه در نام این دانش
آگاه می داشته باشد ، از آن سببی برده است .

هر ، دانش هندسه :

برخی از شعرهای منوچهری نشان میدهند که این استاد عرصه شعر از دانش
هندسه نیز بهره یلداشته است ، چنانکه در بیستهای زیرین دیده میشود :

آن دایره با سنگر اندر شمر آب
چون مرکز پرکار شود قطره باران
حسگر که در آن آب چکد قطره مطار
وان دایره آب سال خط پرکار

(دیوان، ۲۲، ص ۱۳۷)

تا حرفی نقط بود و حرف با نقط
عمر تن تو باد قرائنده و دراز

تا خط مستوی بود و خط منحنی
عیش خوش تو باد گوارنده و هنی

(دیوان، ۲۲، ص ۱۳۰)

در بیت های بالا دایره، مرکز، خط مستوی و خط منحنی از اصطلاحات و تشبیهات هندسی اند که مردمان عادی را بدان سرودکاری نیست. بنا بر این اصل، استاد را درین مرز دانش نیز نگذرد افتاده است.

و. موسیقی :

در شعر استاد منوچهری نوعی موسیقی و آهنگی خاص وجود دارد، چنان که هنگام خواندن شعرش، گویی خواننده با آهنگی از موسیقی سرگرمست. این موسیقی خوش آید و روانی و ساده گی فکر و صراحت و بی دشمنی و جوانی و شادابی روح شاعر، شعر او را بی اندازه طربناک و دل انگیز ساخته است (۱۷ ص ۵۸۷).

آهنگین بودن شعر این استاد، بیگم آشنایی و بهره اواز موسیقی است. موسیقی که راسته زیبا بیها طبیعت به تمام مفاسد (۲۲، ص ۳۷۲)، در سر امر دیوان این شاعر، اثر روحنازی را از خوشتن به جای گذاشته است.

منوچهری با آگاهی از این فن، نامهای بیشتر از شصت و پنج پرده

(به گونهٔ مثال : پردهٔ راست ، پردهٔ باده ، عشاق ، ماده ، بادهٔ کیش)
 و آهنگ (به گونهٔ مثال : گنج گاو ، گنج باد ، هفت گنج ، شکر توین ،
 قاقوس ، ارجنه ، باروزنه ، پاییزبان ، سردسته ، سردسپی ،
 کاوزنه ، کبک دری ، دیلف ، رخس ، سیوارتیر ، چلک و
 شنج) و دهها آله (به گونهٔ مثال : سنتور ، طنبور ، نای ، قاقوس ،
 موسیقی را در شعرهایش ذکر کرده است که امروزه از کیفیت این الحان
 به مقام آهنگی در دست نیست (۲۲- صص ۳۷۶-۳۷۸) .
 با آنکه هر مصرعی از شعرهای این شاعر بلند دست مصداق این
 گفته است ، ولی با آنهم بیستها آیه را به رنگ نمونه می آوریم :

کبک و قاقوس زن و شادک سنتور زنت ناخنه نای زن و بطشده طنبور زنا
 پردهٔ راست زندمار و بر شاخ چنار پردهٔ باده زند قمری بر نار و نا
 (دیوان ، ۲۲ ، ص ۱)

در بیستهای بالا پردهٔ با و آله های موسیقی که در زمان کنونی نیز وجود دارند ،
 آمده است .

و :
 بلبل باغی به باغ ، دوشس نوایی بزد خوبتر از باربد نغز تر از با مشاد
 وقت سحر که چکاو ، خوش بزند در نکاو ساعکی گنج گاو ، ساعکی گنج باد
 (دیوان ، ۲۲ ، ص ۱۹)

به قولی با مشاد (با مشاد) و باربد از موسیقی دانان و رامشگران زبردست
 عهد سامانی در عصر خسرو پرویز بوده اند (۲۹ ، ص ۲۵۵) .

شاعری تشبیب داند، شاعری تشبیه و مدح
 و یا :
 مطربان ساعت بساعت بر نوای نیردیم
 گاه زیر قیصران و گاه تخت اردشیر
 گم نوای هفت گنج و گم نوای گنج گاور
 نوبتی پاییزان و نوبتی سرد و سبی
 شاعری قانوس داند، مطربی شکر توین
 گاه سرتان رنند امروز و گاه می شکنند
 گاه نودوز بزرگ و گم نوای بسکنند
 گم نوای دیف رخس و گم نوای ارجنه
 نوبتی روشن چراغ و نوبتی کادیرنه
 شاعری سرتاه و ساعتی بارونه
 نیمروزان بر لبها، شامگاهان بر دهن
 با مداد بر چکبک، چو چاشمک بر شنج

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۸۷ - ۸۸)

بسته های بالا از شمار فزادان شعرهای این شاعر لطیف طبع است که
 در آنها از موسیقی پرده ها و الحان سخن به میان آمده است .

نر ، جغرافیا :

آن گاه که دیوان این شاعر دامن من را از نظر بگذرانیم ، افزون بر شهر و
 دیارش به نام بیشتر از هشتاد شهر و دشت و کوه و دریا بر میخوریم که آوردن
 نام این همه جاها بر ما نیست . برآشنایی شاعر به دانش جغرافیا و آسمان گاهی
 او دین زمین را بهتر است . با آوردن شعرهایی از او ، حقیقت این
 ادعا آشکار شود :

تا طر و مطربست ، مشرق تا مغربست

تایین و تیرب است آمل و استار آباد

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۲۰)

میز جلیل بر خور ، تا روزگار باشد

با قندب نگاری ، کمر قندار باشد

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۲۲)

کوه چون تبت کند چون سایه بر کوه انگند

باغ چون صنعا کند چون روی زری محر کند

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۲۴)

ای ضاوند خراسان دشمنش عراق

ای بمردی و پشامی برده از شامان سباق

ای سپاهت پاسهان رایت داری مکان

ای زیران تا به توران بندگات و شناق

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۴۸)

بگنجام بهارت و جهان چون بت فرخار

خیزای بت فرخار ، بیار آن گل بنجار

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۳۶)

میر باید که چنورا دد ملکراده بود

ایزدش فرو شکوه ملکی داده بود

هند بگشاده و زابل همه بگشاده بود

لشکر مصعب سوی ترک فرستاده بود

در دل قسیمیم و فرغ افتاده بود

تا بیا رند به غزنی سراد بر خشی (دیوان ، ۲۲ ، ص ۱۶۳)

اندر عراق بزم کنی ، در حجاز رزم

اندر عجم مظلوم و اندر عرب شکار

بابل کنی سرایچه و مطربان خویش

خلج کنی و شناق فغان میگذار

افریقیه مطبل ستوران بار گیر

عمودی کمریزگه بازو باز دار

(دیوان ، ۲۲ ، ص ۳۲)

- و یا :
بولعللاء و بولعباس و بولیک و بولمثل
یا :
رمد دست تو از شرق به مغرب
و یا :
سیصد هزار شهر کنی ، به ز قیروان
و یا :
چون قصد به ری کرد و به خوزین و به سیاه
چون قصد کیا کرد به گرگان و به آمل
کس کرد به کدی به سپهری خواست ز گیلان
یا :
بر خیزان ای جادیه ، می دزدکن در باطیه
و یا :
ای بختیار رستین ! صدر امیر المومنین
و یا :
خشت اگر یکدم زدن ، جنبش کند بر خشت
یا :
روزی بود کاین پادشاه بخشد ولایت مرا
(دیوان ، ۲۲ ، ص ۹۴)
از حد خط استوا تا غایت افریقیه
(دیوان ، ۲۲ ، ص ۹۴)
بیت‌های بالا که در آنها نام تعدادی از جاها ذکر شده اند ، بر آشنایی شاعر
در علم جغرافیا صمیمی گمارند .
- آنکه از دلو بلج آمد آنکه آمد از هری
(دیوان ، ۲۲ ، ص ۱۴۰)
زاقصای مدین تا به مدین
(دیوان ، ۲۲ ، ص ۶۵)
سیصد هزار باغ کنی ، به ز قندار
(دیوان ، ۲۲ ، ص ۳۲)
شد بوی و بجا از همه بوی و بهایی
بگذاشت کیا مملکت خویش و کیایی
هرگز به چنان میر که دیده ست و گدایی
(دیوان ، ۲۲ ، ص ۹۷)
آراسته کن مجلسی ، از بلج تا ارمنیه
(دیوان ، ۲۲ ، ص ۹۰)
چون تونه اند خاقین چون تونه در انطاکیه
(دیوان ، ۲۲ ، ص ۹۳)
گردد چو طلال دمن دیوار قسطنطنیه
(دیوان ، ۲۲ ، ص ۹۳)
از حد خط استوا تا غایت افریقیه
(دیوان ، ۲۲ ، ص ۹۴)

نورالدین

د کربلا مابینام

لمر په پر پوتو کښې تر زمی په خپرېدو کښې شوه
سره سر په لیکه د شفق په توردېدو کښې شوه
ویشنډه تېر نه توده شکه سپېدو کښې شوه
هسکه بوې بوېکه د گردونو کوزېدو کښې شوه
تاندي حوصلې د توريالیونرې نرې شوې
اوبسکې د یمزالو په ککو کښې ترې ، ترې شوې
سترې اهل بیتې چې په دښتو کښې سرتوې شوې
سړې لمبې خوهلته د اسمان په لمن پورې شوې
چلي د فرات له هیبتونو بوکندې وې
وړنده خپې له دهشتونو په شا تللې وې

غاړه د فرات باندې لښکړې دیزید پرې
 هلته ورنه لیرې خوجونکې وې په برید پرې
 وینې ، وینې ، وینې ، ټولې وینې بهېدلې وې
 سترگې دا سمان له دې هېسته شرمېدلې وې
 اخ سپر و فضا د کربلا په غم لرلې وه
 کرمه هڅکامه د عظمتونو سا نیولې وه
 چغه د انصاف چې د حسین په غورځنګونو شوه
 نو - ترینده هوا د کربلا په تیند کونو شوه

له یخنی اوری ، چې سره بخري
 نرمې اوبه شي ، کلکې ډبرې
 چې په ټوپونو ، خپرو خوږېږو
 مجبورې راګرې ، پاڅون ته زغري
 (پ)

د تفسیر لیکوال:

د تفسیر په پای کې په دې یو بیت کې د لیکوال نوم راغلی:

ای فقیر غلام محمده زړه بیدار کړه
په امید یې زړه له فضله له دیدار کړه

خونوره یې دخپل ځان پېژندګلوي نه ده کړې اونه یې
د خپل اثر د تالیف کال ښودلی دی. له ښکمره
غلام محمد په دې سربېره نور آثار هم لري چې هلته ځان یې
مفصل معرفي کوي او دخپل اثر د تالیف کال ښیي چې
دده داوسېدو عصر په چکوته کوي.

سن د هجری زمر سل پنځلس کاله
د ابیان چې ما غلام ابن شېرخان کړ
په صورت د پاک نبي باندې مین دی
ملک وطن یې دواړه پکې ګذران کړ
په تپه ډګګیانې قوم موسی خپل دی
د قیمت دانې باندې په هندوستان کړ
د نبي (ص) معراج نامه وه په فارسي کې
ما غلام محمد پښتو باندې بیان کړ

بنکلیه لره

اوبنکو د شبنم کښې بنکلیه لره کلان وشینده
غېز د تور وشیو کښې سپین سحر کلان وشینده
تېرې د غمونو د ویرونو شپې غمکښې کړې
وشره کښې او کرکې زړه مرکز د مینې کړې
داغه جنگ خپلې ژوندون لخطې رنگینې کړې
راشه پسرلیه مروه کلان وشینده
باغه! دکوثری ته د کل جامونه ونیسه
تاندې غوټې واکړې په غندل جامو ونیسه
هرتزی بلبل ته په منگول جامونه ونیسه
گرمه د بلبل چې شي سندن کلان وشینده
خاودو کښې پرې د هر تیم اوبنکې بنکلوکې دي
کل نه خطا شوې راپرېوتې په اغزو کښې دي

نورېب غېز کېنې وینمه پوې پېه هدیروکېنې دي
 خدایه ! پېه دې هره مرغله کلان و شینده
 ای ورکې خدا لږ د سلگو په غېز کېنې و خا نده
 وچې شونډې بې شکل کړې د غوټو په غېز کېنې و خا نده
 راشه د پرهردوینو سرو په غېز کېنې و خا نده
 راشه د درد و نودرمانگره کلان و شینده
 پرېږدئ چې دا وچې خانګې و غځیزي تاندې شې
 بنجې د کېږدو چې پېه سروکلو کېنې مراندې شي
 حسن د پېغلوتو ته صحر کېنې لوګ سپاندې شې
 والوز نسیمه جادوګره کلان و شینده
 مینه کېنې مجنون چې لېلا درشل ته ورسې
 و خاندې زخمې زېږ د لاله ګوګل ته ورسې
 خو چې دغه سترې قافلې منزل ته ورسې
 پاکې ازادۍ په لږه بره کلان و شینده
 پرېږدئ چې فردوس ته لږه لاسونه د پردیو شې
 څیرې ګرېوانونه سره ټول د لیونو شي
 موږ د کاروان زېږ د ازادۍ په خوږو میرو شي
 راشه بشکلیه وخته بختور کلان و شینده

يامرک يا وطن

اوږدې شامې ، سپرې د بستي سرې تې کړې
ته به وايې هره خوا بل شو اورونه
په زړه سوي لمر په محکه لکوي خوله
بيا پريانو تاوده کړي تنورونه

بده ورځ د بې پناهو ، بې وطنو
د قيامت ورځ شوه د محکې په سرباندې
سوځي ژارې د واورينو غرونو ووپکې
لکه شمې د تامبو تر سيوري لاندې

بيا به ساه ترېتوي د پشکال تاو
بيا د محکې لمر ورزېښتي داهار لمر

د بی خالو به پۀ دستو کښې خۀ حال وي
چې جلاد غوندي يې ستره وي ولاړ لمر

خړې ورېچې راښکاره شي بېرته خفلي
ته به وايې چې ددوی تلې هم سوځي
يوه اوښکه نه شي توله شرم غولې
مگر تاو دلمر يې سترگو کښې نم سوځي

کاشکې لار تړل کېدای پۀ تورو ورېچو
چې درست اوږې مويۀ خای وای دروې
لکه مونږ چې سو اهار ونستېځلو
دغه شان مويۀ کیمپو وای نښتېځلي

چې راوځي يې له تنه خوله نه ده
د پردیسو خوارو واره بدن ژاړي
داهار پۀ سره غرمه کښې به خۀ کرم وي
که یا مرگ او یا وطن له خدایه غواړي

شعر و شاعر

دنیای شاعر بیکرانه است ، نا آشنای تیره دل را ، در
حریم شاعران رهی نیست . بوی مستی از شعر خیزد . نوای
عشق را این مزمار خوش می سراید . شعر ز آنسوی ماده
پیامها می آرد ، فاش می گوید و دلشاد است .

شاعر را ترجمان اسرار باید دانست ؛ هستی هرگز تهی
از مایه شعر نیست ؛ اما تو که شاعر نیستی ... بیحیائی
روا مدار . این طایفه به فرمان کسی نمی رود . شعر و شاعر
را نمی توان بزنجیر کشید و محدود ساخت .

بیهنری چند ... با موزونیت ناقص و با قدرتی چند ، در
تظاهر شعر فهمی ، زین مقام بیگانه اند ... هر چند
صدا ، افکنند ، بیهوده است و باطل . قاعده برین رفته ... که
نوازش یافتگان دنیا که بیکدم نردبان را تا پله بالا می کرده

باشند. در همه فضیلت‌ها و دانش‌ها حرف اول با آنهاست. تاریخ ازین زندانبانان هنر و اندیشه بسیار دارد. اما شعر، مثل چشمه‌ها می‌جوشد. جوی‌ها، رودها و دریاها پدید می‌آرد؛ همیشه جریان دارد. همه چیز در آفرینش مظاهر شعر است و در اختیار شاعر.

شاعر گاهی اشک می‌ریزد، زمانی شغب دارد و شعرتر می‌انگیزد. همیشه متأثر و مجذوب است. پرواز شاعر در عوالم نامعلوم تا آنجا که مطلوب و گمگشته خود را بیابد... رواست.

ملت‌ها... با شاعران زنده اند. آوای شعر با کاروان زنده‌گی هم‌رهی دارد؛ هیچکسی نیست که از گفته شاعر چیزی بیاد نداشته باشد. پس برین طایفه، قید نهادن و حکم کردن بیمعنی است.

رشته‌های شعر، از طرف محققین و ادبای صاحب نظر شمرده شد و هنوز در توسعه است. آثار و مظاهر تمدن بشر و محیط زنده‌گی شاعر، با تخیلات و تفکرات و احساسات وی، مایه و سوژه شعرگوئی را فراهم می‌آرد.

اگر به شاعر^{فنان} دهند که چنین بگوی! سخت نارواست.

• • •

شعر غنائی و عشقی که دردها، سوزها، مستی‌ها، شور

و جذبات گوینده، در آن منعکس میگردد؛ همانست که از دل برای دل تراوش یافته و شاعر را فقط در آن می توان یافت. خواندن و شنیدن چنین اشعار انگیزنده، ناگهان عواطف و احساسات را تحت تاثیر قرار داده، استغراق و فراموشی می آرد. حالت گوارا و انبساطی می بخشد... لذت شعر نیز همین است... باقی را بگذار!

نوگویی و نوپردازی از دیری، خاصه در وسط و بعد دو جنگ جهانی، در اروپا رخ نمود و شعرای ازان اقبال کردند.

از همه آدم و رنجها و شورها و هیجانات و شور و جذبات و تاثرات باطنی بشر، در مواقف و طبقات مختلف زنده گانی اجتماعی و حالات خوب و بد گفتند. از پس کوچه ها، محلات فقیر، فسادخانه ها، جنایتکاران، معتادان، مجرمین ثروتمندان و خسیسان و ظالمان و افتاده گان و غریبان و بیچاران و گمراهان، گرسنگان و دیوانگان سوژه و مضمون و مایه و مواد شاعری را، ماهرانه بدست آوردند و به حضور بنده گان خدا (جل جلاله)، هدیه کردند....

غلبه آن در شرق نیز کشید. ذوق شرقی را بران افزودند. هموطنان شاعر ما نیز، زین ورود و ادب نو، بی بهره نماند. شعرای نوگویی، آثاری ازین دست به نظم آوردند. غث و

شمیخی یافتند و تعدادی برگفته‌ها افزودند که رحمت بر آنها باد .

خلاصه که شعر نو با وزن و ادا و ترکیب و انداز جای خود را باز کرد . اما باز هم شاعر درین پیرده بیشتر بدردها ، سوزها ، آلام ، هیجانات و جذبات خود پرداخت و آتش در ری افکند . "شعر منجمد" و "دلفروش" شاهد برین معنی خواهد بود .

«آ»

شعر منجمد

به مستی نهفته به شرم از کنار خود
 لرزان و ترسناک
 دورم نمود و گفتم که دیوانه نیستی
 آن پنجه های نرم
 وین چشم پر عتاب
 هر دو ستیزه کار

• • •

آخ که در رواج محبت کتاب عشق
 حق را گرفت و داد بخوبان روزگار
 امشب مرا ببخش گلی از بهار خود
 این آرزوست پاک

• • •

ای شمع هوشدار که پروانه نیستی
 با حرف های گرم
 دل را بگو جواب
 مژگان بهم فشار

• • •

ما از کتاب عشق گزیدیم باب عشق
 این شعرهای نغز بمانند یادگار
 از ما نشان شور محبت درین ورق

• • •

از دام های صید گزینان پریده رفت
 مرغ گریز پا
 تا طرز دلبری
 نو، شد بروزگار
 در دست دلبران فسونکار گیر شد
 پیچید دام، هرچه فزونتر تنیده رفت
 آن صید بینوا
 افتاد در بلا
 بال و پر فکار
 تا خواست بر جهد که سراپا اسیر شد

• • •

داد غلام محمد د بل اثر معراجنامې پاييزه ده چې خپل نوم ، د پلار نوم ، استوگنځي ، قوم او خپل او دخپل شړوند وخت يې په كېني بنودلي دي ، دى به بنيادي د معراجنامې د نظم كولو په وخت لږ تر لږه د شل ، پنځه ويشت كلو په عمر و چې په دې توگه يې د زېږېدو وخت د ۱۰۹۰ - هـ . ق كال شا او خوا اټكلولاي شو او د يوولسمې پېړۍ لومړۍ نيمايي يې د كار ، ادبي فعاليت ، تاليف او تصنيف دوره ده .

د غلام محمد نور آثار :

د غلام محمد د ژوند زياته برخه په تاليف او تصنيف تېره شوې ، قصصي شاعر و ، ديني او فولكلوري قصې يې نظموي كه څه هم شاعري يې ادبي نركتونه او شعري تلانزمات نه لري ، خود وزن ، قافيې او رديف خيال يې ساتلي او په دې توگه يې نظم دخپلو مطالبو د ادالپاره استخدام كړى دى .

دده ترلاسه شوي مشهور آثار دادي :

۱- معراجنامه :

۲- معراج نامه ، په ۱۳۴۷ كال د حاجي عبدالحكيم پشاورې چاپ (پټ سټوري ،

افضل رضا ، پښتو اكېډمي ، ۱۹۸۴ع ، ۳۵۹ مخ .

اکنون فتاده ام به کنارت ز دهر دور
 آرام و نیمه خواب
 اندر جبین تو
 بینم تبسمی

• • •

ای شام تیره پرده فروکش خدایرا
 کز چشم حاسدان شود ایمن دو تیره روز

• • •

دل از حرارت نفست برگرفت نور
 لب بوسه بی حساب
 چرخد بدور
 بس فتنه گمی

• • •

زیبا فرشته ای به صفت شعر منجمد
 دیشب کنار "آهینه" تا بامداد بود.

~
"۱"

دلفروش

زلف‌ها روی شانه می‌لغزد
رنگ شب بر بلور، ریزانست
سیم در زخمه اوج می‌گیرد
وز نواهای گرم لرزانست

• • •

بانگ مرغان چو زنگهای سحر
می‌رساند، نوای بیداری
نیمه خواب آن دوجشم افسونگر
باز دنبال دل شتابانست

• • •

شستم از اشک دست و پایش را
زخه ها ، نغمه ها برون می داد
عشق و مستی و شور پرگنده (۱)
از زمین تا به سقف ایوانست

بوسه های نیازمندان
بر لب و دست نازنین دادم
چشم خود بست و گفت "آئینه" !
دلفروشی نه کار آسانست .

(۱) پرگنده مخفف پراگنده است .

د کابل سین ته

ستا په ملک کښې اور بلېزي تر اسمانه لمبې خيږي
هر ژوندی په زړه نکدن دی اوبه پکې نه موندېزي

د کابل سينه نامرده خپلوي خوداسې نه شي
په کچکول کښې دې رب حای کړه چې دې خرونکې پا نر شي

ستا په ملک کښې اور بلېزي ته راتېر شوې کبرجنه
دمفروړه شان تېرېزي خبر نه شوې له غمجنه
ټول هېواد دی په سولې سوي ته په کوم لورې کړې تلنه؟
چې په ملک کښې دې اوډل دی ولې راغلې له وطنه؟

د کابل سينه نامرده خپلوي خوداسې نه شي

دهلند له شوکو راغلې په يادو کښې دې خه راوړه؟
دهېواد په گروېوان راغلې اوسېلو کښې دې خه راوړه؟

چی داته باندې تاوېزې گردابو کښې دې خه راوړه ؟
 چې داته ورباندې مست یې په څپو کښې دې خه راوړه ؟
 دکابل سینه نامرده خپلوی خوداسې نه شي

تازما هډوکي راوړه ؟ دا چې ته باندې ځگړې
 دازما وینې دې راوړې چې داته باندې ششزې
 زما ټوله شته دې راوړل چې داته باندې غوړزې
 دازما د یتیم او ښکې دي چې ته باندې شپزې
 چې پر دوتنه یې وروړې ته ځوانمړي خوداسې نه شي
 دکابل سینه نامرده خپلوی خوداسې نه شي

“خوبزمني سترگې تر پندو ښې وي” (۱)

چې خه خو وینې، ورباندې لاس

کوډې پښې ښې دي، تر دې چې کرځې

د بل په خوښه، د بل د پاش

(پ)

مخمس بر غزل "رہی"

گذشتہ محمل و بانگ جرس نمی آید
پریده طائر ما در قفس نمی آید
پیام مهر و محبت ز کس نمی آید
نسیم عشق ز کوه هوس نمی آید
چرا کہ بوی گل از خار و خس نمی آید

ز جور و کجروی چرخ پر ز کین فریاد
ز ظلم مردم این کوفہ زمین فریاد
کنند پیر و جوانان ما چنین فریاد
ز نارسائی فریاد آتشین فریاد
کہ سوخت سینه و فریاد رس نمی آید

همیشه باش بعالم رؤف و مهرانگیر
 ز جاه و نخوت و آزار خلق کن پرهیز
 تو با حوادث و فقر و غم و الم ستیز
 برهگذار طلب آبروی خویش مریز
 که همچو آب روان باز پس نمی آید

بمرگ ازین دل "فالان" رسیده ایم "رهی"
 جفا و درد محبت کشیده ایم "رهی"
 وفا و مهر بعالم ننديده ایم "رهی"
 ز آشنائی مردم رمیده ایم "رهی"
 که بوی مردمی از هیچ کس نمی آید

...

پیر

بہ سگر د لائے دیران و اتر
همی گردید چون دیوانہ ، یک پر
سیدی یک رخس مانند قاقم
دگر دوسرخ چون یاقوت احمر
نکھی بر تیغ سنگی سینہ می سود
نکھی پہلویش بر خاری برابر
نکھی بر پایہ ی لائے بوسہ میزد
چو بوسد طفلکی از پای مادر
نکھی داخل دران دیرانہ می شد
چو ہر گنج ، مرد جستجو گر

یکی اند سپیدی با مدادی
 بدید آن اضطراب حیرت آور
 بان پرگفت، کای پر! از چه داری
 طواف لانه بی سقف و بی در
 بختها: زندگی میکرد روزی
 درین لانه، کبوترزاده فر
 دوبال و سینه اوصاف چون قو
 سرگردن چو طوطی بود اخضر
 سحرگاهان زهو هو لانه او
 بان خافقه می شد مؤقر
 خدنگی خورد بر پهلوش صبحی
 بیفتاد از سر این لانه بر
 شکست این لانه بادواره و سقف
 بماندم من، دلی باخون او تر
 چو، ستم من نشان پیکر دی
 پری از بال آن زیبا کبوتر
 بیک رویم نشان صافی او
 زخون دوست رنگین روی دیگر
 از ازو دارش این لانه بستم
 یگانه حامی این بوم و این بر

نه بجز ارم گمهی بیگانه مرغی
کشاید جانب این لانه ام پر

استاد یوسف آینه

کار جهان

تارون درین زمانه زار باب جود شد
خر مهر گوه آمد و خر زهره عود شد
لب تشنه میر و چشم ز سر خسته ای مدار !!
آب حیات جرعه شرب الیهود شد
هر روز سجده ای ز نو آرنده بر درمی
ابلیس بین که رانده ز ترک سجود شد
زرق و تملق اند قباای سردری
تشریف روزگار ازین تارود پود شد
آزاده ای نماند، درین شهر دوس بند
فاشک و ار، اهل شرف خاک دود شد

کابل، یوسف آینه

داده یو مشهور اثر دی چې د قصیدې په چوکاټ کې یې ویلی او د حضرت محمد مَلَّى الله عَلَیْهِ وَ سَلَّمَ د معراج قصه یې تفصیل وړه په کې بیا کرمې ده خطي او چاپي نسخې یې زیاتې موندل کېږي .

۲- نور نامه :

دا د حضرت محمد مَلَّى الله عَلَیْكُمْ د نورد پیداېښت په باب یوه کوچنۍ رساله ده چې دا هم د قصیدې په قالب کې لیکل شوېده او خطي او چاپي نسخې یې زیاتې دي .

۳- جنګ نامه :

دا هم د غلام محمد په اثارو کې یاده شوې خومایي تراوسه چیرې نسخه نه ده لیدلې نوڼه پوهېږم چې د کوم جنګ په باب به وي ، د حضرت (علي کرم الله وجهه) امامینو او که د بل چا د جنګ په باب ؟

۴- د سيف الملوك قصه :

دا قصه غلام محمد له فارسي نه ژباړلې د قصیدې او مثنوي په چوکاټ کې ده ، یوه قلبي نسخه یې د لندن پږ برېښ موزیم کې خوندي ده .

۵- د عزرا نيل قصه :

د عزرا نيل قصه هم د غلام محمد په اثارو کې یاده شوې چې لاسوه یې د چاپي یا قلبي نسخې پټه نشته . (۳) ←

ورا

چی دچاپه ورا به ووتوله کلي
لکه زړکې سرې مېشوکې سره لاسونه
د بهار تر شکوفو به هم تان و و
شرمېدل به موله شونډو سره لالونه

د جامو په انتخاب کې به و و ورکې
چې هوس به دچا ورا ته جوړولو
چې ماشوم زړونه د بل په بنادۍ بناد کړو
کری شپه به دغه فکر تڅنولو

لکه مست چې شي موجونه په راده کښې
 په هوس هوس به دغه شان په وړاتلو
 لکه زانې چې تېريزي په فضا کښې
 په مستيو په سندرو په غوغا تلو

چې د چا په وړا به ووتو له کوره
 د جهان خوښۍ به ټولې راسه وې
 تردې لويه خوشحالي به وه لا چيرته
 چې په وړاتلو او همولو راسه وې

د نازکو، تنکو زېږونو له هوسه
 په فضاء کښې خورېدو د د ف وچنگ غږ
 وينې احساس کښې زنگېدې نغې حسن
 پټ ضمير به اوږېدو د مينې کوڼک غږ

يا هنډ وخت و، يا دا چې يو ناخاپه
 د دښمن لښکرې راشي کلې کورته
 لوڅې پښې لکه د مني وچې پاڅي
 کور و کلې پرېږدو تښتود غږ لورته

چې د چاپه وړ به ووتو په ښه زړه
لکه زرګې سرې مښوکې سره لا سونه
نن زموږ د زړه په وينو باندې سره دي
د وطن غرونه، د ښتونه اولاشونه

قدرمنوليکوالو :

سپېدي مجله غواړي چې د خپلو پرله پسې کښو په څنګ
کښې ځينې ځانګړې کښې او « خاص نېرونه » هم خپاره کړي. موږ
داوس له پاره دوه ځانګړې کښې په نظر کېني لرو:

- د داستان ځانګړې کښه

- د افغانستان د محلي ژبو د کلتور او ادبياتو کښه

له تاسو څخه هيله کوو چې په دغو برخو کې خپل اشار
نډ تر زړه سپېدي مجلې ته راولېږئ. د داستان په ځانګړې
کښه کې ايجادې داستاني آثار او د غوره داستاني آثارو
ژباړې ځايېدلی شي. د افغانستان د محلي ژبو د کلتور او
ادبياتو په کښه کې هم په پښتو او دري ژبو د غوره توکمونو
او ژبو د ادبياتو او فرهنگ په باب مقالې خپرېدلی شي او هم
د افغانستان د دغو توکمونو په هره ژبه چې اشاره ي، د
دغې مجلې په ځولي کې ځای لري. ستاسو ليکنواو
ضربونه به سترګې پرلاريو.

عادلہ کمین مجد.

دلہم چون ابرتاریکی گرفتہ

دلہم چون ابرتاریکی گرفتہ
کہ میخوام برای خود بگرم

برای این تن غمیدہ خود
برای این تن فسرده خود
برای آرزوی مسرودہ خود
برای این دل پشمرده خود
دلہم چون ابرتاریکی گرفتہ
کہ میخوام برای خود بگرم

برای مادر غمگین و محزون
برای طفلک غلطیدہ در خون
برای عاشقان پاک و مبہن
کہ جان دادند در عشقش چون مجنون

دلچون ابر تاریکی گرفته
که میخواهم برای خود بخریم

● ●
برای مادر گریان مسیبن
برای مرگ فرزندان مسیبن
برای درد بی درمان مسیبن
برای ناله و افغان مسیبن
دلچون ابر تاریکی گرفته
که میخواهم برای خود بخریم

● ●
برای آن جوان مرد مجاهد
برای آن شهید پاک و زاهد
که در هنگام جان دادن همگفت
خدایا ذات پاک توست واحد
دلچون ابر تاریکی گرفته
که میخواهم برای خود بخریم

● ●
برای ظلم بالای سیمی
برای زرش عرش عظیمی
برای طفلک بی بازپرسی
که ناامید گشت از هر حریمی

دلچون ابر تاریکی گرفتہ
کہ میخواہم برای خود بگرم

● ●
برای خانہٗ ویران میهن
برای سینہٗ سوزان میهن
کہ سوزد سال در آتش جنگ
برای جان میهن ، جان میهن
دلچون ابر تاریکی گرفتہ
کہ میخواہم برای خود بگرم

● ●
برای ملت آوارہٗ خود
برای میهن بیچارہٗ خود
برای زندگانی در غم ورنج
برای سینہٗ صد پارہٗ خود
دلچون ابر تاریکی گرفتہ
کہ میخواہم برای خود بگرم

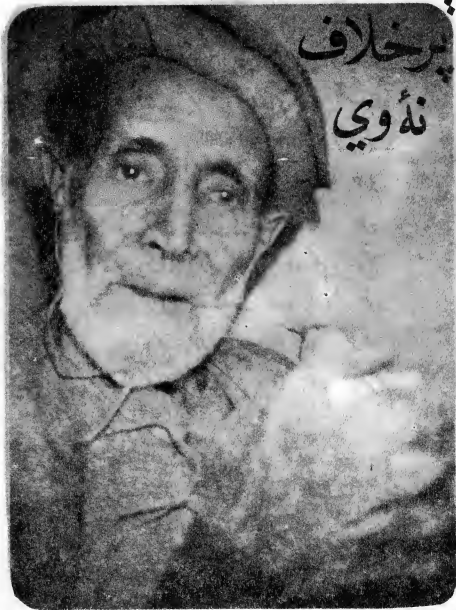
مرکه کوونکی:

سباوون، مومند

استاد حمزه:

هر هغه ادب اسلامي دی چي د اسلام

پر خلاف
نه وي

پوښتنه : ستاسې ادبي فعالیت څه وخت پیل ، او
 کومه ستره پېښه وه چې ادبي شعور موندلی راوپاروه ؟
 ځواب : زه په اسلامیه کالج پېښور کې په دویم
 جماعت کې داخل کړای شوی وم . هلته تعلیم ټول په اردو
 کې دی ، او اکثر به دغله اردو شاعري او مجلسونه کېدل .
 نو په ما کې چې کومه فطري ماده ده د شاعري ، هغه په
 حرکت کې راغله . زما ښه یاد دې ، په پنځم جماعت کې
 وم چې ما اردو غزل لیکل شروع کړل .

ابتداء مې داسې وه چې کوم وخت زه دلته پکوتل په پراړۍ
 سکول کې داخل کړای شوم ، په ادبي جماعت کې په تختی
 مې پټۍ لیکله ، یعنې ابیتې به مې لیکله . یوه ورځ زه
 له راغله ، په تختی مې د انسانانو ځاې جوړې کړې ، اوله
 ځان سره ډېر خوشاله وم ، چې استاد به مې پرې ډېر
 خوښ شي .

استاد چې هغه ځانکې ولیدې ، ښه یې راواخیسته
 او داسې بېدرېځه یې ووهلم چې په چغومي ټول خلک
 وارخطا په منډه راغلل . زموږ یو عزیز و چې په کشمیر
 کې شهید شو ، گلزی نامه یې وه ، په څلورم جماعت
 کې و . هغه رااوچت شو ، استاذ یې یوه ټپله ورکړه

او ورته یې وویل چې بد بخته ! دا هلك خوتا مې كړي .
له هغه نه پس د سبق نه زما زړه تور شو ، ترې پټېدم
به . اخر په ډېر نرمه سوه مې تردویم جماعت پورې
په لواړگي كېني ووايه . بيا يې اسلاميه كالج پېښور له
راوستم ، دلته يې داخل كړم په دریم جماعت كېني . په هغه
وخت كېني زمونږ خرڅ سرکاری و . څلور روپه مياشت
به يې جیب خرڅ هم راكاوه . پولټيكل محكمې د قبايلو
خرڅ سرکاری كړی و .

نوما دا عرض كاوه چې په پنځه جماعت كېني زه له هغو
غونډو نه متاثر شوم چې هلته كېدي . او بنكان خبره
ده چې په كوم سړي كېني كوم استعدادوي اوله هغسې
خلكو سره كېښي ، نو خوا مخوا په حركت كېني راځي ، نو
اكثر به مې په مشاعرو كېني نعتونه په خوش آوازي سره
اورول . دغه وخت ما غزل په اردو كېني وايه . هلته به هم
زه له سبق نه پټېدم . تر نهم پورې مې چې سبق ووايه ،
بيا ځوان شوی وم ، د چالاس راباندې نه رسېده ، سبق
مې پرېښود . د پولټيكل په دفتر كېني شامل شوم ، هغه كال
چې «كوډ ملا» دامان الله پر خلاف راوچت شوی و ،
اودانور قومونه دامان الله خاې امدادله تلل ، زه په تورخم
كېني له پاسپورټ (ځانگي) سره متعلق وم . له تحصيلدار
سره مې كار كاوه ، پاسپورټونه به مې كتل . له هغې نه پس

مې هغه نوکري هم پرېښوده ، رېلوي له لاهم ، هلته نوکر شوم . په دې وخت کېنې مې شاعري بالکل هېره وه . زما بالکل دې ته فکر نه وو . له ۱۹۲۸ ع نه بيا ما لږ لږ ليکل شروع کړل ، خواصلي شاعري مې په ۱۹۳۳ ع کېنې شروع کړې ده . زما پير سيد عبدالستار شاه رحمه الله عليه ماله حکم راکړ چې اردو پرېږده ، په پښتو کېنې ليکه ، حکم چې په پښتو کېنې به يو مقام حاصل کړي او په اردو کېنې هېڅ مقام نشي حاصلولی . نو د هغه په رايه ما په ۱۹۳۳ ع کېنې په پښتو کېنې لومړی غزل وليکه ، چې :

رېږدي له مستي نه ساغر ، وجد پيمانه کوي
داساقې کلرخ چې نظر دوی ته نذرانه کوي

پوښتنه : تراوسه پورې موڅو شعري مجموعې چاپ شوې

دې ؟

ځواب : زما شعري مجموعې اووه دي ، زما خيال دی يوه د « زېږه اواز » دازما پير صاحب ستار شاه باچا چاپ کړې نعتيه کلام دی .

بل ده « غزوونې » چې زما غزلونه اوربايعيات دي بل ورديښ « يون » دی چې په هغه کېنې تقريباً درې نيم سوه غزلې دي او تاريځوار مې چاپ کړي . ديون نه پس بله مجموعه

د تفسیر والضعی پیل

والضعی سؤکنده په څابست یاری یاد کړې
 چې روښان د نمرې نورشي درست وکړې
 حینې وایب والضعی هغه ساعت و
 چې بنه خدای و له موسی سره ملاز کړې^(۴)

تفسیر یوه نمونه :

« فاما الیتیم فلا تقهر »

قهرمه کوه په باب دیتیمانو	هسې نقل په داباب دی مؤمنانو
یوه ورځې نې ناست پر مجلس کښې	دوباره حینې د دین په تپوس کښې
امام حسن حسین یې په غېز ناست وو	نوریا رانې له مجلسه وراست وو
یو یتیم له ډېر لویې لېونې و	چې په عمر کښې بیکاره او کلنی و
په سلام و ونې لره راغلی	هغه ځای و په مجلس کښې کښنا ستلی

← (۳) د غلام محمد د اثار : په لومړي ټوک ادبی ستوري ۱۰۸ مخ ، لومړی ټوک
 پښتانه شعراء (۲۵۴) مخ ، لومړی ټوک فرهنگ زبان و ادبیات پښتو ۳۶۲ مخ ،
 پټ ستوري ۳۷۷-۳۸۲ مخونه ، پښتو منظومې قصې ، ۵۰-۵۱ مخونه ،
 کښې یاد شوی او معرفي شوی دی .

له : « بهیر » نه پس « سپړلی په آینه کېږي ».

اوبل رباعیات او قطعات دي د « سلګۍ » په نامه ، چې اوس اوس چاپ شوي دي .

زما یوه مجموعه « پښتو ټولنې » هم چاپ کړې وه ، د قطعاتو او رباعیاتو ، خوله هغې نه یې ډېر قطعات او رباعیات وړستي و .

پوښتنه : پر شعري مجموعه سرېږه د فلسفې او تصوفي آثارو په باب موهم که رڼا واچوئ ؟

ځواب : ماچې نوکړې پرېښوده ، بمبۍ ته لاړم .

هلته راپسې مشر ورورمې راغی داجېر شریف په لارېپ راوستم . په اجېر شریف کې د سپړلي په راتلوسو یوه دستوره کيږي . په هغې کې هغه قوالې چې ده ، له هغې نه ډېر زیات متأثر شوم او په دې توګه مې له تصوف سره شوق پیدا شو . نوبیا صوفي صاحب چې و ، سید ستارشاه باجا ، هغه خوبه اکثر چې ماسبق وایه هم ورسره لیدل به مې ، دهغه نه متأثر شوم او ددې نه وروسته مې له تصوف سره سروکار شو .

پوښتنه : اوفلسفې آثار موڅرګند ... ؟

ځواب : که رښتیا درته ووايم ، ما د فلسفې يو کتاب هم نه دی لوستی ، زما فلسفه فطري ده . او هېڅ به زما په مذهبي افکارو اوفلسفې خیالاتو کې ټکراو تضاد پیدا

کېده . پوره موده په دوی کېنې تصادم وو ، بلکه په مذهب او قومیت کېنې به هم تصادم پیدا کېده . اخر داسې وخت راغی چې خدای پاک ماله دا طاقت راکړ چې په دواړو کېنې کې امتزاج پیدا کړ . په مذهب او قومیت او فلسفه او مذهب کېنې ، ځکه چې کوم وخت د خدای تصور پیدا شي فلسفه هم مذهب وگرځي .

پوښتنه : په شاعرۍ کېنې له چا نه متأثر یاست ؟ او دچا شعر موږ پر خوښیزې ؟

ځواب : زما خو دخوشال بابا شعر ډېر خوښ دی او متأثر هم دخوشال بابا نه یم .

پوښتنه : په فارسي شاعرانو کېنې موڅوک خوښیزې ؟
ځواب : فارسي خوما په مکتب کېنې هم نه ده ویلې ، د داردو په زور کې څه ناڅه زده کړې ده . د علامه اقبال « جاوید نامه » او « ارمغان جنان » کې ترې هم ترجمه کړې په پښتو شعر . دخواجه حافظ (رح) یوڅو غزلې کې لوستې ، نوره د فارسي مطالعه کې نشته . لیکن د اردو مطالعه کې ډېر زیاته ده .

پوښتنه : او اردو شاعران څرنگه ؟
ځواب : په اردو کېنې خوهغه « غالب » دی ، او په دې زمانه کېنې « رئیس امرهوی » خدای دې یې وبخښي ، پروسز کال چا مېکې ډېر ښه اولوي شاعر و .

پوښتنه: ستاسې په نظر د ادب د اسلامي کولود پاره څه باید وشي؟ ځکه کمونيستي ادب هم شته، ترقی پسند ادب هم اوداسې نور.

ځواب: بس په پښتو کېنې هداغم دی کنه. په دې کېنې کمونستان اود مختلف قسم خیالاتو خلک را جمع شول. هرفه ادب اسلامي دی چې د اسلام پر خلاف نه وي. چې کمونيستي وغیره پکېنې نه وي، زه هغه ټول ادب اسلامي گڼم. صرف دامعيار په کار دی چې له مذهب نه خلاف نه وي.

پوښتنه: د دې ادب درامنځته کېدو له پاره کوم تجاویز وړاندې کوئ؟

ځواب: که حکومت په سهي معنو کېنې اسلامي شعایر ته فکر وکړي، نو هغه به د داسې ادب هم مخالفت وکړي، بل د پښتو له پاره چې کوم نصاب جوړ شي د مکتب له پاره په هغه کېنې به ټول داسې ادب وي، چې هغه له اسلام سره متفق وي. اوداد حکومت کار دی حکومت یې باید وکړي.

پوښتنه: اوس چې حکومتونو خپل مسؤولیت نه دی ترسره کړی، موږ څه کولای شو؟

ځواب: زموږ خودا کار دی چې یوه داسې بین المللی ټولنه جوړه کړو، چې هغه خالص د اسلامي ادب اوشعر پالنه کوي، نوامید دی چې له دې نه به نور لیکوال هم

متأثر شي.

پوښتنه: د ادب او سیاست کډون څه ډول کول په کاردی؟
 ځواب: ادب چې کوم دی، د ژوند له پاره دی. له سیاست نه بالاتر کېدای نشي، سیاست خوا مخوا راځي په کېني لیکن چې هغه د ملک، قوم او اسلام لپاره مفید وي، ادب د ژوند لپاره دی... اپلاتون هم ادب دروښد لپاره ویلی دی.

پوښتنه: د ټولنو په اصلاح او سمون کېني د شعر ونډه څومره کېږي؟

ځواب: د ټولنو اصلاح خو ډېر گران کاردی. ځکه اکثر ټولنې چې د هغه په خپل خپل خیال باندې جوړې شوې دي او ځکه په پښتو ادب کېني، دلته په سرحد کېني هم مختلف ټولې او مختلف خیالات دي. کمونیزم په کېني زیات راغلی دی، حالانکه روس خواوس عنقریب کمونیستي بربنډه او پرېږدي یې، لیکن دا خلک په ځینجاړو ژواولو باندې شخوند وي.... دا خو غم دی چې دلته د مختلفو خیالاتو ټولې دي، او په دې کېني اتحاد پیدا کېدل گران کاردی.

پوښتنه: بیا هم د ټولنو په اصلاح کېني د شعر ونډه څومره کېږي؟

ځواب: زه څو وایم که دا اصلاح په نیت ادب تخلیق کړای شي، او شاعري د انسانیت او عالم اسلام دا اصلاح له پاره

وګړای شي ، ډېر لوی رول ادا کولی شي.

پوښتنه : زموږ جهادي ادب د معیاري ادب پر کچ مېچ خومره برابر کېږي ؟

ځواب : فی الحال چې کوم مهاجرین دلته راغلي دي ، اوهغوی کوم تحریرات کړي دي ، په نظم اونثر کېږي ، هغوی ډېر لوی رول ادا کړی دی په پښتو ادب کې اوزۀ دا ګڼم چې مهاجرینو چې کوم ادب تخلیق کړی او کوم لیکونه یې کړي دي دابه زموږ د سرحد له پاره ، بلکه د راتلونکي افغانستان د ادب له پاره هم مشعل راو ثابته شي .
اوله دې نه به ډېر زیات الهام واخلي راتلونکی نسل .

پوښتنه : د پښتو ادب د پرمختګ په لار کې کوم خنډونه ګوري اوداوارې لار یې په څه کېږي وینی ؟

ځواب : د پښتو ادب د پېر شرف له پاره ما مخکې هم عرض وکړ ، له سلونه زیات ټولي جوړ دي . لیکن هغوڅه وکړل ، چیرته کوم ښه کتاب یې هم چاپ کړ ؟ دا کار د حکومت دی . په ۱۹۸۵ ع کېږي ما ګورنر فضل حق ته وویل چې له موز سره پېرنګیا نو ظلم کړی دی ، پښتو یې رانه اخیستې ، ته داکار وکړه . هغه فوراً ددې کار له پاره محکمه جوړه کړه . تر پنځم جماعت پورې کتابونه یې په پښتو کېږي پرې ولیکل او مدرسو ته یې ولېږل اوس استاذان خدای وهلي پښتو لوستی نه شي . نو ځکه

شاگردانو ته وایي چې عربي او فارسي واخلئ ، پښتو مه اخلئ ؛ نو دا اوس د حکومت کار دی ، چې داسې استاذان مقرر کړي چې هغوی پښتو خولوستلی شي ، خو پورې چې د مکتب نه پښتو طالب العلم ونه وځي ، دامشکل نشي حل کېدای . دا کار له ابتدايې مکتب نه کيږي .

پوښتنه : د افغانستان په انقلاب کې د قبایلو په رول که لږ رڼا واچوئ ؟

جواب : زه داکنم چې قبایلو په دې کې هېڅ بنسټګر نه ده کړې . قبایلو ته په کار وو چې څرنگه به پخوا هغوی د انګرېزانو په مقابله کې د افغانستان دفاع کوله . په کاروو چې د روسیانو په وخت کې یې هم دا کار کړی وی . لیکن زه ګوډم چې هغوی هېڅ ونکړل .

پوښتنه : که وویل شي چې د پېرنيکي د يرغل پر وخت خوترې هغوی مستقيماً متأثر وو ، او نن شرایط څه بل ډول دي ؟

جواب : زه دا وایم ښه ده چې انګرېزانو هغوی ډېر ځپلي وو ، خو بیا هم قبایلو د افغانستان دفاع کوله . بلکې د مغولو په وخت کې هم د افغانستان دفاع قبایلو کړې ده . مومندو ، اپريدو ، شينواري دغو خلکو کړې ده . لیکن د روسیانو په وخت کې دوی داسې ونکړل . ددې په وجه زه نه پوهېږم .

پوښتنه : پښام مو ۹

ځواب : زما پښام خودارۍ چې ترڅوپورې مونږ
اسلام او پښتونولۍ دواړه ممزوج نكړو ، او
دواړو ته ترقي ورنكړو ، نوموږ به حيثيت پښتون
هېڅكله ترقي نشو كولى . ترقي، حقيقي ترقي
په اسلام كېږي ده . ځكه كوم وخت چې پښتانه مسلمانان
نه وو ، سره لدې چې هغه وخت هم دوى مېرېف وو .
ليكن ټولو قومونو به دوى خپل . كوم وخت چې دوى
مسلمانان شول ، په دوى كېږي دا طاقت اسلام پيدا كړ
چې زهر كاله يې په هندوستان حكومت وكړ .

په عربو كې چې كوم وخت اسلام كم شو ، په
پښتنو كې پيدا شو . نو پښتون او اسلام او پښتو
او اسلام دازۀ بالكل يوشى كېږي چې جارحيت ترې
وباسي پښتو او اسلام يوشى دي .

برکت الله کمین

غزل

فیض سحر از دیدن گلزار گم رفتم
طرز سخن از بیل بیدار گم رفتم

صد ناله کشیدیم به آواز خم و پیچ
چون جنگل سزان موی طلا تار گم رفتم

تا دیده کشویم بزوی چو گل از شوق
زخمی پسر و سینه ز هر خار گم رفتم

دایم زخون دل صد چاک و دو صد پیک
کیفی چو از آن نرگس خار گم رفتم

نکشود بطوف حرم یار بما راه
گر دامن آلوده اغیار گم رفتم
رفتم کمین از پیش و باز بختیم
زان شوخ که تا وعده دیدار گم رفتم

عبد المتين تسكين

غزل

ايله محب مينه کني مزې وليدي
چې مي پرېشانه سترې شې وليدي
ماستاپه مينه کني هرڅه منلي
مه وايه داچې مي تنگسې وليدي
سپړو خزان مي په وطن راغلي
وراثې ويجاړې مي دېرې وليدي
پرې چې يادگار اوسي دنگد بچو
شېبه شېبه محب غوغې وليدي
زه دې ددروغو مين نه يم کوره
ما هجرانونه شوکيري وليدي

اور به دې پورې شي په دې ظلمونو
 په اسوبلو کې چې مې لې و ليدې
 رب دې زړگۍ درقيب دوه نيمه کړي
 داشنا سترگې مې لـمـدې وليدې
 کا شکې چې مړۍ تسکين پاتې نه وي
 خه يې ننگه زهاف وليدې

۱۰. سرطان ، ۱۳۶۸

پېښور

د ژوند په لار کې چې هرڅوک درې
 ويني کړلېڅي ، وهي پېچومي
 انسان انسان دی ، خه غشي نه دی
 چې لنډه مزل به ، مخامخ مومي
 (پ)

د هلك په زړه راغلی دغم نول و
 چې ما سره مشغول په بشه گفتار وی
 غه هلك په زړه هر کور نشه غمگینه
 غه خرمایي و و نبي لره و د کرمي
 غه یوه خرما خوندي نبي سر ورکړه
 په داسان یې په دوی وېش هدا القیاس کړه
 غه خرما وښه یې لاسکې چې پرته وه
 چې یې نه کاته و شرم و پېغور ته
 د آفتایر یې له نظر سره آمېز کړه
 په مجلس کې کښه کستاخي هسې خوکه نه که
 د نبي په گفتار ډېر و شرمېدلی
 دا ایت په هغه وخت باند نازل شه
 و هر چاته شکسته په زړه حلیم وې
 په هر کا چې دې لاس سرې زړه یې ښکړه

پاک نبي حسن حسین سر مشغول و
 درېنده دریغه که زمانیکه یا پلار وی
 ما یرهم ورسره لویې کړې په مینه
 ناکهانه خلور خرما صدیق راوړی
 پاک نبي یوه خرما و یتیم ورکړه
 یوه - یو لږ د حسن حسین په لاسکې
 په هلك باندې چې لوبه غلبه وه
 غه خرمایي له هغه حایه کې پورته
 پاک نبي هغه هلك ته نظر تېز کړه
 پاک نبي ووی: « ادب زده کړه هلكه
 غه هلك په زړه د لکیر و پاخېدلی
 چې یتیم له پاک نبي سر څه بدل شه
 « ای سیده ته هم خود چنان یتیم وې
 تېز نظر تهر په باب د یتیم مکړه

ما په تا دی تل نظر د رحمت کې دی
 په هېڅ درمې له دکره نه یې شپړلی

پیدا

دوه میاشتنی ادبی او کلتوري مجله

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى
النُّورِ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِهِمُ الظُّلُمَاتُ
يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ ۗ أُولَٰئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝

سورة البقرة آیت (۲۵۷)

د ہیبتی شرح :

دھیوادلوی عارف شیخ الاسلام خواجہ عبد اللہ انصاری

سپیدی

دوه ماشتني ادبي او کلتوري مجله

دوهه دوره ، دوهه نېټه ، زمری ، وږی ، ۱۳۶۹ پرله پسې کښه ۲۳

خپروونکي : د افغانستان کلتوري ټولنه

د ټولنې مشر : محمد صدیق پسرلی

کتونکې ډله : حبیب الله رفیع ، محمد آصف صمیم

میرویس موج ، زرین انځور

امان الله ساهو

مسوؤل مدیر : محمد آصف صمیم

وجه اشتراك سالانه

در امریکا ۵۰ دالر
در اروپا ۴۰ دالر
در پاکستان ۱۵۰ روپيه

آدرس بانكى: گرینڈ لیز بینک، پشاور، پاکستان

اکاؤنٹ نمبر ۶۳۲۳۹۰۰۱

GRINDLAYS BANK

AC-No.63239001

Peshawar Pakistan

آدرس پستی: د افغانستان کلتوري ټولنه

جی پی او پوسټ بکس نمبر ۶۶۵

پشاور پاکستان

G.P.O P.O. Box 665

Peshawar

Pakistan

فہرست

شمبر	دمضمون سرلیک	دلیکوال نوم	مخ
۱-	نبوی حدیث	د فیض اللہ تخلص ثابہ او شرح	۱
۲-	دوالضحی منظوم تفسیر	الحاج حبیب اللہ رفیع	۳
۳-	هگونازی املای زبان دری	م - آویشن	۱۱
۴-	د پښتو په لیکدود د باره کلی فیصلی	پښتو پښتو اکپو می	۲۷
۵-	د پښتو نوی متفقہ لیکدود	حبیب اللہ رفیع	۳۱
۶-	منوچهری جوانمرگ جا ویدان	میر ویس موج	۳۹
۷-	د کربلا ما بشام	ننگ یوسفی	۵۸
۸-	بنکلیه لمره !	پیر محمد کاروان	۶۰
۹-	یا مرگ یا وطن	م - پاسی	۶۲
۱۰-	شعر و شاعر	استاد یوسف آینه	۶۴
۱۱-	د کابل سین ته	خان خادم کوچی	۷۳
۱۲-	نخمس بر غزل رهی	میر محمد عثمان نالان	۷۵
۱۳-	پر	مولانا حنیف بلخی	۷۷
۱۴-	وړا	زرکه	۸۰
۱۵-	دلم چون ابر تاریکی گرفته	عادلہ کمین مجدّی	۸۳
۱۶-	استاد حمزه : هر هغه ادب اسلامي دی ... مرکه : سبا و مومند		۸۶
۱۷-	غزل	برکت اللہ کمین	۹۷

شمبر	د مضمون سرليک	د ليکوال نوم	مخ
۱۸-	غزل	عبدالمتين تسکين	۹۸
۱۹-	طبع غيور	پسرلی	۱۰۰
۲۰-	غزل	نورالحبيب نثار	۱۰۱
۲۱-	تجربہ سپوږمۍ	پروين فيض زاده ملال	۱۰۲
۲۲-	ستړي کا موند	د سټ انځور	۱۰۳
۲۳-	د شپې قربانۍ	تورپيکۍ واک	۱۱۵
۲۴-	پوره شوی ارمان	زکيه	۱۱۹
۲۵-	لنډۍ	د دوستونکو رالېږنه	۱۲۴
۲۶-	د ليدلو ارمان	يون	۱۲۷
۲۷-	د سپېدې د مجلې په مناسبت	عبدالله غنځور	۱۲۹
۲۸-	سپېدې ته	برکت الله کمين	۱۳۱
۲۹-	گرېستم	د وکتور عبدالحکيم طنبی	۱۳۳
۳۰-	د ګلونو دنيا	امان الله نصرت	۱۳۵
۳۱-	د ظاهر کلاچوي هنريۀ مضارب «کښې»	محمد صديق پسرلی	۱۳۷
۳۲-	ادبي او فرهنگي خبرونه	اداره	۱۷۳